

Afgørelser – Reg. nr.: 07918.00

Fredningen vedrører: Vildmose

Domme

Taksationskommissionen 19-10-2001

Naturklagenævnet 21-12-2000

Overfredningsnævnet

Fredningsnævnet 22-12-1997

Kendelser

Deklarationer

TAKSATIONSKOMMISSIONEN>

SCANNET

REG. NR. 7918.00

Taksationskommissionen
Haraldsgade 53
2100 København Ø

Skov- og Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø

Att.: Lisbeth Friis-Hansen

Sag nr. 322

Ref. Sanne Rasmussen

**Fredning af dele af Store Vildmose i Brønderslev og Pandrup
Kommuner, Nordjyllands Amt**

Den 19. oktober 2001

./.

Vedlagt fremsendes et eksemplar af Taksationskommissionens kendelse vedrørende fredning af dele af Store Vildmose, Nordjyllands Amt.

Søgsmål til prøvelse af Taksationskommissionens afgørelse kan anlægges efter bestemmelserne i § 88 i lov nr. 9 af 3. januar 1992 om naturbeskyttelse inden 6 måneder efter, at afgørelsen er meddelt.

Der vil i løbet af år 2002 blive udsendt en delkendelse II vedr. Birkelse Gods.

Med venlig hilsen

Sanne Rasmussen

Direkte telefon: 39 47 21 08

Taksationskommissionen
Sekretariat
Haraldsgade 53
2100 København Ø

Tlf.: 39 47 20 00
Fax: 39 27 98 99

Skov- og Naturstyrelsen
S.nr. SN 2001 - 1211/14-004
Akt. nr. 18 Bil. 1

Sag nr. 322 Fredning af dele af Store Vildmose, Nordjyllands Amt.

Kendelse I

(Meddelt den 19. oktober 2001)

Naturklagenævnets afgørelse af 21. december 2000 om erstatning i anledning af fredning af dele af Store Vildmose i Brønderslev og Pandrup Kommuner, Nordjyllands Amt, er påklaget af ejeren af ejendommen lb. nr. 1, Birkelse Gods, og ejeren af ejendommen lb.nr. 2, Direktoratet for FødevareErhverv, med påstand om forhøjelse af de tilkendte erstatninger. Naturklagenævnets afgørelse er endvidere påklaget af Skov- og Naturstyrelsen og Nordjyllands Amt for så vidt angår sidstnævnte ejendom med påstand om, at der ikke tilkendes nogen erstatning. Nordjyllands Amt har endelig påklaget Naturklagenævnets afgørelse for så vidt angår ejendommen lb. nr. 1 og ejendommene lb.nr. 4 og 7 - 15 med påstand om nedsættelse af erstatningen for enge og omdriftsenge.

Spørgsmålet om fastsættelse af erstatningen vedrørende ejendommen lb.nr. 1 er udsat til senere afgørelse.

Taksationskommissionen har den 27. august 2001 afholdt mundtlig forhandling og besigtiget de pågældende ejendomme.

For Direktoratet for FødevareErhverv mødte Karl Aage Eskildsen, Dorthe Hebgen og Karsten Jensen.

For ejerne af ejendommene lb. nr. 4 og 7 - 15 mødte konsulent Jens Faurholt, Landbonord, PlanteRådgivningen, V. Hjermitslev, sammen med Erik Møller Gade (lb. nr. 4), Tove B. B. Iversen ved Jens Iversen (lb.nr. 10), Jens Vilhelm Jonstrup (lb.nr. 11) og Børge Christensen (lb.nr. 14).

For Skov- og Naturstyrelsen mødte specialkonsulent Lisbeth Friis-Hansen.

For Nordjyllands Amt mødte Peter Sørensen, Jens Ove Bisgaard, Aase Møller Pedersen og Hans Raaschou.

Efter Taksationskommissionens møde har Nordjyllands Amt ved skrivelse af 6. september 2001 fremsendt kopi af brev af 27. februar 1990 fra daværende landbrugsminister Laurits Tørnæs, og

Direktoratet for FødevarerErhverv har i skrivelse af 11. september 2001 givet en supplerende redegørelse.

For de enkelte ejendomme er der rejst klager og nedlagt påstande som følger:

Lb. nr. 2.

Direktoratet for FødevarerErhverv har nedlagt påstand om, at erstatningen fastsættes til 12.935.350 kr., idet erstatningen for 517 ha ager, der overgår til omdriftseng, påstås fastsat til 25.000 kr. pr. ha, eller i alt 12.925.000 kr., og erstatningen for 7 ha naturarealer påstås fastsat til 1.500 kr. pr. ha, eller i alt 10.350 kr. Direktoratet har til støtte for påstanden anført, at der hidtil i fredningmyndighedernes praksis bortset fra et enkelt tilfælde er tilkendt direktoratet, tidligere Statens Jordlovsudvalg, erstatning af fredningsmyndighederne på lige fod med private lodsejere. Det er ikke alene sket i tilfælde, hvor det er lagt til grund, at arealerne var i midlertidig eje, men også i andre tilfælde, jf. Overfredningsnævnets kendelser af 9. oktober 1978 og 18. februar 1980, der ikke er nævnt i den redegørelse, Kammeradvokaten den 23. august 2001 har udarbejdet efter anmodning fra Skov- og Naturstyrelsen. Direktoratet har endvidere anført, at det, som det fremgår af det for Naturklagenævnet anførte, gennem en årrække har været planen at afhænde arealerne i Store Vildmose. Arealerne i Store Vildmose blev ikke erhvervet med henblik på varig besiddelse, men på opdyrkning og frasalg. Direktoratet har i denne forbindelse i skrivelse af 11. september 2001 oplyst følgende om køb og salg i Store Vildmose:

Erhvervelser i Store Vildmose:

1921	Vildmosearealer	2.778 ha
1936	Vildmosearealer	890 ha
1952	Blåsiggård	174 ha
1956	Åby mose	63 ha
1957	Hjermitslevgård rebsenge	265 ha
1957	Øster Hjermitslev mose	<u>225 ha</u>

I alt erhvervet 4.395 ha

De i 1921 erhvervede arealer, blev erhvervet af det daværende Landbrugsministeriet og i 1935 overført til Jordfonden, der stod for de efterfølgende køb.

Gennem årene er der løbende sket salg af arealer til følgende formål:

29 jordrentebrug	921 ha
15 landbrugsejendomme (staldgårderne)	864 ha
Pindstrup Mosebrug	598 ha
Afhændet til anden offentlig myndighed	168 ha
Afhændet som suppleringsjord	968 ha
Nuværende arealbeholdning	<u>876 ha</u>
I alt	4.395 ha

Skov- og Naturstyrelsen har nedlagt påstand om, at der ikke tilkendes Direktoratet for FødevarerErhverv erstatning, og har til støtte herfor henvist til, at der, som det fremgår af Kammeradvokatens redegørelse af 23. august 2001, alene kan tilkendes statslige myndigheder erstatning for fredning af arealer, der er erhvervet med henblik på midlertidig besiddelse, hvilket ikke kan antages at være tilfældet med det under sagen omhandlede areal.

Nordjyllands Amt har tilsluttet sig Skov- og Naturstyrelsens påstand.

Lb. nr. 4 og 5 - 15.

Nordjyllands Amt har nedlagt påstand om, at erstatningen for disse lodsejere nedsættes, da erstatningen for enge og omdriftsenge, der kunne opdyrkes, er for høj, da Naturklagenævnet ikke ved erstatningsudmålingen har taget hensyn til, at arealerne ikke er omfattet af EU-hektarstøtten på omkring 2.000 kr. årligt pr. ha, da de har været i græs i årene 1987-91. Derfor har omdriftsenge og enge, der kunne opdyrkes, ikke samme værdi som ager af lav bonitet, der er omfattet af hektarstøttereglerne (herunder braklægningsstøtte). Omdriftsenge og enge, der kunne opdyrkes, kan derfor alene vurderes til henholdsvis 30.000 kr. og 20.000 kr. pr. ha. Erstatningen for udlæg af sådanne arealer til eng med restriktioner bør herefter fastsættes til henholdsvis 15.000 kr. og 5.000 kr. pr. ha, idet eng med restriktioner må vurderes til 15.000 kr. pr. ha.

Ejerne har nedlagt påstand om stadfæstelse, og har til støtte herfor i overensstemmelse med Landbonords skrivelse af 27. august 2001 i første række henvist til det betydelige fald i udbyttet af hø m.v., fredningens gennemførelse medfører, idet udbyttet i gennemsnit mindskes med 2000 f. e./ha, for visse arealer 3.000 til 4.000 f. e./ha. Ejerne har i anden række henvist til bortfaldet af MVJ - støtte til arealerne. Denne støtte udgør for de fleste arealer 1.300 kr. pr. ha, hvilket kapitaliseret svarer til 20.000 kr. pr. ha. Ejerne har herudover henvist til det af Landbonord anførte om, at de skærpede harmonikrav (areal i forhold til dyr) og de stærkt stigende jordpriser taler mod nedsættelse af erstatningerne.

Taksationskommissionens bemærkninger:

Lb. nr. 2.

Ifølge forarbejderne til den ændring, der skete af naturfredningsloven ved lov nr. 219 af 24. maj 1978, forudsattes det, at der som hidtil normalt ikke skulle tillægges offentlige myndigheder erstatning i forbindelse med fredninger. Ved naturbeskyttelseslovens gennemførelse i 1992 var det efter forarbejderne hensigten at opretholde den hidtidige retstilstand med hensyn til udløsning af erstatning ved gennemførelse af fredning.

Efter det for kommissionen oplyste, har fredningsmyndigheder i overensstemmelse med det i forarbejderne anførte normalt ikke tillagt offentlige myndigheder erstatning i forbindelse med fredninger. Der er i nogle tilfælde af Overfredningsnævnet tilkendt erstatning til Statens Jordlovsudvalg og Jordbrugsdirektoratet for arealer, som fredningsmyndighederne har antaget alene var erhvervet med henblik på midlertidig besiddelse, mens der ikke findes at foreligge tilfælde, hvor fredningsmyndighederne har tilkendt erstatning for fredning af arealer, som man udtrykkelig har lagt til grund, indgik i Statens Jordlovsudvalgs eller Jordbrugsdirektoratets permanente besiddelser.

Kommissionen finder under hensyn til det oplyste om, at arealerne har været i offentlige eje siden 1920-erne, at disse arealer ikke kan antages at have været erhvervet med henblik på midlertidig besiddelse. Når henses hertil, og da det forhold, at der fra slutningen af 1980-erne har været planer om at sælge disse arealer, ikke kan føre til noget andet resultat, findes der ikke tilstrækkeligt grundlag for at tilkende Direktoratet for FødevareErhverv erstatning for fredningen.

Lb. nr. 4 og 5 - 15.

Det må ved erstatningsfastsættelsen, som anført af Naturklagenævnet, lægges til grund, at frednings-sagen har forhindret, at der skete omlægning af enge og omdriftsenge, hvorved ejerne kunne have

undgået, at arealerne blev omfattet af den beskyttelse af enge, der blev indført, da naturbeskyttelsesloven trådte i kraft 1. juli 1992.

Der må herefter ved erstatningsfastsættelsen tages hensyn til den mistede mulighed for at opdyrke eng- og omdriftsengarealer til ager og for at gøde disse arealer og for at lade arealerne indgå ved opgørelsen af det tilladelige dyrehold. Når henses hertil og til det oplyste om MVJ - støtte og om priserne på landbrugsarealer, må det lægges til grund, at fredningens gennemførelse for disse ejendomme medfører en værdinedgang på mindst 25.000 kr. pr. ha for eng- og omdriftsengarealer.

Kommissionen stadfæster derfor Naturklagenævnets erstatningsfastsættelse på 25.000 kr. pr. ha vedrørende disse ejendomme.

Herefter bestemmes:

Der fastsættes følgende erstatningsbeløb:

Lb. nr. 2	Direktoratet for FødevarerErhverv	0 kr.
Lb. nr. 4	Erik Møller Gade	90.000 kr.
Lb. nr. 7	Cornelis Wilhelmus T. M. van Paassen	65.000 kr.
Lb. nr. 8	Jørgen Sørensen	22.500 kr.
Lb. nr. 9	Niels Elmer Jensen Helledie	22.500 kr.
Lb. nr. 10	Tove B. B. Iversen	107.500 kr.
Lb. nr. 11	Jens Vilhelm Jonstrup	170.000 kr.
Lb. nr. 12	Claus Guldager	30.000 kr.
Lb. nr. 13	Helga Maria Christiansen eller Finn Rosval Olesen	30.000 kr.
Lb. nr. 14	Børge Christensen	30.000 kr.
Lb. nr. 15	Anders Kjeldgård	27.500 kr.

Beløbene forrentes som bestemt ved Naturklagenævnets afgørelse af 21. december 2000.

Der tillægges lodsejerne lb. nr. 4 og 7 - 15 i alt 5.000 kr. i godtgørelse for sagkyndig bistand. Dette beløb kan udbetales direkte til Landbonord, V. Hjermitlev.

Bertil Vollmond

Martin Glerup

Vagn Kvist

Sag nr. 322 Fredning af dele af Store Vildmose, Nordjyllands Amt.

Kendelse II

(Meddelt den 10. juni 2002)

Naturklagenævnet traf den 21. december 2000 afgørelse om erstatning i anledning af fredningen af dele af Store Vildmose i Brønderslev og Pandrup Kommuner, Nordjyllands Amt.

Taksationskommissionen traf ved Kendelse I af 19. oktober 2001 afgørelse vedrørende de for kommissionen indbragte erstatningsspørgsmål, idet dog behandlingen af fastsættelsen af erstatning for fredningen af ejendommen lb.nr. 1, Birkelse Gods, der var indbragt for kommissionen af ejeren Jørgen Chr. Skeel og af Nordjyllands Amt, blev udsat.

For Taksationskommissionen vedrører sagen for så vidt angår ejendommen lb.nr. 1 alene erstatningsfastsættelsen for eng og omdriftseng, der kunne være opdyrket til ager.

Taksationskommissionen har den 21. maj 2002 afholdt mundtlig forhandling og besigtiget ejendommen.

Ejeren var mødt sammen med konsulent Hans M. Hedegaard, Dansk Skovforening.

For Nordjyllands Amt mødte Aase Møller Pedersen, Jens Ove Bisgaard og Hans Raaschou.

Det fremgår af Naturklagenævnets afgørelse, at nævnet ved erstatningsfastsættelsen har lagt til grund, at eng og omdriftseng, der kunne være opdyrket til ager, kan ansættes til 40.000 kr. pr. ha, eng med restriktioner til 15.000 kr. pr. ha og omdriftseng med restriktioner til 25.000 kr. pr. ha. Erstatningen for eng og omdriftseng, der kunne opdyrkes til ager, er herefter fastsat til henholdsvis 25.000 kr. og 15.000 kr. pr. ha.

Ejeren har for Taksationskommissionen nedlagt påstand om, at den af Naturklagenævnet fastsatte erstatning på 5.113.700 kr. forhøjes med 1.188.900 kr.

Påstanden opgøres således:

Yderligere erstatning vedrørende 114,31 ha eng og 27,08 ha omdriftseng, der kunne opdyrkes til ager, 10.000 kr. pr. ha, idet agerjord bør ansættes til 50.000 kr. pr. ha.	1.413.900 kr.
med fradrag af udgift til dræning og kalkning af 50 ha af arealet 4.500 kr. pr. ha.	<u>225.000 kr.</u>
I alt	<u>1.188.900 kr.</u>

Dansk Skovforening har til støtte for påstanden i skrivelse af 16. februar 2001 bl.a. anført:

"M.h.t. erstatningsudmålingen har Naturklagenævnet forudsat, at de enge og omdriftsenge, der – såfremt fredningssagen ikke havde forhindret det – efter opdyrkning ville have haft en ringere dyrkningsværdi end den eksisterende agerjord.

Naturklagenævnet forudsætter således, at værdien af disse arealer uden restriktioner ville være 10.000 kr. lavere pr. ha end den eksisterende agerjord.

Erfaringerne tyder ikke på, at Naturklagenævnets forudsætning om en væsentlig lavere bonitet for disse arealers vedkommende holder stik, og disse arealer bør derfor ikke ansættes til en væsentlig lavere end agerjordens værdi.

Skovforeningen finder endvidere ikke, at agerjord, der lovligt kan dyrkes uden fredningsrestriktioner, bør ansættes så lavt som 40.000 kr/ha som udtryk for en realistisk handelspris. Særligt ikke, når der er tale om jord af god bonitet, hvilket amtes gennemgang af arealerne jo har vist.

Der skal dog tages hensyn til, at ca. 50 ha af det samlede eng- og omdriftsengareal ville have krævet dræning og kalkning til en samlet udgift på ca. 4.500 kr/ha. Dette beløb skal fratrækkes erstatningen.

.....

Dansk Skovforening er bekendt med Nordjyllands Amts klage af 16. januar, og Skovforeningen ønsker at knytte en kommentar til et enkelt forhold nævnt heri.

Amtet anfører, "at Naturklagenævnets erstatningsfastsættelse af naturtyperne "Eng" og "Omdriftsenge", der kunne opdyrkes, er for høj, da arealerne ikke er omfattet af EU-hektarstøtte. Dette forhold har Naturklagenævnet ikke medtaget i vurderingen af engarealernes værdi."

Skovforeningen noterer, at Amtet ikke bestrider, at engene kunne have været opdyrket, såfremt fredningssagens rejsning ikke havde forhindret dette. Det er altså alene et spørgsmål om værdiansættelsen under den forudsætning, at opdyrkningsmuligheden var til stede.

Hvorvidt arealerne ville kunne omfattes af EU-hektarstøttereglerne eller ikke, spiller ingen rolle for erstatningsfastsættelsen. Dels var ca. halvdelen af det omhandlede areal omfattet af MVJ- og SFL-aftaler med det regelsæt, der er gældende herfor ved aftaleudløb, dels er der en række højværdiafgrøder, der ikke er refomafgrøder og således ikke kan modtage ha-støtte.

Disse afgrøder giver et dækningsbidrag fuldt på højde med arealer, der er omfattet af ha-støttereglerne. Der er tale om eksempelvis frøgræs, kartofler og kløvergræs til slet (grovfoder).

En eventuel amtslig forudsætning om, at et EU-tilskuds kapitalisering har indgået i Naturklagenævnets erstatningsfastsættelse på trods af, at arealerne ikke aktuelt har

modtaget EU-støtte, spiller derfor ingen rolle for arealernes mulige bidrag til indtjeningen på ejendommen, såfremt fredningen ikke havde forhindret opdyrkning.

Skovforeningen skal derfor fastholde Naturklagenævnets beregningsforudsætninger med den ene ændring, at foreningen ikke mener, at engarealernes handelsværdi efter opdyrkning som almindelig agerjord kan fastsættes til kun 40.000 kr/ha. Jordpriserne i området er mere end det dobbelte".

Ejeren har under forhandlingen den 21. maj 2002 supplerende oplyst, at eng- og omdriftsengarealerne inden fredningssagens rejsning var udlejet til en række ejere af nærliggende landbrugsejendomme, hvilket fortsat er tilfældet. Nogle af de lejede arealer blev benyttet til græsning, andre til dyrkning af korn m.v. Arealet langs Ryå syd for de omhandlede arealer, har tidligere været udlejet på tilsvarende måde, men blev af ejerens far omlagt til ager. En bræmme på omkring 40 m langs Ryå står under vand en del af året.

Nordjyllands Amt har nedlagt påstand om, at erstatningen for eng, der kunne opdyrkes til ager, nedsættes fra 25.000 kr. pr. ha til 5.000 kr. pr. ha, og at erstatningen for omdriftseng, der kunne opdyrkes til ager, nedsættes fra 15.000 kr. pr. ha. til 5.000 kr. pr. ha.

Nordjyllands Amt har i notat af 5. marts 2001 og under forhandlingen bl.a. anført, at Naturklagenævnet ikke ved fastsættelsen af værdien af arealerne til 40.000 kr. pr. ha har taget i betragtning, at de pågældende engarealer ikke kan oppebære hektarstøtte, da de har været i græs i årene 1987-91, og at arealerne derfor ikke har samme værdi som ager af lav bonitet, der antages at være omfattet af hektarstøttereglerne (herunder braklægningsstøtte). Formentlig ville det ikke have kunnet betale sig at opdyrke disse arealer i 1992. Eng og omdriftseng, der kunne opdyrkes, kan derfor alene vurderes inden fredningen at have haft en værdi på henholdsvis 20.000 kr. og 30.000 kr. pr. ha. og har efter fredningens gennemførelse, som anført af Naturklagenævnet, en værdi på henholdsvis 15.000 kr. og 25.000 kr. pr. ha.

Taksationskommissionens bemærkninger:

Det må ved erstatningsfastsættelsen, som anført af Naturklagenævnet, lægges til grund, at fredningssagen forhindrede, at der skete omlægning af enge og omdriftsenge, hvorved ejeren kunne have undgået, at arealerne blev omfattet af den beskyttelse af enge, der blev indført, da naturbeskyttelsesloven trådte i kraft 1. juli 1992. Der må derfor ved erstatningsfastsættelsen tages hensyn til den mistede mulighed for at opdyrke eng- og omdriftsengarealerne til ager.

Efter de foreliggende oplysninger om priserne på landbrugsjord med og uden de pålagte restriktioner og arealernes tilstand, findes der ikke grundlag for at tilsidesætte Naturklagenævnets erstatningsfastsættelse, hvorved det er lagt til grund, at fredningens gennemførelse har medført en værdinedgang på 25.000 kr. pr. ha for engarealerne og en værdinedgang for omdriftsengarealerne på 15.000 kr. pr. ha.

Kommission stadfæster derfor Naturklagenævnets erstatningsfastsættelse i det omfang, den er påklaget.

Herefter bestemmes:

Der fastsættes til ejeren af ejendommen lb. nr. 1, Jørgen Chr. Skeel, en erstatning på 5.113.700 kr.

Erstatningsbeløbet forrentes som bestemt ved Naturklagenævnets afgørelse af 21. december 2000.

Der tillægges ejeren 5.000 kr. i godtgørelse for sagkyndig bistand. Dette beløb kan udbetales direkte til Dansk Skovforening.

B. Vollmond

Martin Glerup

Vagn Kvist

NATURKLAGENÆVNET >

Naturklagenævnets afgørelse
af 21. december 2000
om fredning af dele af Store Vildmose i Brønderslev og Pandrup Kommu-
ner, Nordjyllands Amt.
(sag nr. 97-111/800-0007).

Fredningsnævnet for Nordjyllands Amt har den 22. december 1997 truffet afgørelse om fredning af dele af Store Vildmose i Brønderslev og Pandrup Kommuner.

Fredningssagen, der omfatter ca. 1289 ha, er rejst i 1991 af Nordjyllands Amt og Danmarks Naturfredningsforening. Formålet med fredningen er at regulere den fremtidige arealanvendelse for et større sammenhængende mose- og engområde, der rummer betydelige naturvidenskabelige, landskabelige og kulturgeografiske interesser.

Fredningsnævnets afgørelse er forelagt Naturklagenævnet til efterprøvelse i medfør af naturbeskyttelseslovens § 42 og er tillige påklaget af Nordjyllands Amt, Danmarks Naturfredningsforening samt af 3 lods-ejere.

Fredningsområdet

Fredningsområdet udgør en del af Store Vildmoses oprindelige udstrækning, benævnt Ørnefenner, Grevens Ris og Ryssensgrav samt et areal vest for Dalgasvej og syd for Blokhushvej, herunder Sandels Bjerg. Endvidere omfatter fredningen visse engarealer øst for Ryå.

Et udpeget referenceområde i mosen skal henligge uden nogen form for yderligere indgreb, medens der på øvrige mosearealer må foretages plukhugst. Højmossearealer må dog ryddes for selvsået træagtig opvækst af hensyn til bevarelse af biologiske eller landskabelige kvaliteter.

Sandels Bjerg, som er det højeste punkt i fredningsområdet, sikres til rekreativ færdsel til fods og ophold. Der skal af hensyn hertil ske en udtynding af bevoksningen på den højeste del af bjerget.

Klager og synspunkter for Naturklagenævnet

Nordjyllands Amt har i sin klage bl.a. udtalt, at fredningens bestemmelse om, at enge og omdriftsenge kan drives ved afgræsning, ikke er tilstrækkelig til at beskytte de naturmæssige interesser i området, idet afgræsning af arealet ikke er i overensstemmelse med de botaniske interesser i området. Afgræsning vil især skade bestanden af Lav Skorsoner og Engblomme. Amtet ønsker derfor bestemmelsen ændret til, at de gamle høsletenge ikke må afgræsses.

Efter fredningsafgørelsen må høslet på engblommelokaliteten (matr.nr. 90-93 og 110-117) først finde sted efter den 15. juli. Amtet har anført, at den tætteste koncentration af Engblommer findes på matr. nr. 79-83, hvorfor disse matr.nr. bør inddrages i engblommelokaliteten.

Af hensyn til engsnarrebestanden ønsker amtet at fastholde fortrinsret til leje af indtil 15% af engarealerne med henblik på at sikre højt græs til sent i sæsonen. En bestemmelse om, at disse enge først må slås efter 15. august, bør derfor medtages.

Herudover ønsker amtet medtaget en bestemmelse, der giver amtet ret til at hindre høslet på enge og omdriftsenge før den 15. august, såfremt der uden for de lejede arealer er observeret sangpladser for Engsnarre. Forbudet mod høslet bør omfatte et areal med en radius på 300 meter fra sangpladsen. Amtet vil yde erstatning for indgrebet. Amtets samlede arealreservationer til beskyttelse af Engsnarren skal dog ikke overstige 15% af arealet.

Amtet finder ikke grundlag for at der gøres indgreb i lodsejernes jagtret. Bestemmelsen om opretholdelse af fasanerier og om opstilling af de for jagten nødvendige redskaber bør derfor bibeholdes.

Grevens Ris grænser mod øst til Grishøjgårds Krat, fredet ved fredningsnævnets kendelse af 20. marts 1973, og øst for Dalgasvej er et højmoseareal fredet ved Overfredningsnævnets kendelse af 17. maj 1973. Fredningsområdet ligger i landzone og er i Regionplan '97 Nordjylland for størstedelens vedkommende udlagt som regionalt naturområde.

Arealerne er i fredningsplan for Nordjyllands Amt 1985-97 udpeget som særligt værdifulde landskaber samt biologisk og kulturhistorisk beskyttelsesområde. Det regionale naturområde er tillige udpeget som område af national interesse for henholdsvis geologi (moseområderne) og biologi (engene ved Ryå). Desuden er fredningsområdet udpeget som EF-habitatområde, jf. Miljø- og Energiministeriets bekendtgørelse nr. 782 af 1. november 1998. Størstedelen af fredningsområdet er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 om beskyttede naturtyper (moser, enge og overdrev).

Gennem fredningen sikres moseområderne vest for Dalgasvej, Ryssensgrav og Grevens Ris. I disse områder er der endnu levende højmosearealer og områder med naturlig mose/engvegetation.

Arealet mellem Ryssensgrav og Ryå er et større sammenhængende moseområde med stor botanisk og ornitologisk betydning. I området findes således Danmarks største lokalitet for Engblomme, og den truede fugl Engsnarren er observeret i området. Der er også tegn på forekomst af Odder langs Ryå.

I Ørnefener skal fredningen sikre fennestrukturen som et kulturgeografisk eksempel på den første kultivering og landbrugsmæssige udnyttelse af mosen.

Fredningsnævnets afgørelse

Fredningen indeholder navnlig bestemmelser, der skal sikre, at enge og omdriftsenge fastholdes i den hidtidige driftsform, således at de kun må drives med høslet og afgræsning, men ikke med græsslet. For at bevare Engblommerne må høslet på nærmere angivne engarealer først finde sted efter 15. juli, og for at beskytte Engsnarren har amtet fået fortrinsret til leje af 15% af arealet for at sikre højt græs og endnu senere høslet.

Fredningen bestemmer videre, at Ørnefener skal bevares som græsningsfener eventuelt med høslet, og at omlægning kun må ske med et interval på mere end 10 år.

Amtet har ikke indvendinger mod, at de eksisterende læhegn i Ørnefener fornys. I øvrigt bør der forlanges hegning omkring gravhøje, hvis dyrene skader gravhøjene.

Danmarks Naturfredningsforening har i sin klage bl.a. anført, at man er enig med Nordjyllands Amt i, at afgræsning på de gamle høsletenge vest for Ryssensgrav ikke bør tillades, da afgræsning i stedet for høslet vil ændre balancen mellem arterne. Man er ligeledes enig med amtet i, at der af hensyn til Engsnarren bør indføres et forbud mod høslet før 15. august i en radius af 300 meter fra Engsnarrens reder.

Foreningen ønsker, at engene mod Ryå af hensyn til de botaniske og ornitologiske interesser overgår til høsletenge uden mulighed for om-drift.

I modsætning til amtet mener foreningen, at genplantning af læhegn i Ørnefener bør undgås, og at Ørnefener, når tørvelaget er nedbrudt, bør overgå til ugødskede og usprøjtede overdrev eller enge.

Det bør heller ikke tillades, at fasanerier kan flyttes, ligesom bestemmelsen om, at der kan opstilles de for jagten nødvendige hjælpe-redskaber, bør udgå. Nødvendige og sædvanlige trådhegn bør kun være tilladt på den nordlige del af Grevens Ris (matr.nr. 61p og ved bo-pladsen (matr.nr. 61b og 29a). Det bør bestemmes, at vildtagrene ikke må tilføres pesticider.

Birkelse Gods har anmodet om, at nogle nærmere angivne spor - i lig-hed med praksis gennem de seneste 25 år - fortsat kan slås af hensyn til råvildtet, publikums færdsel og adgang til mosen ved eventuel brand.

Strukturdirektoratet ønsker - som fastsat af fredningsnævnet - mulig-hed for at forny eksisterende læhegn med flerrækkede løvtræshegn, da læhegnene giver læ og skygge til de græssende kreaturer. Der ønskes endvidere mulighed for at gødske arealet, når tørvelaget er nedbrudt, da det ellers vil blive vanskeligt at opretholde en afgræsning af are-alerne.

Karl Søndergaard Kristensen, der bl.a. ejer matr.nr. 61b Hammelmose Lejeenge, har påpeget, at fredningsgrænsen og dyrkningsgrænsen ikke følger matrikelgrænsen. Det ønskes oplyst, om dyrkningsgrænsen følger naturlige skel på arealet.

Klageren ønsker klare retningslinier for, hvordan de 15% af arealet, som amtet ifølge fredningsafgørelsen har fortrinsret til at leje, skal udpeges.

Endelig har klageren anført, at der på bopladsen er opstillet fanggitter og vandkar til græssende dyr. Klageren ønsker sikkerhed for, at disse installationer kan bibeholdes.

Naturklagenævnets afgørelse

I sagens behandling, herunder besigtigelse og offentligt tilgængeligt møde, har deltaget 11 af Naturklagenævnets 13 medlemmer. (Bent Jacobsen (formand), Bent Hindrup Andersen, Ole Pilgaard Andersen, Jens Jørgen Bolvig, Leif Hermann, Svend Aage Jensen, Hans Kardel, Hans Christian Schmidt, Jens Steffensen, Poul Søgaard og Svend Taanquist).

9 af Naturklagenævnets medlemmer skal udtale:

Det tiltrædes, at der gennemføres fredning efter naturbeskyttelseslovens kapitel 6 til sikring og forbedring af de landskabelige, naturvidenskabelige og kulturhistoriske værdier i området, samt at offentlighedens ret til færdsel og ophold reguleres.

Den afgrænsning af fredningsområdet, som fredningsnævnet har fastlagt, tiltrædes. Der er dog foretaget en mere præcis fastlæggelse af fredningsgrænsen omkring den registrerede boplads på matr.nr. 61b, Hammelmose Lejeenge, Tise.

Et mindretal (Ole Pilgaard Andersen) har stemt for alene at medtage den sydligste del af det nordvestlige område omfattende en del af matr.nr. 61b, matr.nr. 34ac og 79c samt matr.nr. 34aa. I konsekvens af flertallets beslutning om at fastholde hele det nordvestlige område i fredningen har mindretallet derfor stemt for at ophæve fredningen i det hele.

Et andet mindretal (Bent Hindrup Andersen) har stemt for at frede et væsentligt mindre område under forudsætning af, at det offentlige overtager de privatejede arealer, og at fredningen ikke er til hinder for en økologisk drift af engarealerne. I konsekvens af flertallets beslutning har også dette mindretal stemt for at ophæve fredningen i det hele.

Om fredningens indhold i øvrigt bemærkes:

Det tilsigtede formål med fredningen af engene må afvejes over for ejernes ønsker om fortsat også at kunne udnytte arealerne til kreaturgræsning. Fredningen bør derfor ikke være til hinder for afgræsning. Det tiltrædes herefter, at der er fastsat bestemmelser om, at engarealer ikke må omlægges og kun må drives med høslet og afgræsning, og at arealerne ikke må gødskes. Det tiltrædes ligeledes, at omdriftsenge må omlægges og gødskes i hidtidigt omfang og må drives med høslet og afgræsning.

Et mindretal (J.J.Bolvig) har stemt for at følge påstanden fra Nordjyllands Amt og Danmarks Naturfredningsforening om, at afgræsning af høsletengene ikke skal være tilladt.

For særligt at beskytte forekomsterne af Engblomme tiltrædes det, at høslet på nærmere angivne engarealer først må finde sted efter den 15. juli. Denne bestemmelse bør dog begrænses til kun at omfatte de arealer, hvor Engblomme efter amtets seneste observationer er hyppigst forekommende, ligesom der ved afgræsningen bør tages hensyn til ejers interesse i fortsat at kunne udleje engarealerne til græsning og høslet. Bestemmelsen om, at høslet først må ske efter den 15. juli, skal herefter alene omfatte de på fredningskortet viste arealer matr.nr. 71,72,73,74,75,76,77,78,79,80,81,82,83,92 og 93 Hammelmose Lejeenge, Tise, i alt ca. 30 ha.

For særligt at beskytte Engsnarren og dens tilholdssteder bestemmes det, at Nordjyllands Amt har ret til at leje matr.nr. 17,18,84,86 og 34aa Hammelmose Lejeenge, Tise, med henblik på at sikre højt græs til sent i sæsonen. Da Engsnarrens tilholdssteder kan tænkes at skifte, bestemmes det endvidere, at amtet 3 år efter denne afgørelse kan ændre og eventuelt udvide det areal, amtet ønsker at leje. Amtet kan herefter hvert år pr. 1. september udpege de arealer, man ønsker at leje fra 1. januar. Arealerne skal omfatte hele matrikelnumre og kan højst omfatte 15% af de eng- eller omdriftsengarealer, der tilhører Birkelse Gods. Amtet skal betale, hvad der svarer til almindelig forpagtningsafgift i området. Ved uenighed om omfanget af amtets ret til leje af arealer eller ved uenighed om fastsættelsen af lejen, skal spørgsmålet forelægges fredningsnævnet til afgørelse.

Realiteten i de øvrige af fredningsnævnet fastsatte bestemmelser tiltrædes.

Idet fredningsnævnets afgørelse af 22. december 1997 ophæves, fastsættes herefter følgende fredningsbestemmelser for det ca. 1289 ha store fredningsområde, der er afgrænset som vist på kortet, der hører til Naturklagenævnets afgørelse (fredningskortet), og som helt eller delvis omfatter de på vedhæftede matrikelfortegnelse anførte ejendomme:

Fredningen inddeler området i 11 forskellige natur- og områdetyper:

Ager, Ager der omlægges til naturtilstand, omdriftsenge, enge, Ørnefenner, referenceområder, kærmose, overgangskær, afgravet højmose, højmose, Sandels Bjerg.

§ 1. Fredningens formål.

Fredningen har til formål:

at bevare, opretholde og forbedre de landskabelige og naturvidenskabelige værdier, herunder navnlig områdets enge samt områdets øvrige eksisterende naturtyper, højmose, kærmose, overgangskær, afgravet højmose og overgangstyper mellem disse samt i Ørnefenerne opretholde områdets åbne, fenneopdelte landskabskarakter og minimere omsætningen i tørvelagene,

at sikre de kulturhistoriske/kulturgeografiske interesser, herunder forhistoriske dyrkningsspor, vold- og vejforløb, grøfter, bopladser m.v.

at skabe mulighed for naturvidenskabelige og arkæologiske undersøgelser og

at skabe mulighed for rekreativ anvendelse.

§ 2. Bevaring af området.

Fredningsområdet skal bevares i dets nuværende tilstand, medmindre en tilstandsændring er påbudt eller tilladt i de følgende bestemmelser eller tillades ved en dispensation efter § 10.

§ 3. Terrænændringer.

Terrænet eller terrænformerne må ikke ændres ved afgravning, planering, opfyldning eller råstofindvinding.

Fredningsnævnet kan dog tillade gravearbejder i forbindelse med arkæologiske og naturvidenskabelige undersøgelser. Den udførende myndighed er pligtig at betale markskadeerstatning eller jordleje efter gældende regler.

§ 4. Bebyggelse, andre faste anlæg m.v.

a. bebyggelse:

Opførelse af bygninger herunder opstilling af skure, boder, jagthytter o.lign. må ikke finde sted. Der kan dog i Ørnefenner ved Manna Mosevej på areal tilhørende Strukturdirektoratet opføres en bygning til publikumsinformation.

De på fredningskortet viste tre fasanerier kan opretholdes, så længe de benyttes og vedligeholdes, og kan flyttes inden for fredningsområdet, dog ikke til det som referenceområde udlagte areal. Der må opstilles nødvendige net og huse til opdræt af fasaner.

b. andre konstruktioner og anlæg:

Der må ikke etableres faste konstruktioner og anlæg så som campingplads, sportsanlæg, skydebane, motorbane, flyveplads, oplags- og losseplads, tårne, master, vindmøller og tankanlæg. Der må ikke opstilles telte, campingvogne el. lign.

I forbindelse med drift og pleje kan midlertidigt opstilles arbejds-skure.

De i området værende 15 hochstande kan opretholdes, ændres, renoveres eller flyttes, og det er tilladt at opstille de for jagten nødvendige hjælperedskaber, alt i overensstemmelse med gældende regler for jagt og vildtforvaltning.

Den på fredningskortet viste el-ledning med master skal ved ombygning, der forudsætter tilladelse efter naturbeskyttelsesloven, flyttes uden for fredningsområdet. Det på kortet viste kabel kan opretholdes. Fredningsnævnet kan tillade nedlæggelse af flere kabler i samme tracé, når udlægningen kan ske i den zone af jordlag, der tidligere har været forstyrret ved kabellægning.

Der kan med fredningsnævnets tilladelse etableres nødvendige vandingsanlæg for husdyr. Der kan af amtet eller ejeren opstilles en bom over markvejen til Sandels Bjerg som angivet på kortet.

c. hegning:

Hegning er ikke tilladt, dog må der på arealer, der efter fredningen er angivet som enge, omdriftsenge eller ager samt i Ørnefenner anbringes nødvendige og sædvanlige trådhegn for heste, kreaturer og får.

§ 5. Arealernes drift.

a. generelle bestemmelser:

Der må ikke ske nyopdyrkning, trætilplantning eller nydræning. Allerede drænedes arealer må ikke gendrænes til større dybde. Forslag til regulering af vandløb, der indebærer en vandføring ud over, hvad der svarer til det regulativmæssige, skal forelægges fredningsnævnet til godkendelse.

Private vandløb må ikke reguleres til større dybde. Vandløb må vedligeholdes efter vandløbslovens bestemmelser.

Med mindre andet er bestemt, jf. nedenfor, må områderne ikke gødskes, og brug af pesticider må ikke finde sted.

Der må ikke etableres hjortefarme.

b. særlige bestemmelser for de enkelte natur- eller områdetyper:

Ager: Arealerne må fortsat anvendes til jordbrug uden begrænsning i anvendelsen af gødning og pesticider.

**Ager, der
omlægges til
omdriftseng
eller eng:**

Ved fredningens gennemførelse skal almindelig jordbrug ophøre. Arealerne skal udlægges med græs og fremtidigt drives som nedenfor anført for omdriftsenge og enge.

**Ager, der
omlægges til
naturtilstand:**

Ved fredningens gennemførelse skal almindelig om-drift ophøre. Eventuelt eksisterende drænledninger skal sløjfes, lukkes eller udskiftes med tætte rør, og arealet skal herefter henligge uden indgreb af nogen art, heller ikke pleje. Det er tilladt at anvende det på kortet viste areal, der ikke må have en bredde over 4 meter, som vildtager med græs og

kløver, såfremt det kan ske uden gødskning og alene med en let overfladebehandling.

Omdriftsenge:

Arealerne skal drives med høslet og afgræsning og må omlægges som engarealer.

Ved høslet skal engene slås enten i parallelle baner fra den ene side af parcellen mod den anden eller fra midten af parcellen og udefter. Grøfter må ikke slås.

Arealerne må fortsat gødskes i hidtidigt omfang, og således at gødskningen ikke overstiger, hvad afgrøden kan fjerne. Gødskningen må ikke i noget år overstige det hidtidige gennemsnitlige forbrug, der er oplyst til 50 kg N og 30 kg P pr. ha. pr. år. På matr.nr. 68b, 71,98,99,100,108,del af 109 og del af 29a Hammelse Lejeenge, dog 100 kg N og 30 kg P pr. ha. Tilførsel af kalium, mikronæringsstoffer og kalk må kun ske i nødvendigt omfang.

Det er tilladt at anvende insektbekæmpelsesmidler i tilfælde af alvorlige insektangreb, der medfører fare for dyrene.

Enge:

Arealerne må ikke omlægges og må kun drives med græsning og høslet. Der må ikke gødskes.

På engblommelokaliteten - matr.nr.

71,72,73,74,75,76,77,78,79,80,81,82,83,92 og 93

Hammelse Lejeenge må høslet først finde sted efter den 15. juli. Ved høslet skal engene slås enten i parallelle baner fra den ene side af parcellen mod den anden eller fra midten af parcellen og udefter. Grøfter må ikke slås.

Der kan etableres vildtager med græs og kløver af max. 4 meters bredde, hvor det er markeret på fredningskortet, såfremt dette kan ske uden gødskning og med en let overfladebehandling.

Det er tilladt at anvende insektbekæmpende midler i tilfælde af alvorlige insektangreb, der medfører fare for dyrene.

Der kan ske bekæmpelse af indvandrende for engene skadelige planter efter aftale med Nordjyllands Amt.

**Beskyttelse af
Engsnarren:**

Af hensyn til Engsnarrebestanden har amtet fortrinsret til leje af matr.nr. 17,18,84,86 og 34aa med henblik på at sikre højt græs til sent i sæsonen. 3 år efter denne afgørelse kan amtet beslutte at ændre og eventuelt udvide det areal, som amtet ønsker at leje af hensyn til beskyttelse af Engsnarrens tilholdssteder. Amtet kan herefter hvert år pr. 1. september udpege de arealer, man ønsker at leje fra 1. januar. Arealerne skal omfatte hele matrikelnumre og kan højst omfatte 15% af de eng- og omdriftsengarealer, der tilhører Birkelse Gods. Amtet skal betale, hvad der svarer til almindelig forpagtningsafgift i området. Ved uenighed om omfanget af amtets ret til leje af arealer eller ved uenighed om fastsættelsen af lejen forelægges spørgsmålet for fredningsnævnet til afgørelse.

Ørnefener:

Arealerne skal bevares som græsningsfener eventuelt med høslet. Arealet mod nord mellem grøften og Grevens Ris skal dog fortsat henligge i naturtilstand.

Fennerne må indhegnes med almindeligt anvendte hegn for kreaturer, heste og får. Nødvendige fangfolde må opstilles.

De eksisterende læhegn kan fornys med flerrækkede løvtræshegn under anvendelse af naturligt forekommende danske arter.

Det er tilladt at anvende insektbekæmpende midler i tilfælde af alvorlige insektangreb, der medfører fare for kreaturerne.

Arealerne må fortsat gødskes i hidtidigt omfang, dog max. 50 kg N og 30 kg P pr. ha. pr. år. Tilførsel af kalium, mikronæringsstoffer og kalk må kun ske i nødvendigt omfang til opretholdelse af græsningens kvalitet.

Omlægning af græsmarker må kun ske i det omfang, det er nødvendigt for opretholdelsen af karakteren "varige græsmarker", og omlægningsintervallet skal være over 10 år. Omlægningen skal ske uden mellemafgrøder og uden pløjning. Fjernelse af uønsket vegetation kan i forbindelse med omlægning ske ved anvendelse af kemiske midler.

Al jordbearbejdning skal standses, når der er risiko for, at den når ned i mineraljorden.

Når området ikke længere kan drives som græsmarker skal der i en plejeplan fastsættes bestemmelser om områdets fremtidige drift i overensstemmelse med fredningens formål.

Referenceområde:

I Grevens Ris udlægges et areal, som angivet på kortet, der skal henligge uden nogen form for yderligere indgreb som et naturvidenskabeligt referenceområde for vegetationens naturlige udvikling. I forbindelse med naturvidenskabelige undersøgelser er det tilladt at udtage prøver efter nærmere godkendelse af Nordjyllands Amt.

Kærpose:

Plukhugst er tilladt, men der må ikke i forbindelse med arbejdet anlægges veje eller etableres varige spor.

Der kan med amtets godkendelse ske ændringer i de i området anlagte kunstige søer, hvis ændringen har til formål at tilvejebringe en bedre landskabelig indpasning eller forbedre søerne for faunaen.

Der tillades afgræsning og i forbindelse hermed hegning af den nordlige del af matr.nr. 1p Vildmosen, Tise, på følgende vilkår:

Der skal etableres 2 hegningsgennemgange som vist på fredningskortet.

Der må ikke udsættes tyre og uvorne kreaturer.

Gravhøje skal frahegnes, hvis der opstår kreaturskade.

Græsningstryk og -perioder skal aftales med Nordjyllands Amt.

Overgangskær

Og afgravet

Højmose:

Plukhugst er tilladt, dog skal Eg og Bøg lades uberørt. Såfremt disse arter bliver for dominerende, kan amtet tillade plukhugst af disse. Plukhugsten skal udføres på en sådan måde, at der til stadighed findes en arts- og aldersvarieret træbestand, ligesom døde og svækkede træer må indgå i skovbilledet af hensyn til den flora og fauna, der er knyttet til den type træer. I forbindelse med dette arbejde er det ikke tilladt at anlægge veje eller etablere varige spor.

Fredningen er ikke til hinder for, at der - med amtets godkendelse - kan ske ændringer i de i området anlagte kunstige søer, hvis ændringen har til formål at skabe en bedre landskabelig indpasning eller forbedre søerne for faunaen.

Det er tilladt at anvende det på fredningskortet viste spor af maksimalt 4 meters bredde gennem Grevens Ris som vildtager med græs og kløver, såfremt det kan ske uden gødsning og med en let overfladebehandling.

Højmose:

Højmosearealer, der i dag er træbevoksede, kan ryddes for selvsået træagtig bevoksning, hvor det skønnes påkrævet af hensyn til bevarelse af biolo-

giske eller landskabelige kvaliteter. I forbindelse med dette arbejde må der ikke anlægges veje eller etableres varige spor.

Det er tilladt at anvende det diagonalt gennem høj-mosearealet i Ryssensgrav gående spor, som vist på fredningskortet til vildtager med græs og kløver, såfremt det kan ske uden gødskning og med en let overfladebehandling.

Kan den levende højmosseflade ad åre ikke længere opretholdes efter fredningsmyndighedernes vurdering, skal højmossearealerne herefter henligge uden nogen form for indgreb i vegetationens naturlige udvikling, således at arealerne med tiden kan fremstå som urørt skov.

Sandels Bjerg:

Arealet udlægges til rekreativ færdsel til fods samt ophold. Til sikring af udsigten skal plejemyndigheden foretage en udtynding af bevoksningen på den højeste del af Bjerget. På de lavere dele af området kan der ske tilplantning og foretages sædvanlig skovdrift, dog at kulturer med juletræer og pyntegrønt ikke er tilladt.

En bom ved markvejen til Bjerget kan opretholdes, og der kan efter aftale med ejeren opsættes en informationstavle.

§ 6. Naturpleje

Bestemmelser for pleje af de fredede arealer i overensstemmelse med Det i § 1 beskrevne formål fastsættes i en plejeplan, der udarbejdes af Nordjyllands Amt. Dette skal ske efter forudgående drøftelse med de berørte lodsejere, der skal have tilsendt den endelige plejeplan.

I plejeplanen kan navnlig indgå bestemmelser om:

friholdelse af de levende højmossearealer for tilgroning,

friholdelse eller delvis friholdelse af i dag tilgroede højmosseflader,

genskabelse af udsigten over moseområderne fra Sandels Bjerg,

fjernelse af indplantede nåletræer i naturtypen afgravet højmose,

pleje af vandhuller og af enge.

pleje af Ørnefenner, når området ikke længere drives som græsmarker

De stedlige fredningsmyndigheder har ret til efter forudgående meddelelse til ejerne og uden udgift for disse at foretage pleje i overensstemmelse med plejeplanen.

Plejearbejdet kan først udføres, efter at der er givet arealets ejer mulighed for inden 4 uger at tilkendegive, om vedkommende selv ønsker at udføre arbejdet inden 1 år. Undtagelsesvis kan fristen forlænges til tre år, når særlige driftsforhold taler for dette.

Når amtet som led i plejen foretager rydning og slæt af træ og hø, som ejeren af arealet ikke selv har afdrevet, tilfalder effekterne amtet idet omfang, det er nødvendigt til dækning af omkostningerne ved plejen beregnet efter laveste akkordsats. Der henvises i øvrigt til de almindeligt gældende regler, for tiden Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 837 af 4. september 2000.

§ 7. Veje og stier

Anlæg af nye veje og udvidelse af eksisterende veje er ikke tilladt. Eksisterende offentlige veje kan dog udvides med fredningsnævnets godkendelse.

Terrænskader af varig karakter som følge af den for driften og plejen nødvendige arbejdskørsel skal være udbedret ved afslutningen af den aktuelle drift/pleje-opgave.

Fredningsnævnet kan tillade afmærkning af trampestier på arealer, hvor hegning ikke er tilladt, jf. § 4. I Ørnefenner kan der i fenne nr. 54 anlægges hegnsgennemgange og fodsti til oldtidsvejen.

Fredningen er ikke til hinder for, at der kan anlægges et parkeringsareal ved Dalgasvej, som angivet på fredningskortet.

§ 8. Færdsel og ophold

Offentligheden har ret til færdsel og ophold i overensstemmelse med lovgivningens almindelige bestemmelser herom. Anvendelsen af spor som vildtager, jf. § 5, (overgangskær og højmose), indskrænker ikke denne ret. Tilsvarende gælder også for fenne nr. 54 i Ørnefenne, hvortil der skabes offentlig adgang med den nye fodsti. Herefter må der i denne fenne ikke udsættes uvorne kreaturer eller tyre.

Offentligheden har ret til færdsel og ophold på Sandels Bjerg og ret til gående færdsel på markvejen fra Dalgasvej til Sandels Bjerg. Offentligheden har ret til kørende færdsel på de på fredningskortet angivne private veje. Denne ret er begrænset til dagtimerne fra solopgang til solnedgang i perioden 1. april - 1. november, og kan efter ejerens begrundede anmodning af fredningsnævnet indskrænkes til at angå bestemte vejstrækninger.

Når der som følge af tørke er risiko for brandfare i mosearealerne, kan amtet - og ejeren med amtets tilladelse - ved skiltning forbyde adgang til disse arealer.

§ 9. Skiltning

Fredningsmyndighederne (Nordjyllands Amt og Skov- og Naturstyrelsen) kan ved opholds- og parkeringsarealer samt ved oldtidsminder opsætte skiltning og information. Inden opsætning skal arealernes ejere høres.

§ 10 Dispensation

Dispensation fra bestemmelserne i §§ 2-5 samt 7-9 kan meddeles, hvis det ansøgte ikke vil stride imod fredningens formål, jf. naturbeskyttelseslovens § 50.

Vedrørende spørgsmål om dispensationer, der har naturvidenskabelig eller kulturhistorisk betydning, indhentes udtalelse fra Skov- og Naturstyrelsen eller et af denne udpeget institut, inden afgørelse træffes.

På Naturklagenævnets vegne

Bent Jacobsen
Viceformand

Afgørelsen er endelig og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. naturbeskyttelseslovens § 82. Eventuel retssag til prøvelse af afgørelsen skal være anlagt inden 6 måneder, jf. lovens § 88, stk. 1.

Fortegnelse
over ejendomme, der helt eller delvis er omfattet af Naturklagenævnets
afgørelse af 21. december 2000 om fredning af dele af Store Vildmose i
Brønderslev og Pandrup Kommuner, Nordjyllands Amt
(sag nr. 97-111/800-0007).

Hammelmose Lejeenge, Tise

Matr.nr.

1,2a,2b,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,25,
26,27,28,29a,34aa,34ac,34i,34k,34p,34q,34r,34s,34v,34x,34y,34z,34æ,
34ø,61b,68b,71,72,73,74,75,76,77,78,79,80,81,82,83,84,85,86,87,88,89,
90,91,92,93,94,95,96,97,98,99,100,106,107,108,109,110,111,112,113,114,
115,116,117.

Hammelmose Hovedgård, Tise

Matr.nr.

1au,1c.

Vildmosen, Tise

Matr.nr.

1ae,1ag,1c,1p,2a,2ab,2ac,2u,3a.

Sdr. Saltum By, Saltum

Matr.nr.

79c.

Toftegård, Jetsmark

Matr.nr.

2a,2f.

Vildmosen, Jetsmark

Matr.nr.

1ag,1ah,1ak,1an.

**Naturklagenævnets afgørelse
af 21. december 2000
om erstatning i anledning af fredning af dele af Store Vildmose i
Brønderslev og Pandrup Kommuner, Nordjyllands Amt
(sag nr. 97-111/800-0007).**

Fredningsnævnet for Nordjyllands Amt har den 22. december 1997 truffet afgørelse om erstatning i anledning af fredning af dele af Store Vildmose i Brønderslev og Pandrup Kommuner.

Fredningsnævnet har tilkendt erstatning til 13 private ejere på i alt 4.445.000 kr. Fredningsnævnets afgørelse er i medfør af naturbeskyttelseslovens § 42 forelagt Naturklagenævnet til efterprøvelse. Erstatningsfastsættelsen er tillige påklaget af 3 private ejere samt af Strukturdirektoratet, der ikke har fået tilkendt erstatning.

Fredningsnævnets udmåling af erstatning

Fredningsnævnet har ved erstatningsudmålingen anvendt en grundtakst på 1.500 kr. pr. ha - for arealer omfattet af naturbeskyttelseslovens beskyttelseslinier dog kun 750 kr. pr. ha. Der er ydet grundtakst for arealer, der først nu er omfattet af den generelle beskyttelse efter ikrafttræden af naturbeskyttelseslovens § 3 den 1. juli 1992 under hensyn til, at bekendtgørelsen af fredningsforslaget - der fastlægger anvendelsen af arealerne - er sket den 27. marts 1992 og således inden ikrafttrædelsen af naturbeskyttelsesloven.

Herudover er der ydet erstatning efter en særtakst, der modsvarer den nedgang i den enkelte ejendoms handelsværdi, som fredningsindgrebets

indskrænkninger i udnyttelsen medfører. Fredningsnævnet har ved fastsættelsen af særtaksterne taget udgangspunkt i en vurdering af handelspriserne for de naturtyper, der omhandles af fredningen, således at arealerstatningerne er beregnet på grundlag af differenceværdierne mellem disse prisansættelser, hvor et areal overføres fra en naturtype til en anden, sammenholdt med en vurdering af værdinedgangen som følge af fredningens restriktioner i udnyttelsen, hvor et areal i øvrigt fastholdes inden for den hidtidige naturtype.

Ved fastsættelsen af erstatningen til Birkelse Gods, lb.nr.1, for de dele af referenceområdet og højmossearealerne, som nu er bevokset med selvsået opvækst, der hidtil har dannet grundlag for en produktion af brænde, er der fastsat en forhøjet arealerstatning med udgangspunkt i de erstatningsbeløb, der fastsættes for kategorien "anden skov" i aftaler efter skovloven om udlæg af urørt skov, sammenholdt med oplysningerne om bevoksningens alder og beregnet efter de af lodsejeren angivne "afvejede arealer". For højmossearealerne, hvor der, indtil plejen gennemføres, kan ske udnyttelse af vedmassen, er erstatningen sat noget lavere end for referenceområdet. For de i dag ubevoksede arealer inden for disse områder er fastsat en væsentlig lavere særtakst beregnet efter faktisk areal.

Fredningsnævnet har herefter ved erstatningsfastsættelserne anvendt følgende handelspriser for de enkelte naturtyper:

Ager	40.000 kr. pr. ha
Omdriftseng	25.000 kr. pr. ha
Eng	20.000 kr. pr. ha
Arealer i naturtilstand	5.000 kr. pr. ha

Fredningsindgrebets restriktioner er vurderet for de enkelte naturtyper at medføre følgende værdinedgang:

Ager	1.000 kr. pr. ha
Omdriftseng	2.000 kr. pr. ha
Eng	10.000 kr. pr. ha
Referenceområde:	
Ubevokset, faktisk areal	1.000 kr. pr. ha

Bevokset, afvejet areal 12.000 kr. pr. ha

Højmose:

Ubevokset, faktisk areal 1.000 kr. pr. ha

Bevokset, afvejet areal 10.000 kr. pr. ha

Kærmose, overgangskær,

og afgravet højmosse 500 kr. pr. ha

Klager og erstatningskrav overfor Naturklagenævnet

Lb.nr.1, Birkelse Gods.

Erstatningen kræves forhøjet med 4.325.000 kr.

Klager har bl.a. anført, at fredningsnævnet har lagt til grund, at den langt overvejende del af ager- og engarealerne, da fredningssagen blev rejst, var omfattet af naturbeskyttelseslovens regler om beskyttede naturtyper.

Fredningsnævnet bekendtgjorde sagens rejsning den 27. marts 1992, men naturbeskyttelsesloven trådte først i kraft den 1. juli 1992, hvor ferske enge og overdrev blev omfattet af beskyttelsen. Efter en fredningssags rejsning må der ikke foretages noget, der strider mod de foreslåede fredningsbestemmelser. Denne retsvirkning af fredningssagen trådte således i kraft på et tidspunkt, hvor naturbeskyttelsesloven ikke var trådt i kraft.

Fredningsforslaget har således hindret en opdyrkning af ferske enge og overdrev. Endvidere var 76 ha omfattet af MFO-aftaler (tilskud til miljøvenlig drift). MFO-arealer, der i aftaleperioden bliver omfattet af regler om beskyttede naturtyper, kan opdyrkes i indtil ét år efter MFO-aftalens ophør. De arealer, der var omfattet af MFO-aftaler, kunne således have været opdyrket indtil ét år efter aftalens udløb, hvis ikke fredningssagen havde forhindret det.

Klager har oplyst, at der forinden fredningssagens rejsning var taget betydelige og udgiftskrævende skridt til den kommende opdyrkning. Der er således fra 1979 afholdt betydelige omkostninger til en kanal til afvanding af engene med henblik på opdyrkning.

Herefter har klageren krævet erstatningen forhøjet med følgende:

Ager, der omlægges til naturtilstand:	
7.77 ha á 10.000 kr.	77.000 kr.
Ager, der omlægges til eng:	
6,08 ha á 10.000 kr.	60.800 kr.
Ager, der omlægges til omdriftseng:	
19,92 ha á 18.000 kr.	358.560 kr.
Eng, der fastholdes som eng:	
114,31 ha á 30.000 kr.	3.429.300 kr.
Omdriftseng, der fastholdes som omdriftseng:	
27,08 ha á 33.000 kr.	<u>893.640 kr.</u>
i alt:	<u>4.820.000 kr.</u>

fradrag:

Endnu ikke afholdte drænings- og kalkningsudgifter 50 ha á 4.500 kr.	225.000 kr.
--	-------------

Den ydede grundtakst, der i det store og hele kan henregnes til disse arealer	<u>269.782 kr.</u>
---	--------------------

Forhøjelse af erstatningen (afrundet):	<u>4.325.000 kr.</u>
--	----------------------

Til dette erstatningskrav har Nordjyllands Amt anført, at erstatningen for naturtypen "enge" bør nedsættes med 6.000 kr. pr. ha, da fredningsnævnets erstatning ligger langt fra det prisniveau, der hersker i området. —

Amtet mener desuden, at det forhold, at klageren har afholdt udgifter til en kanal, ikke kan tages som udtryk for, at der var taget skridt til opdyrkning af engene, idet der var indgået MFO-aftaler for arealet, og kanalen også afvander andre landbrugsområder.

Skov- og Naturstyrelsen har til erstatningskravet fra Birkelse Gods bl.a. anført, at referencearealet og højmossearealerne delvis er bevokset med selvsået opvækst. Arealerne har hidtil dannet grundlag for en produktion af brænde, og henføringen af arealerne til "anden skov" medfører derfor, at arealerstatningen fastsættes for højt. Erstatningsfastsættelsen bør tage udgangspunkt i beregningen af et formindsket dækningsbidrag, fastsat ved en rimelig "netto-på-rod" pris for

birketræ, der kan sættes til ikke over 150 kr/m³. Driftstabet er herefter af styrelsen beregnet til 8.000 kr. pr. ha for referenceområderne og 4.500 kr. pr. ha for højmosearealerne.

Lb.nr.2, Direktoratet for FødevarerErhverv.

Direktoratet har påstået sig tilkendt erstatning på lige fod med private lodsejere. Der henvises til, at arealerne ikke er erhvervet med henblik på fredning f.eks. i forbindelse med naturgenopretning, og at fredningen derfor bevirker en væsentlig værdiforringelse af arealerne. Der henvises endvidere til en række fredningssager, hvor Overfredningsnævnet har tilkendt Strukturdirektoratet erstatning.

Som begrundelse for erstatningskravet har direktoratet anført, at der, før fredningssagen blev rejst, ikke var dyrkningsmæssige restriktioner på 515 ha af det samlede areal på 524 ha. Til og med 1991 blev der dyrket korn og raps på 100 ha i forbindelse med omlægning af græsarealerne, og herudover var der bortforpagtet 25 ha. Arealerne i Ørnefenner er totaldrænede og afvandingstilstanden var sådan, at der kunne opnås stabile udbytter. Direktoratet anser derfor Ørnefenner for at være dyrkningsmæssigt lige så værdifulde som de omkringliggende jorder.

I 1988 blev det som led i den daværende regerings privatiseringspolitik besluttet at afhænde de sidste arealer i Store Vildmose. Finansudvalget gav i 1989 sin tilslutning til, at Landbrugsministeriet kunne begynde at afhænde samtlige statens arealer i Store og Lille Vildmose. I 1992 afhændede Strukturdirektoratet 460 ha i Store Vildmose udenfor de arealer, der var omfattet af fredningsforslaget. Den gennemsnitlige salgspris var 31.000 kr. pr. ha. I fredningsnævnets afgørelse om erstatning er værdien for agerjord i 1997 ansat til 40.000 kr. pr. ha. Handelsprisen for agerjord i Ørnefennerne anses for at ligge på samme niveau som handelsprisen på agerjord.

Det var statens planer om at sælge sine arealer i Store Vildmose, der gav anledning til, at fredningssagen blev rejst. De restriktioner, fredningen pålægger Ørnefennerne, er stort set sammenfaldende med de restriktioner, der pålægges omdriftsenge med restriktioner, og erstatningen må derfor efter Strukturdirektoratets mening fastsættes som for agerjord, der overgår til omdriftseng med restriktioner, svarende til 17.000 kr. pr. ha.

Hverken Nordjyllands Amt eller Skov- og Naturstyrelsen mener, at der er grund til at tillægge Direktoratet for FødevarerErhverv som statsinstitution erstatning.

Lb.nr.3, Karl Søndergård Kristensen.

Klageren har anført, at der er uklarhed om størrelsen af det areal, han har fået fredet. Arealet er på 9,9 ha, men arealet er fordelt forskelligt ved beregning af grundtakst og særtakst.

Klageren mener, at handelsprisen i dag er på 45.000 - 50.000 kr., og at denne handelspris må lægges til grund for erstatningsfastsættelsen. Klageren ønsker desuden retningslinier for, hvordan lejen skal beregnes af de arealer, som amtet ifølge fredningen har fået fortrinsret til at leje af hensyn til sikring af bestanden af Engsnarre. Endelig har klageren anført, at bestemmelsen i fredningsafgørelsen om, at enge ved høslet skal slås i parallelle baner fra den ene side af parcellen til den anden, bør udløse en erstatning på 300 kr.pr.ha årligt.

Nordjyllands Amt er enig i, at handelsprisen for god agerjord er 45.000 - 50.000 kr., men klagerens arealer er af ringere beskaffenhed, og prisen skal derfor sættes lavere.

Amtet mener, at lejen for de enge, som amtet får lejeret til, skal ansættes til almindelig dagspris for leje af enge. Bestemmelsen om, at enge skal slås i parallelle baner, bør efter amtets vurdering kun udløse en erstatning på et totalbeløb af 300 kr. pr. ha.

Lb.nr. 11, Jens Vilhelm Jonstrup.

Klageren har anført, at 3,6 ha af matr.nr. 34k blev omlagt med nyt græs i 1987/1988. Disse 3,6 ha mener klageren bør erstattes som omdriftseng, der omlægges til eng med restriktioner, d. v. s. med en erstatning på 15.000 kr. pr. ha. Fredningsnævnet har henført arealet til eng, der omlægges til eng med restriktioner og givet en erstatning på 10.000 kr. pr. ha.

Erstatningen påstås derfor forhøjet med 5.000 kr. pr. ha for 3,6 ha svarende til 18.000 kr. Erstatningskravet er herefter 100.000 kr.

Nordjyllands Amt finder, at omlægningen i 1987/1988 med græs til græs ingen betydning har for erstatningsfastsættelsen.

Erstatningsfordelingen.

Amtet har endelig anmodet om, at staten afholder 9/10 af fredningserstatningen, da fredningen vil sikre nationale og internationale interesser og vil medføre store udgifter.

Naturklagenævnets beslutninger.

I sagens behandling har deltaget 11 af Naturklagenævnets 13 medlemmer (Bent Jacobsen (formand), Bent Hindrup Andersen, Ole Pilgaard Andersen, Jens Jørgen Bolvig, Leif Hermann, Svend Aage Jensen, Hans Kardel, Hans Christian Schmidt, Jens Steffensen, Poul Søgaard og Svend Taanquist).

Naturklagenævnet skal udtale:

Naturklagenævnet har ved anden afgørelse af dags dato tiltrådt, at dele af Store Vildmose fredes efter Naturbeskyttelseslovens kapitel 6 med visse ændringer af de fredningsbestemmelser, som fredningsnævnet havde fastsat.

Fredningserstatningerne må fastsættes til et beløb, der modsvarer det tab, som fredningen påfører den enkelte ejer. Dette tab kan antages at svare til den nedgang i ejendommens handelsværdi ved kontant betaling, som fredningen medfører.

Lb.nr.1, Birkelse Gods.

Et flertal på 10 medlemmer skal udtale:

Det vigtigste spørgsmål i forbindelse med udmåling af erstatning til Birkelse Gods er, om fredningssagen, der blev rejst den 27. marts 1992, som sådan har forhindret godset i at omlægge størsteparten af sine engarealer, således at de ikke ville være blevet omfattet af den generelle beskyttelse af enge, som blev indført, da Naturbeskyttelsesloven trådte i kraft den 1. juli samme år.

Det kan ikke afvises, at det ville have været muligt at foretage en jordbehandling på det ca 175 ha store område indenfor en periode på kun 3 måneder. Det kan heller ikke med tilstrækkelig sikkerhed afvises, at godset ville have bestræbt sig på at nå dette inden den 1. juli 1992.

Det må derfor lægges til grund, at fredningen har påført godset et formuetab, der skal kompenseres gennem en fredningserstatning.

For arealer, der kan anvendes landbrugsmæssigt som hidtil uden særlige restriktioner (ager, der forbliver ager), tilkendes alene erstatning efter grundtakst på 1.500 kr. pr. ha.

Værdien af agerjorden uden restriktioner skønnes at være noget højere end de 40.000 kr. pr. ha, som fredningsnævnet har lagt til grund og bør sættes til 50.000 kr. pr. ha.

Værdien af de enkelte naturtyper fastsættes herefter således:

Ager	50.000 kr. pr. ha.
Omdriftseng med restriktioner	25.000 kr. pr. ha.
Eng	20.000 kr. pr. ha.
Eng med restriktioner	15.000 kr. pr. ha.
Naturtilstand	5.000 kr. pr. ha.

Som ovenfor anført må det antages, at eng og omdriftseng ville kunne være opdyrket, hvis ikke fredningssagen var rejst. En opdyrkning ville imidlertid være forbundet med en del omkostninger, og det er ikke givet, at jordens ydeevne ville være lige så god som for den jord, der er agerjord. Omdriftseng og eng, der kunne være opdyrket, kan derfor ansættes til en værdi af 40.000 kr. pr. ha.

For arealer, der overgår fra en driftsform til en anden, tilkendes en erstatning, der udgør differencen mellem den værdi, arealerne ville have haft, hvis de uden fredningen var blevet opdyrket, og den værdi, som arealerne må antages at have med de restriktioner, som følger af fredningen.

Herefter fastsættes følgende erstatninger pr. ha:

Ager, der forbliver ager, (grundtakst)	1.500 kr.
Ager til omdriftseng med restriktioner (50.000-25.000)	25.000 kr.
Ager til eng med restriktioner (50.000-15.000)	35.000 kr.
Ager til naturtilstand (50.000-5.000)	45.000 kr.
Omdriftseng, der kunne opdyrkes, til omdriftseng med restriktioner (40.000-25.000)	15.000 kr.
Omdriftseng, der kunne opdyrkes, til eng med restriktioner (40.000-15.000)	25.000 kr.
Eng, der kunne opdyrkes, til eng med restriktioner (40.000-15.000).	25.000 kr.

For Kærmose, Overgangskær og Afgravet Højmosé ses fredningen ikke at medføre sådanne yderligere indskrænkninger i ejerens råden, ud over hvad der allerede var gældende i medfør af naturfredningslovens § 43, at der er grundlag for nogen erstatning.

Erstatningen for udlæg af parkeringsplads, 2.000 kr., stadfæstes.

Referenceområdet og Højmosen var allerede, da fredningssagen blev rejst, omfattet af den generelle beskyttelse efter naturfredningslovens § 43. Der kan derfor kun blive tale om at fastsætte erstatning for denne arealkategori, i det omfang fredningen pålægger yderligere restriktioner. For de bevoksede dele af arealerne giver fredningen kun mulighed for i begrænset omfang at foretage plukhugst af selvsået trævegetation. Renafdrift er således ikke tilladt. Et flertal på 8 medlemmer finder, at da der er tale om en selvsået skov, vil en erstatning på 6.000 kr. pr. ha give fuld dækning for formuetabet.

Et mindretal (Jens Jørgen Bolvig og Leif Hermann) stemmer for at nedsætte erstatningen til 3.000 kr. pr. ha. Et andet mindretal (Bent Hindrup Andersen) der har stemt for kun at frede et væsentligt mindre område under forudsætning af, at det offentlige overtager de privatejede arealer, kan som følge heraf ikke stemme for en fredningserstatning.

Til Birkelse Gods udmåles herefter følgende erstatninger:

Ager der forbliver ager. 27,58 ha á 1.500 kr.	41.370 kr.
Ager der overgår til naturtilstand. 7,77 ha á 45.000 kr.	349.650 -
Ager der overgår til eng med restriktioner. 6,08 ha á 35.000 kr.	212.800 -
Ager der overgår til omdriftseng med restriktioner. 19,92 ha á 25.000 kr.	498.000 -
Eng, der kunne opdyrkes, fastholdes som eng med restriktioner. 114,31 ha á 25.000 kr.	2.857.500 -
Omdriftseng, der kunne opdyrkes, fastholdes som omdriftseng men med restriktioner. 27,08 ha á 15.000 kr.	406.200 -
Referenceområdet og Højmosen. 124,35 ha á 6.000 kr.	746.100 -
Parkeringsplads.	<u>2.000 -</u> 5.113.620 kr.

Arealer, som der ikke gives erstatning for.

Referenceområdet og højmosen, ubevokset	67,22 ha	
Kærmose, overgangskær og afgravet højmose,	294,10 ha	
I alt	361,32 ha	0 kr.

I alt oprundet til hele hundrede

5.113.700 kr.

Lb.nr.2, Direktoratet for FødevarerErhverv.

Direktoratet har krævet erstatning for fredningen af sine arealer i Ørnefenner på lige fod med de private ejere inden for fredningen.

Sædvanligvis tilkendes der ikke erstatning for fredning af arealer, der tilhører statslige institutioner. I en række tilfælde har der dog været tilkendt erstatning til Strukturdirektoratet, hvor der har været tale om fredning af arealer, der var erhvervet med henblik på videre-salg bl.a. som led i direktoratets jordfordelingsopgaver.

Direktoratets jordfordelingsaktiviteter udføres ifølge Finansloven som indtægtsdækket virksomhed, og provenuet ved salg af fast ejendom til-lægges årets bevilling til jordkøb, forudsat at der opnås en tilsva-rende forøgelse i forhold til det budgetterede af den samlede indtægt ved salg af fast ejendom. Direktoratet har oplyst, at arealerne i Sto-re Vildmose er bortforpagtede for en forpagtningafgift på ca. 2.700 kr. pr. ha, der indgår i den indtægstdækkede virksomhed.

Med de restriktioner, som fredningen påfører arealerne i Ørnefenner, er arealernes handelsværdi forringet, ligesom indtjeningsmulighederne for direktoratet ved fortsat bortforpagtning vil blive begrænset. Der bør derfor fastsættes en erstatning, der tager udgangspunkt i, at are-alerne må anvendes som hidtil til græsning, men med begrænsninger i gødningsmængden og i arealernes drift på længere sigt.

Den nordligste del af fennerne, der er et ca. 4-4,5 meter bredt bælte langs grøften mellem Grevens Ris og Ørnefenner på 6,9 ha, skal fortsat henligge som naturområde. Erstatningen for dette areal kan passende an-sættes til grundbeløbet på 1.500 kr. pr. ha eller i alt 10.350 kr.

For den øvrige del af området, der udgør ca. 517 ha, vil restriktio-nerne som nævnt medføre et mindre udbytte. Størrelsen af denne værdi-nedgang lader sig ikke beregne, men må vurderes skønsmæssigt. Erstat-ningsmæssigt ses der ikke at være grund til at skelne mellem den del

af Ørnefemnerne, der er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3 og den øvrige del af femnerne.

Henset til engenes tilstand og det forhold, at de ikke har kunnet om-lægges siden fredningssagens rejsning, bør der foruden grundtaksten på 1.500 kr. gives et tillæg på 3.500 kr. pr. ha, hvormed der er ydet fuld erstatning. Erstatningen for disse arealer alene vil således udgøre i alt 2.585.000 kr.

Et flertal på 7 af Naturklagenævnets medlemmer finder herefter, at erstatningen for fredningen af Strukturdirektoratets arealer i Ørnefemner kan fastsættes til et samlet beløb, der udgør: 2.600.000 kr.

Mindretallet (Bent Hindrup Andersen, Ole Pilgaard Andersen, Jens Jørgen Bolvig og Leif Hermann) har ikke fundet grundlag for at tilkende erstatning for fredning af arealer i offentligt eje.

Øvrige lodsejere, lb.nr. 3 og 4 samt 7 - 16.

Et flertal på 10 medlemmer stemmer for at fastsætte nedenfor nævnte erstatninger til lodsejerne, lb.nr. 3 og 4 samt 7 - 16.

Mindretallet (Bent Hindrup Andersen) stemmer imod med samme begrundelse, som nævnt ovenfor under lb.nr. 1.

Lb.nr.3, Karl Søndergaard Kristensen.

Det lægges til grund, at jorden uden fredning ville have en handelsværdi på 50.000 kr. pr. ha, da jorden uden fredning ville have udløst ha-støtte og ville kunne medregnes ved beregning af harmonikrav. Som omdriftseng med de pålagte restriktioner skønnes disse lavtliggende arealer at have en værdi på 20.000 kr. og som eng med restriktioner en værdi på 15.000 kr. pr. ha. Erstatningen udgør herefter følgende:

Ager til omdriftseng med restriktioner,	
2,4 ha á 30.000 kr.	72.000 kr.
Ager til eng med restriktioner,	
7,5 ha á 35.000 kr.	262.500 -
	334.500 kr.

For arealerne tilhørende lb.nr. 4 og 7-15 lægges det til grund, at arealerne ville kunne være opdyrket inden den 1. juli 1992 og at værdien uden

fredning ville være 40.000 kr. pr. ha.

Lb.nr.4, Erik Møller Gade.

Omdriftseng til eng med restriktioner,
3,6 ha á 25.000 kr. 90.000 kr.

Lb.nr.7, Cornelis Wilhelmus T.M. van Paassen.

Eng til eng med restriktioner, 2,6 ha á 25.000 kr. 65.000 kr.

Lb.nr.8, Jørgen Sørensen.

Eng til eng med restriktioner, 0,9 ha á 25.000 kr. 22.500 kr.

Lb.nr.9, Niels Elmer Jensen Helledie.

Eng til eng med restriktioner, 0,9 ha á 25.000 kr. 22.500 kr.

Lb.nr.10, Tove B.B.Iversen.

Eng til eng med restriktioner, 4,3 ha á 25.000 kr. 107.500 kr.

Lb.nr.11, Jens Vilhelm Jonstrup.

Eng til eng med restriktioner, 6,8 ha á 25.000 kr. 170.000 kr.

Lb.nr.12, Claus Guldager.

Eng til eng med restriktioner, 1,2 ha á 25.000 kr. 30.000 kr.

**Lb.nr.13, Helga Marie Christiansen eller Finn Rosval
Olesen.**

Eng til eng med restriktioner, 1,2 ha á 25.000 kr. 30.000 kr.

Lb.nr.14, Børge Christensen.

Eng til eng med restriktioner, 1,2 ha á 25.000 kr. 30.000 kr.

Lb.nr.15, Anders Kjeldgård.

Eng til eng med restriktioner, 1,1 ha á 25.000 kr. 27.500 kr.

**Lb.nr.16, Erik Schmidt Thomsen eller Niels Jørgen
Vestergaard**

Ager til eng med restriktioner, 1,7 ha á 35.000 kr. 59.500 kr.

Den samlede erstatning til denne gruppe af lodsejere
udgør i alt

989.000 kr.

Erstatningen for fredning af dele af Store Vildmose
udgør herefter i alt

8.702.700 kr.

De tilkendte erstatningsbeløb forrentes efter naturbeskyttelseslovens § 39, stk. 3, fra den 22. december 1997, og indtil udbetalingen sker med en årlig rente svarende til Danmarks Nationalbanks diskonto.

Fredningsnævnet har i henhold til naturbeskyttelseslovens § 47 tillagt en række lodsejere godtgørelse for udgifter til sagkyndig bistand med i alt 79.000 kr., som er udbetalt.

Til dækning af yderligere omkostninger for bistand fra Dansk Skovfor-
ening i forbindelse med sagens behandling for Naturklagenævnet tilken-
des der Birkelse Gods et beløb på 9.562,50, kr. (ekskl. moms).
Til lodejerne lb.nr. 10 og 11 tilkendes et beløb på i alt 1.500
kr.(ekskl. moms), der kan udbetales til Planteavlskontoret, Vester
Hjermitslev.

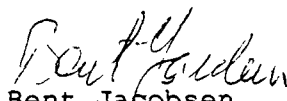
Af den samlede erstatning på 8.702.700 kr. med tillæg af renter samt
omkostningsbeløb tilkendt af fredningsnævnet og Naturklagenævnet i alt
90.062,50 kr. (uforrentet) udreder staten ved Miljø- og Energiministe-
riet 90 % og Nordjyllands Amt 10 %, jf. naturbeskyttelseslovens § 49,
stk. 5.

Naturklagenævnets afgørelse om erstatningsspørgsmål kan efter naturbe-
skyttelseslovens § 45 påklages til Taksationskommissionen af de ejere,
der har påklaget fredningsnævnets afgørelse af erstatningsspørgsmålet
til Naturklagenævnet. Afgørelsen kan endvidere påklages til Taksati-
onskommissionen af Miljø- og Energiministeren og af Nordjyllands Amt.

Klagefristen er 4 uger fra den dag, Naturklagenævnets afgørelse er
meddelt den klageberettigede. Klage indgives skriftligt til Naturkla-
genævnet, Frederiksborggade 15, 1360 København K.

Størrelsen af tillagt godtgørelse for sagkyndig bistand kan ikke på-
klages, jf. naturbeskyttelseslovens § 47.

På Naturklagenævnets vegne

Bent Jacobsen
viceformand

FREDNINGSNÆVNET>

REG. NR. 7918.00

Den 22. december 1997 traf Fredningsnævnet for Nordjyllands amt følgende

A F G Ø R E L S E

i sagen FS 23/1993 (oprindeligt FS 42/1991) vedrørende fredning af dele af Store Vildmose.

Den 6. december 1991 modtog Fredningsnævnet for Nordjyllands amts nordlige fredningskreds fra Nordjyllands amt og Danmarks Naturfredningsforening et forslag til fredning af Store Vildmose.

Efter ikrafttrædelse af naturbeskyttelsesloven er det besluttet at overføre behandlingen til Fredningsnævnet for Nordjyllands amt, jfr. lovens paragraf 104, stk. 2, og sagens behandling er herefter sket i overensstemmelse med denne lovs regler.

Fredningsområdet, der ifølge forslaget omfatter ca. 1289 ha, beliggende i Brønderslev og Pandrup kommuner, fremgår af fredningskortet og udgør en del af Store Vildmoses oprindelige udstrækning, benævnt Ørnefenner, Grevens Ris og Ryssensgrav samt et areal vest for Dalgasvej. Endvidere omfattes engarealerne øst for Ryå samt mod syd Sandels Bjerg. Grevens Ris grænser mod øst til Grishøjgårds Krat, fredet ved fredningsnævnets kendelse af 20. marts 1973 og øst for Dalgasvej er et højmoseareal fredet ved Overfredningsnævnets kendelse af 17. maj 1973.

Om baggrunden for forslaget er anført:

"Statens planer i 1989 om at sælge Jordbrugsdirektoratets arealer i Store Vildmose gav anledning til, at Danmarks Naturfredningsforening og Nordjyllands amtsråd ønskede at sikre den fremtidige arealanvendelse for de fredningsmæssigt højt prioriterede arealer i området. De nøjere undersøgelser førte til, at man fandt et større sammenhængende område fredningsværdigt, både af naturvidenskabelige, landskabelige og kulturgeografiske grunde, og at området burde sikres for eftertiden.

Geologisk-botanisk er der behov for sikring af moseområderne vest for Dalgasvej, Ryssensgrav og Grevens Ris, hvor der dels endnu er levende højmosepartier, dels områder med naturlig mose/engvegetation. Områderne er i det væsentlige omfattet af naturfredningslovens paragraf 43, der dog ikke muliggør en pleje af arealerne, (-----)

Arealet mellem Ryssensgrav og Ryå er som et større sammenhængende engområde af uvurderlig betydning, både ud fra en botanisk og en ornitologisk synsvinkel. Arealet rummer sjældne plantearter (-----) og er yngleområde for sjældne og true-

de fuglearter (-----). Det har i dag ingen reel fredningsmæssig beskyttelse.

Ørnefenner, med fennestrukturen intakt og fortidsminder, har kun fredningsmæssig beskyttelse af fortidsminderne når de erkendes. Arealanvendelsen kan kun sikres bevaret, hvis der i en fredning optages bestemmelser for arealets fremtidige drift - herunder sikring af fennestrukturen, som et kulturgeografisk eksempel på den første kultivering og landbrugsmæssige udnyttelse af mosen.

En fredning af forskellige arealtyper i Store Vildmose skal endvidere anvendes til at sikre en mulighed for at erkende mosens forskellige udviklingstrin bevaret, såvel geologisk-botanisk som kulturgeografisk."

Lokaliteten er beskrevet således:

"Store Vildmose er et ca. 50 kvadratkilometer stort, fladt område i Vendsyssel afgrænset mod syd af moræneøer med byerne Åbybro, Biersted og Nørhalne, mod vest og nord af Ryå og mod øst af Lindholm å.

Området er gammel havbund, der omkring 2000 f.Kr. - i slutningen af bondestenalderen - som helhed må have været tørt land, der har kunnet begynde at tiltrække befolkningen for en kolonisering. Omkring år 1500 f. Kr. begynder mosedannelsen i områdets sydlige del. Højmosen vokser hurtigt, især mod nord, og fortrænger den menneskelige aktivitet fra området. I dag kendes i mosen bopladser og vejanlæg dækkende perioden ca. 500 f. Kr. - ca. 400 e. Kr.

Store Vildmose bar engang sit navn med rette - en øde mose af betydelig udstrækning. Mosen dækker stadig store arealer, men intensiv dræning, opdyrkning og tørvegravning har de sidste 60 - 70 år fravristet mosen sin oprindelige natur og omdannet den til et kulturlandskab med udstrakte græsfenner, kornmarker, tørveindvindingsarealer o.s.v.

Kun i mosens vestlige og nordlige randområder findes endnu mo-searealer, som stadig lever deres naturlige liv. Her opleves endnu den særegne og storladne natur, der tidligere prægede hele området.

Vest for højmosen, langs Ryå findes nogle af landets største, ferske engarealer."

De i forslaget anførte **fredningsværdige kvaliteter** i området er af geologisk, botanisk, biologisk og kulturhistorisk karakter.

Særligt fungerer højmosedannelserne - hvor tørvelagene i de u-berørte højmosearealer har en mægtighed af indtil ca. 4 meter, i Ryssensgrav indtil 60 cm, og i dele af Grevens Ris indtil ca. 2 meter - som et biologisk arkiv.

De **botaniske interesser** knytter sig til plantearter, der er tilpasset næringsfattige levevilkår, idet højmosen udelukkende ernæres fra nedbøren. Højmoser er sjældne i Danmark og det nordvesteuropæiske lavlandsområde.

Kær- og engarealerne rummer karakteristiske og sjældne arter: Engblomme, Kær-Fladbælg og Lav Skorsonér hører til den sidstnævnte kategori. En anden specialitet er Læge-Kokleare, der ses enkelte steder på engene. Planten træffes almindeligvis ikke i ferske enge, men omkring Store Vildmose er den uden tvivl et levn fra de strandenge, der fandtes her, umiddelbart efter at havet havde trukket sig tilbage i Yngre Stenalder i slutningen af bondestenalderen (ca. 2000 f.Kr.)

Kær- og engarealerne i Ryssensgrav- og Grevens Ris områderne har kun i meget begrænset omfang været jordbehandlet. Plantevæksten fordeler sig derfor ofte efter de naturgivne forhold.

De særlige **biologiske interesser** i Store Vildmose omfatter fuglelivet, padder og krybdyr samt insekter. Hertil kommer den generelle betydning, som store naturområder har for dyrelivet i almindelighed.

Store Vildmose ligger på den vestlige af de to store trækruter op over Vendsyssel til Skandinavien. Området er i den forbindelse en vigtig rastelokalitet, både for vadefugle og landfugle. Herudover er området et meget væsentligt yngle- og fourageringsområde for en række fuglearter (-----).

Det er især de større uomlagte - eller sjældent omlagte - engstrækninger, der i dag kun findes få steder i Danmark, der rummer en række sjældne og truede fuglearter, men også de store højmosearealer uden daglig menneskelig aktivitet har betydning.

I forbindelse med Store Vildmoses betydning som træklokalitet og fourageringsområde spiller de store græsningsfletter en betydelig rolle.

De **kultuurhistoriske interesser** i Store Vildmose falder overvejende i to tidsperioder, nemlig perioden indtil mosen indvandrede og perioden efter at mosen havde sin største udbredelse.

De kendte fund fra det egentlige Vildmose-område er alle fra jernalderen (500 f.Kr. - 400 e.Kr.) og omfatter et halvt hund-

rede lokaliteter, hvoraf halvdelen er fredet.

I Ryssensgrav-området findes bebyggelsesspor, som endnu ikke er ødelagt ved opdyrkning. Indiciene herfor er små gravhøje og gamle grøfteforløb, som kendes fra udgravede bopladser. I Grevens Ris er der også spor af jernalderbebyggelse, men her kun i form af små gravhøje.

Fra den tidligste del, førromersk jernalder (500 f. Kr. - Kr. f.) er der store områder med ardsnor samt bopladser, grave og en offerplads i Grishøjgårds Krat. Og nær Åby Bjerg er fundet et lille tyrehoved af bronze.

Fra ældre romerske jernalder (Kr.f. - 200 e.Kr.) er der bopladser og grave - ofte i form af små lave høje - i Sandelsfener, Ørnefener, Lunefener og Grishøjgårds Krat. Endvidere er der udgravet en kulsvierplads nord for Åby Bjerg.

Yngre romersk jernalder (200 - 400 e.Kr.) kan opvise en trædestensrække ved Åby Bjerg og en 30 m lang brolagt vej i Ørnefener.

Fra ældre germansk jernalder kendes en del små lave gravhøje i den nordlige del af mosen, strækkende sig fra Grishøjgård i øst til Blåsiggård i vest. Endvidere er der fundet to bronzefibler nær vejen i Ørnefener.

Ud fra de hidtidige erfaringer må det forventes, at der gemmer sig et ikke uvæsentligt antal oldtidsminder under tørv i ikke blot de nordlige Ørnefener, men også i de - indtil nu fundtomme - sydlige Ørnefener.

Disse oldtidsminder vil dukke op efterhånden, som mosen synker sammen.

Herregårdene omkring Store Vildmose har op gennem middelalderen og nyere historisk tid forsøgt at gøre krav på ejerskabet til mosen overfor kongen, men det er især Skeel'erne på Birkelse og Hammelmose, som har præget området i historisk tid.

I 1870'erne begyndte stamhuset i Birkelse for alvor arbejdet med opdyrkning af mosen.

Efterhånden som arbejdet skred frem, fandt man, at en samlet plan for opdykningsarbejdet var ønskelig, og den blev udarbejdet i 1879 af E.M. Dalgas. Den lange "Dalgasvej" fra Skovenge i syd til Hammelmose i nord, der var forudsætningen for planens gennemførelse, blev påbegyndt samme år.

Ved kultiveringen af mosen opdelttes den i en række fenner afgrænset af grøfter med hegn, således at der var ca. 200 m mellem læhegnene.

Dette fennesystem findes i dag kun intakt i Ørnefenner, og er af væsentlig kulturgeografisk interesse.

Det fremgår af vedhæftede, reviderede ejendoms- og lodsejerfortegnelse, i hvilket omfang arealerne er omfattede af beskyttelseslinier eller udgør beskyttede naturtyper i henhold til naturbeskyttelsesloven. Af signaturen på vedhæftede kort samt af ejendomsfortegnelsen fremgår arten af disse naturtyper. På et af Nordjyllands amt i november 1994 udarbejdet kort er engene langs Ryå registrerede som "særligt følsomme landbrugsområder". Den del af engene, der har været omfattede af MFO-aftaler om driften, falder uden for signaturen for beskyttede naturtyper på kortbilaget til afgørelsen.

Som dokumentation for områdets tilstand ved fremlæggelsen af fredningsforslaget opbevares et luftfotokort (optaget i efteråret 1990) i Fredningsnævnets arkiv. Desuden opbevares en opmåling af de private vandløb i Store Vildmose, udfærdiget af hedeselskabet den 13. april 1993.

Områdets planlægningsmæssige status.

Fredningsområdet er beliggende i landzone og er i Regionplan for Nordjylland 1989-2001 naturområde.

Arealerne er i fredningsplan for Nordjyllands amt 1985-97 anført som særligt værdifulde landskaber samt biologisk og kulturhistorisk beskyttelsesområde.

Det regionale naturområde er tillige udpeget som område af national interesse for henholdsvis geologi (moseområderne) og biologi (engene ved Ryå). Desuden er fredningsområdet medtaget i Skov- og naturstyrelsens forslag til EF-habitatområder.

Sagens behandling.

Bekendtgørelse om sagens rejsning har været indrykket i Statstidende den 27. marts 1992 samt i Aalborg Stiftstidende, Vendsyssel Tidende og Oplandsavisen, Brønderslev.

Offentligt møde er afholdt den 19. maj 1992. Efter sagens overførelse i medfør af naturbeskyttelseslovens paragraf 104 har navnet afholdt besigtigelse og forhandlingsmøde med lodsejerne

og sagsrejserne.

Under sagen har sagsrejserne påstået den fremtidige anvendelse af matr.nr. 29 a Hammelse lejeenge ændret fra omdriftseng til eng under henvisning til de arkæologiske interesser som påpeget i skrivelse af 10. juni 1993 fra Skov- og Naturstyrelsen, Kulturhistorisk kontor. Lodsejeren (nr. 1) har ikke haft bemærkninger hertil.

Fredningsnævnet har den 1. juni 1994 meddelt dispensation fra forslaget til hegning med henblik på afgræsning af en del af matr.nr. 1 p Vildmosen, Tise.

Skov- og Naturstyrelsen har erklæret at kunne støtte fredningsforslaget.

Brønderslev og Pandrup kommuner har ikke haft bemærkninger til forslaget.

Dansk Botanisk forening og Vendsyssel Historiske museum har udtrykt tilfredshed.

Fredningsforslaget har været forelagt Naturbeskyttelsesrådet, der har udtrykt støtte til forslaget, i hvis udformning rådet har været inddraget.

Lodsejerne har ikke haft indvendinger mod sagsrejsernes registrering af de aktuelle naturtyper inden for fredningsområdet.

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, Strukturdirektoratet, har som ejer af Ørnefænger accepteret de foreslåede fredningsbestemmelser, men har forbeholdt sig erstatning efter samme principper som private lodsejere.

Der er opnået enighed om eller er ikke fremsat indsigelser mod en række af de nedennævnte fredningsbestemmelser.

Lodsejerne nr. 3 - 16 samt lodsejer nr. 1 - Birkelse Gods - har imidlertid særligt gjort indsigelse mod sagsrejsernes påstande med hensyn til driften af enge og omdriftsenge, herunder at der ikke må ske græsslet, og at der ved høstet skal henstå 15% af arealerne uslået indtil den 15. august, samt at en del af arealerne ikke må afgræsses. Birkelse Gods har i den forbindelse påpeget, at administrationen af lejemålene i engene vil blive vanskeliggjort. Sagsrejserne har begrundet disse påstande med hensynet til fuglevildtets ynglemuligheder - særligt den sjældne engsnarre- og har henvist til fremlagte registreringer og til mulighederne for fuglenes indvandring og udbredelse. Endvidere er med hensyn til det område, der betegnes som engblomme-

lokaliteten, henvist til frøspredningsmulighederne. Birkelse Gods har påstået sig tillagt vedmassen ved skovning som led i amtets naturpleje. Amtet har påstået fortrinsret til dækning af plejeudgifterne.

Fredningsnævnets bemærkninger:

Fredningsnævnet finder, at fredningen bør gennemføres i det væsentlige i overensstemmelse med forslaget for at sikre og forbedre de landskabelige, naturvidenskabelige og kulturhistoriske værdier i området samt sikre offentlighedens adgang til færdsel og ophold i en del af området.

Afgrænsningen af fredningsområdet, der omfatter ca. 1289 ha, fremgår af fredningskortet, og heraf fremgår endvidere den endelige opdeling i natur- og områdetyper.

Nævnet kan tiltræde de vilkår, hvorom der efter forhandlinger er opnået enighed mellem sagsrejsjerne og lodsejerne, og fastsætter de nedenfor nævnte fredningsbestemmelser, idet særligt bemærkes:

Ad driften af enge og omdriftsenge:

Ved en afvejning af hensynet til frøspredningsmuligheden på "engblommelokaliteten" og af mulighederne for engsnarrens tilstedeværelse og mulige indvandring i engene over for indgrebets følger for et større antal ejere og brugere, findes sagsrejsernes påstande om driften af engene kun at kunne tages til følge som nedenfor bestemt.

Af hensyn til de omgivende arealer bør vildtagre i området kun kunne opretholdes med afgrøder, der ikke kræver gødskning.

Under hensyn til at det er tilladt lodsejerne selv at foretage skovning i forbindelse med naturpleje, bør plejemyndigheden have fortrinsret til dækning af sine udgifter ved plejeforanstaltninger.

Som følge af det anførte undergives følgende matrikelnumre helt eller delvist fredning:

Hammelmose lejeenge, Tise sogn:

matr.nr. 1, 2a, 2b, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29a, 34i, 34k, 34p, 34q, 34r, 34s, 34v, 34x, 34y, 34z, 34æ, 34ø, 34aa, 34ac, 61b, 68b, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117,

Hammelmose Hovedgaard, Tise sogn:

matr.nr. 1 c, 1 au,

Vildmosen, Tise sogn:

matr.nr. 1c, 1p, 1ae, 1ag, 2a, 2u, 2ab, 2ac, 3a,

Toftegaard, Jetsmark:

matr.nr. 2a, 2f,

Vildmosen, Jetsmark:

matr.nr. 1 ag, 1ah, 1ak, 1an,

Sdr. Saltum by, Saltum sogn:

matr.nr. 79c.

Der fastsættes følgende

F R E D N I N G S B E S T E M M E L S E R:

Fredningens omfang.

Fredningen omfatter 1289 ha, hvis afgrænsning og tilhørsforhold fremgår af fredningskortet, kortbilag A, og lodsejerfortegnelsen.

Fredningen inddeler området i 11 forskellige natur- og områdetyper:

- Ager
- Ager, omlægges til naturtilstand
- Omdriftsenge
- Enge
- Ørnefenner
- Referenceområder
- Kærmose
- Overgangskær
- Afgravet højmoser
- Højmoser
- Sandels Bjerg

§ 1

Fredningens formål.

Fredningen har til formål:

gennem regulering af driften samt pleje

at bevare og opretholde områdets naturlige enge, samt områdets eksisterende naturtyper højmoser, kærmose, overgangskær, afgravet højmoser og overgangstype mellem disse samt i Ørnefenerne opretholde områdets åbne, fenneopdelte landskabskarakter og minimere omsætningen i tørvelagene,

at minimere den landbrugsmæssige udnyttelse af omdriftsengene, så der sikres en ekstensiv drift med mulighed for en udvikling mod kulturenge,

at foretage naturopretning, så arealer i traditionel landbrugsdrift kan overgå til omdriftsenge, naturlige enge og naturtilstand,

at udlægge et referenceområde, som helt friholdes for indgreb, herunder pleje, hvor den fremtidige biologiske og geologiske udvikling kan følges,

at sikre de kulturhistoriske/kulturgeografiske interesser, herunder forhistoriske dyrkningsspor, vold- og vejforløb, grøfter, bopladser m.v. ved regulering af den landbrugsmæssige udnyttelse i området,

at skabe mulighed for naturvidenskabelige og arkæologiske undersøgelser,

at skabe mulighed for rekreativ anvendelse.

Driften og plejen er nærmere beskrevet nedenfor for hver natur- og områdetype.

§ 2

Terrænændringer

Terrænet eller terrænformerne må ikke ændres ved afgravning, planering, opfyldning eller råstofindvinding.

Fredningsnævnet kan dog tillade gravearbejder i forbindelse med arkæologiske og naturvidenskabelige undersøgelser. Den udførende myndighed er pligtig at betale markskadeerstatning eller jordleje efter gældende regler.

§ 3

Bebyggelse, andre faste anlæg m.v.

Bebyggelse: Opførelse af bygninger herunder opstilling af skure, boder, jagthytter o.lign. må ikke finde sted, dog vil der i Ørnefenner ved Manna Mosevej på areal tilhørende Strukturdirektoratet kunne opføres en bygning til publikumsinformation.

De på fredningskortet viste tre fasanerier kan opretholdes, så længe de benyttes og vedligeholdes, og kan flyttes inden for fredningsområdet, dog ikke til det som referenceområde udlagte areal, og der må opstilles nødvendige net og huse til opdræt af fasaner, jfr. jagtlovgivningen.

Andre konstruktioner

og anlæg: I det fredede område må ikke etableres faste konstruktioner og anlæg, så som campingsplads, sportsanlæg, skydebane, motorbane, flyveplads, oplags- og losseplads, tårne, master, vindmøller og tankanlæg. Der må ikke opstilles telte, campingvogne el.lign. Fredningen skal ikke være til hinder for, at der med fredningsnævnets godkendelse opstilles bistader.

I forbindelse med drift og pleje kan midlertidigt opstilles arbejdsskure.

De i området værende 15 hochstande kan opretholdes, ændres, renoveres eller flyttes, og det er tilladt at opstille de for jagten nødvendige hjælperedskaber, alt i overensstemmelse med gældende regler for jagt og vildtforvaltning.

Den på fredningskortet viste el-ledning med ma-

ster skal ved ombygning, der forudsætter tilladelse efter naturbeskyttelsesloven, flyttes uden for fredningsområdet. Det på kortet viste el-kabel kan opretholdes. Fredningsnævnet kan tillade nedlæggelse af flere kabler i samme tracé, når udlægningen kan ske i den zone af jordlag, der tidligere har været forstyrret ved kabellægning.

Der kan med fredningsnævnets tilladelse etableres nødvendige vandingsanlæg for husdyr. Der kan af amtet eller ejeren opstilles en bom over markvejen til Sandels Bjerg som angivet på kortet.

Hegning: Hegning er ikke tilladt, dog må der på arealer, der efter fredningen er angivet som enge, omdriftsenge eller ager samt i Ørnefenner anbringes nødvendige og sædvanlige trådhegn for heste, kreaturer og får.

§ 4

Arealernes drift

Arealernes drift underlægges følgende generelle begrænsninger, der suppleres med bestemmelserne anført for den pågældende natur- eller områdetype:

Der må ikke ske nyopdyrkning, trætilplantning eller nydræning. Allerede dræned arealer må ikke gendrænes til større dybde. Forslag til regulering af vandløb, der indebærer en vandføring ud over, hvad der svarer til det regulativmæssige skal forelægges fredningsnævnet til godkendelse.

Private vandløb må ikke reguleres til større dybde. Vandløb må vedligeholdes under overholdelse af de gældende bestemmelser i naturbeskyttelsesloven.

Områderne må ikke gødskes, og brug af pesticider må ikke finde

sted.

Der må ikke etableres hjortefarme.

Ager: De på fredningskortet som ager angivne arealer må fortsat anvendes til jordbrug uden begrænsning i anvendelsen af gødning og pesticider.

**Ager, der
omlægges til
omdriftsenge**

og enge: Ved fredningens gennemførelse skal almindelig jordbrug ophøre på arealer, der på fredningskortet har signaturen ager, der omlægges til omdriftsenge og ager, der omlægges til enge. Arealet skal udlægges med græs og fremtidigt drives som nedenfor anført for omdriftsenge og enge.

**Ager, der om-
lægges til na-**

turtilstand: Ved fredningens gennemførelse skal almindelig omdrift ophøre på arealer, der på fredningskortet er anført med denne signatur, eventuelt eksisterende drænledninger skal sløjfes/lukkes eller udskiftes med lukkede rør, og arealet skal herefter henligge uden indgreb af nogen art, herunder ikke undergives pleje. Det er tilladt at anvende det på kortet anførte areal, der ikke må have en bredde over 4 meter som vildtager med græs og kløver, såfremt det kan ske uden gødskning og alene med en let overfladebehandling.

**Omdrifts-
enge:**

De på fredningskortet som omdriftsenge angivne arealer må omlægges i forbindelse med drift som engarealer til græsning og høslæt.

Omdriftsengene skal drives med høslæt og afgræs-

ning, men ikke med græsslæt. Ved høslæt skal engene slås i parallelle baner fra den ene side af parcellen mod den anden, således at der ikke køres rundt på parcellen, og grøfter må ikke slås. Af hensyn til engsnarrebestanden har amtet fortrinsret til leje af indtil 15% af arealerne med henblik på at sikre højt græs til sent i sæsonen. Arealerne må fortsat gødskes i hidtidigt omfang, og således at gødskningen ikke overstiger, hvad afgrøden kan fjerne. Gødskningen må ikke i noget år overstige det hidtidige gennemsnitlige forbrug, der er oplyst til 50kg N og 30 kg fosfor pr. ha. pr. år, på matr.nr. 68 b, 71, 98, 99, 100, 108, del af 109 og del af 29 a Hammelse lejeenge, dog 100 kg N og 30 kg fosfor pr. ha. Tilførsel af kalium, mikronæringsstoffer og kalk må kun ske i nødvendigt omfang.

Det er tilladt at anvende insektbekæmpelsesmidler i tilfælde af alvorlige insektangreb, der medfører fare for dyrene.

Enge:

De på fredningskortet som enge angivne arealer må ikke omlægges og må kun drives med græsning og høslæt. Der må ikke gødskes. På engblommelokaliteten - matr.nr.^e 90, 91, 92, 93, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116 og 117 Hammelse lejeenge må høslæt først finde sted efter den 15. juli. Ved høslæt skal engene slås i parallelle baner fra den ene side af parcellen mod den anden, således at der ikke køres rundt på parcellen, og grøfter må ikke slås. Af hensyn til engsnarrebestanden har amtet fortrinsret til leje af indtil 15% af arealerne med henblik på at sikre højt græs til sent i sæsonen.

Der kan etableres vildtager med græs og kløver af max. 4 meters bredde, hvor det er markeret på fredningskortet, såfremt dette kan ske uden

gødskning og med en let overfladebehandling.

Det er tilladt at anvende insektbekæmpelsesmidler i tilfælde af alvorlige insektangreb, der medfører fare for dyrene.

Der kan ske bekæmpelse af indvandrede for engene skadelige planter efter aftale med Nordjyllands amt.

Ørnefenner: De på fredningskortet som Ørnefenner angivne arealer skal bevares som græsningsfenner eventuelt med hoslæt. Dog skal arealet mod nord mellem grøften og Grevens Ris fortsat henligge i naturtilstand.

Fennerne må indhegnes med almindeligt anvendte hegn for kreaturer, heste og får. Nødvendige fangfolde må opstilles.

De eksisterende læhegn kan fornyes med flerrækkede løvtræshegn under anvendelse af naturligt forekommende danske arter.

Det er tilladt at anvende insektbekæmpende midler i tilfælde af alvorlige insektangreb, der medfører fare for kreaturerne.

Arealerne må fortsat gødskes i hidtidigt omfang, dog max. 50 kg N og 30 kg fosfor pr. ha. pr. år. Tilførsel af kalium, mikronæringsstoffer og kalk må kun ske i nødvendigt omfang til opretholdelse af græsningens kvalitet.

Omlægning af græsmarker må kun ske i det omfang, det er nødvendigt for opretholdelsen af karakteren "varige græsmarker", og omlægningsintervallet skal være over 10 år. Omlægningen skal ske uden

mellemafgrøder og uden pløjning.

Fjernelse af uønsket vegetation kan i forbindelse med omlægning ske ved anvendelse af kemiske midler.

Af hensyn til områdets landskabelige fremtræden skal græsningsarealerne i Ørnefenner drives som en samlet ejendom.

Al jordbearbejdning skal stoppes, når der er risiko for, at den når ned i mineraljorden.

Når området ad åre ikke længere kan drives som græsmarker, skal der opstilles nye bestemmelser for områdets fremtidige drift som "åbent kulturhistorisk landskab". Disse bestemmelser skal godkendes af fredningsnævnet.

**Reference-
område:**

I Grevens Ris udlægges et areal, som angivet på fredningskortet, der skal henligge uden nogen form for yderligere indgreb, som et naturvidenskabeligt referenceområde for vegetationens naturlige udvikling.

I forbindelse med naturvidenskabelige undersøgelser er det tilladt at udtage prøver, efter nærmere godkendelse af Nordjyllands Amt.

Kærmose:

Det er tilladt at foretage plukhugst, men der må ikke i forbindelse med arbejdet anlægges veje eller etableres varige spor.

Der kan med amtsrådets godkendelse ske ændringer i de i området anlagte kunstige søer, hvis ændringen har til formål at tilvejebringe en bedre landskabelig indpasning eller forbedre søerne for

faunaen.

Der tillades afgræsning og i forbindelse hermed hegning af den nordlige del af matr.nr. 1 p Vildmosen, Tise, på følgende vilkår:

Der skal etableres 2 hegnsgennemgange som vist på fredningskortet.

Der må ikke udsættes tyre og uvorne kreaturer.

Gravhøje skal frahegnes, hvis der opstår kreaturskade.

Græsningstryk- og -perioder skal aftales med Nordjyllands amt.

**Overgangskær
og afgravet**

højmose:

Det er tilladt at foretage plukhugst af selvsået trævegetation, dog skal eg og bøg lades uberørt. Såfremt disse arter bliver for dominerende, kan fredningsmyndighederne tillade plukhugst af disse. Plukhugsten skal udføres på en sådan måde, at der til stadighed findes en arts- og aldersvarieret træbestand, ligesom døde og svækkede træer må indgå i skovbilledet af hensyn til den flora og fauna, der er knyttet til den type træer. I forbindelse med dette arbejde er det ikke tilladt at anlægge veje eller etablere varige spor.

Fredningen er ikke til hinder for, at der - med amtsrådets godkendelse - kan ske ændringer i de i området anlagte kunstige søer, hvis ændringen har til formål at skabe en bedre landskabelig indpassning eller forbedre søerne for faunaen.

Det er tilladt at anvende det på fredningskortet

viste spor af maximalt 4 meters bredde gennem Grevens Ris som vildtager med græs og kløver, såfremt det kan ske uden gødskning og med en let overfladebehandling.

Højmose: Højmosearealer, der i dag er træbevoksede som følge af kulturindgreb i omgivelserne, kan ryddes for selvsået træagtig opvækst, hvor det skønnes påkrævet af hensyn til bevarelse af biologiske eller landskabelige kvaliteter. I forbindelse med dette arbejde må der ikke anlægges veje eller etableres varige spor.

Det er tilladt at anvende det diagonalt gennem højmosearealet i Ryssengrav gående spor, som vist på fredningskortet til vildtager med græs og kløver, såfremt det kan ske uden gødskning og med en let overfladebehandling.

Kan den levende højmoseflade ad åre ikke længere opretholdes efter fredningsmyndighedernes vurdering, skal naturplejen ophøre. Højmosearealerne skal herefter henligge uden nogen form for indgreb i vegetationens naturlige udvikling, således at arealerne med tiden kan fremstå som naturskov.

Sandels

Bjerg: Arealet, der er angivet på fredningskortet, sikres til rekreativ færdsel til fods samt ophold. Til sikring af udsigten sker en udtynding af bevoksningen på den højeste del af Bjerget. På de lavere dele af området kan der ske tilplantning og foretages sædvanlig skovdrift. Dog er kulturer med juletrær og pyntegrønt ikke tilladt. En bom ved markvejen til Bjerget kan opretholdes, og der kan efter aftale med ejeren opsættes en informationstavle.

§ 5

Naturpleje.

Bestemmelser for pleje af de fredede arealer i overensstemmelse med det i § 1 beskrevne formål fastsættes i en plejeplan, der udarbejdes af Nordjyllands amtsråd. Dette skal ske efter forudgående drøftelse med de berørte lodsejere. Plejeplanen skal, før plejen iværksættes, godkendes af fredningsnævnet.

I plejeplanen kan/skal indgå:

Bestemmelser om friholdelse af de levende højmossearealer for tilgroning.

Bestemmelser om friholdelse eller delvis friholdelse af i dag tilgroede højmosseflader.

Bestemmelser om genskabelse af udsigten over mosseområderne fra Sandels Bjerg.

Bestemmelser om fjernelse af indplantede nåletræer i naturtypen afgravet højmose.

Bestemmelser om pleje af vandhuller.

Bestemmelser om pleje af enge.

De stedlige fredningsmyndigheder har ret til efter forudgående meddelelse til ejerne og uden udgift for disse at foretage pleje i overensstemmelse med plejeplanen.

Plejearbejdet kan først udføres, efter at der er givet arealets ejer mulighed for inden 4 uger at tilkendegive, om han/hun selv ønsker at udføre arbejdet inden 1 år. Undtagelsesvis

kan fristen forlænges til tre år, når særlige driftsforhold taler for dette.

Når amtet som led i plejen foretager rydning og slæt af træ og hø, som ejeren af arealet ikke selv har afdrevet, tilfalder effekterne amtet i det omfang, det er nødvendigt til dækning af omkostningerne ved plejen beregnet efter laveste akkordsats.

§ 6

Veje og stier

Anlæg af nye veje og udvidelse af eksisterende veje, er ikke tilladt. Eksisterende, offentlige veje kan dog med fredningsnævnets godkendelse udvides, når hensynet til trafiksikkerheden kan begrunde dette.

Terrænskader af varig karakter som følge af den for driften og plejen nødvendige arbejds kørsel skal være udbedret ved afslutningen af den aktuelle drift/pleje-opgave.

Fredningsnævnet kan give tilladelse til afmærkning af stier i det fredede område.

Fredningen er ikke til hinder for, at der kan anlægges et parkeringsareal ved Dalgasvej, som angivet på fredningskortet.

I Ørnefenner kan der i fenne nr. 54 anlægges hegnsgennemgange og fodsti til oldtidsvejen.

§ 7

Færdsel og ophold

Offentligheden har ret til færdsel og ophold i overensstemmelse med lovgivningens almindelige bestemmelser herom. Anvendelsen af spor som vildtager i henhold til kendelsen indskræn-

ker ikke denne ret.

Disse bestemmelser gælder også for fenne nr. 54 i Ørnefenne, hvortil der skabes offentlig adgang med den nye fodsti. Herefter må der ikke i denne fenne udsættes uvorne kreaturer eller tyre.

Offentligheden tillægges ret til færdsel og ophold på Sandels Bjerg.

Offentligheden har ret til gående færdsel på markvejen fra Dalgasvej til Sandels Bjerg.

Offentligheden har ret til kørende færdsel på de på fredningskortet angivne private veje. Denne ret er begrænset til dagtimerne fra solopgang til solnedgang i perioden 1. april - 1. november, og kan efter ejerens begrundede anmodning af fredningsnævnet indskrænkes til at angå bestemte vejstrækninger.

Når der som følge af tørke er risiko for brandfare i mosearealerne, kan amtet - og ejeren med amtets tilladelse - ved skiltning forbyde adgang til disse arealer.

§ 8

Skiltning

Fredningsmyndighederne (Nordjyllands amtsråd og Skov- og Naturstyrelsen) kan ved opholds- og parkeringsarealer samt ved oldtidsminder opsætte skiltning og information. Inden opsætning skal arealernes ejere høres.

§ 9

Dispensationer

Dispensation fra bestemmelserne i §§ 2-8 kan meddeles, hvis det ansøgte ikke vil stride imod fredningens formål, jfr. na-

naturbeskyttelseslovens § 50.

Vedrørende spørgsmål om dispensationer, der har naturvidenskabelig betydning, indhentes udtalelse fra Naturbeskyttelsesrådet eller et af Skov- og Naturstyrelsen hertil udpeget institut, inden afgørelse træffes.

Vedrørende spørgsmål om dispensationer, der er af kulturhistorisk art, indhentes udtalelse fra Skov- og Naturstyrelsen, inden afgørelse træffes.

Afgørelsen tinglyses på de på side 9 nævnte matrikelnumre.

Afgørelsen forelægges Naturklagenævnet i medfør af naturbeskyttelseslovens § 42.

Klagevejledning: Afgørelsen kan efter naturbeskyttelseslovens § 43, jfr. § 87, stk. 1, inden 4 uger påklages til Naturklagenævnet, Frederiksborggade 15, 1360 København K.

Klageberettigede er ejere og brugere af de berørte ejendomme, statslige og kommunale myndigheder, hvis interesser berøres af afgørelsen, enhver der har givet møde for nævnet under sagen eller fremsat ønske om underretning, samt organisationer, der må antages at have væsentlig interesse i sagen.

Holger L. Holm

Otto Ziegler

Jens Valdemar Jørgensen

Sortsøe Jensen

L.b.nr.	Ejer	Matr.nr. og ejerlav	Ønskes fredet		Heraf omfattet af naturbeskyttelseslovens bestemmelser om:				Bemærkninger
			ca. ha.	Antal lodder	Beskyttelseslinier strand, sø/å og fortidsminder § 15, 16 og 18 ca. ha.	Beskyttelseslinier skov og kirke-omgivelser § 17 og 19 ca. ha.	Søer, healer og moser § 3 ca. ha.	Ferske enge og overdrev § 1 ca. ha.	
1.	Jørgen Chr. Skeel Kammerherrensvej 59 9440 Aabybro	1 Hammelse Lejeenge.	11,1	1					MFO-aftale på matr.nr.3-28 dele af 29a, 2a 71-85 ialt 76 ha
		2a	1,9	2	0,6				
		2b	0,03	2					
		3	2,2	1	0,5				
		4	2,5	1	0,5				
		5	4,9	1	1,0				
		6	2,6	1	0,5				
		7	2,1	1	0,5				
		8	4,4	1	1,4				
		9	3,3	1	1,1				
		10	1,7	1	0,6				
		11	1,9	1	0,5				
		12	4,4	1	1,1				
		13	4,2	1	1,2				
		14	2,1	1	0,6				
		15	2,2	1	0,7				
		16	2,2	1	0,6				
		17	1,7	1	0,4				
		18	5,1	1	1,1				
		19	5,1	1	1,1				
		20	2,4	1	0,5				
		21	2,2	1	0,5				
		22	2,3	1	0,6				
		23	2,0	1	0,5				
		24	2,0	1	0,5				
		25	1,8	1	0,4				
		26	3,4	1	1,1				
		27	3,1	1	1,2				
		28	1,6	1	0,6				
		29a	6,9	1	4,2				
		68b	1,3	1					
		71	2,1	1	1,1				
		72	2,4	1	1,1				
		73	1,2	1	0,6				
		74	1,0	1	0,5				
		75	2,3	1	0,2				
		76	1,0	1					
		77	1,8	1					
		78	1,0	1					
		79	0,9	1					
		80 smst.	0,8	1					

Lb.nr.	Ejer	Matr.nr. og ejerlav	Ønskes fredet		Heraf omfattet af naturbeskyttelseslovens bestemmelser om:				Bemærkninger
			ca. ha.	Antal lodder	Beskyttelseslmer strand, sø/å og fortidsminder § 15, 16 og 18 ca. ha.	Beskyttelseslmer skov og kirke- omgivelser § 17 og 19 ca. ha.	Søer, heder og moser § 3 ca. ha.	Ferske enge og overdrev § 3 ca. ha.	
		81 Hammelse Lejeenge, Tise	0,9	1					
		82	1,6	1					
		83	1,1	1					
		84	0,6	1					
		85	0,6	1					
		86	0,8	1					
		87	0,5	1					
		88	0,5	1					
		89	1,1	1					
		90	1,7	1					
		91	1,6	1					
		92	12,1	1					
		93	3,2	1					
		94	2,4	1					
		95	2,5	1					
		96	1,4	1	0,08				
		97	1,7	1	0,1				
		98	4,2	1	1,3				
		99	1,7	1	0,03				
		100	1,6	1					
		del af 106	0,2	1					
		del af 107	0,1	1					
		108	1,6	1	0,2				
		del af 109	2,9	1	1,2				
		110	1,1	1	0,4				
		111	4,3	1	0,2				
		112	4,4	1	0,4				
		113	2,9	1					
		114	0,7	1					
		115	1,8	1					
		116 og	6,5	1	1,2				
		117 smst.	8,2	1	5,2				
		del af 2f	0,2	1	alt				
		Toftegård, Jetsmark							
		del af 1p	274,5	2	6,7				
		Vildmosen, Tise							
		del af 2a	118,0	2	2,5				
		1æe	30,1	1	0,7				
		1ag smst.	9,3	1					
		del af 1au	29,2	1					
		Hammelse Hgd., Tise							

Lb.nr.	Ejer	Matr.nr. og ejerlav	Ønskes fredet		Heraf omfattet af naturbeskyttelseslovens bestemmelser om:				Bemærkninger
			ca.ha.	Antal lodder	Beskyttelseslinier strand, sø/a og fortidsminder § 15, 16 og 18 ca.ha.	Beskyttelseslinier skov og kikke-omgivelser § 17 og 19 ca.ha.	Soer, heder og moser § 3 ca.ha.	Ferske enge og overdrev § 3 ca.ha.	
		lak Vildmosen, Jetsmark del af lan del af lag del af lah smst. og del af 2a Toftegård, Jetsmark	17,9 54,9 6,1 1,4 2,4 <u>729,63</u>	1 1 1 1 1		3,0 alt alt	520,0	70,6	Referenceområde 40,2 ha
2.	Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri Strukturdirektoratet Toldbodgade 29 1253 København K	del af 3a Vildmosen, Tise lc 2u 2ac 2ab smst. og lc Hammelmose Hgd., Tise	270,3 6,7 205,8 25,3 13,0 3,1 <u>524,2</u>	1 1 1 1 1 1	0,7 10,7	0,8		219,0	Natur-tilstand 0,3 ha do 4,7 ha do 0,6 ha do 0,3 ha do 1,0 ha
3.	Karl Søndergård Kristensen. Adr. Kærholt Bredningen 152 Manna 9700 Brønderslev	del af 6lb Hammelmose Lejeenge, Tise	9,9	2	2,2				landbrug MFO-aftale
4.	Erik Møller Gade Storgaardsvej 44 9493 Saltum	34j smst.	3,6	1	2,1				landbrug MFO-aftale
5.	udgået, inddraget under lb. nr. 11								
6.	udgået, inddraget under matr.nr. 34 k smst. lb. nr. 11								
7.	Jan Hartmann Hansen Starengvej 598 9700 Brønderslev	34p og 34aa smst.	0,9 1,7 <u>2,6</u>	1 1	0,4 0,9			0,9 1,7 2,6	landbrug do

L.b.nr.	Ejer	Matr.nr. og ejerlav	Ønskes fredet		Heraf omfattet af naturbeskyttelseslovens bestemmelser om:				Bemærkninger
			ca. ha.	Antal lodder	Beskyttelseslmer strand, sø/å og fortidsminder § 15, 16 og 18 ca. ha.	Beskyttelseslmer skov og kirke-omgivelser § 17 og 19 ca. ha.	Søer, heder og moser § 3 ca. ha.	Ferske enge og overdrev § 3 ca. ha.	
8.	Jørgen Sørensen Møllebækvej 20 Ingstrup 9480 Løkken	34q Hammelrose Lejeenge, Tise	0,9	1	0,4			0,9	landbrug
9.	Boet efter Erna Andersen Mortensen Skifteretten Banegårdspladsen 4 9700 Brønderslev	34r smst.	0,9	1	0,4				landbrug MFO-aftale
10.	Tove Bergliot B.Iversen Stridevej 9 V. Hjerimitslev 9700 Brønderslev	34s smst.	4,3	1	1,8			4,3	landbrug
11.	Jens Vilhelm Jonstrup Sdr. Saltumvej 43 9493 Saltum	34y 34x og 34k smst.	1,2 1,2 <u>4,4</u> 6,8	1 1 1	0,4 0,4 2,2			1,2 <u>4,4</u> 5,6	landbrug do MFO-aftale do
12.	Claus Guldager Sdr. Saltumvej 23 9493 Saltum	34y smst.	1,2	1	0,4			1,2	landbrug
13.	Helga Marie Christiansen V.Hjerimitslev plejehjem 9700 Brønderslev	34z smst.	1,2	1	0,4				landbrug MFO-aftale
14.	Børge Christensen Dyrehaven 114 9700 Brønderslev	34a smst.	1,2	1	0,4			1,2	landbrug
15.	Anders Kjølgaard Dyrehaven 102 9700 Brønderslev	34g smst.	1,1	1	0,4			1,1	landbrug
16	Erik Schmidt Thomsen Alstrupvej 45 V.Hjerimitslev 9700 Brønderslev	34ac smst. og 79c Sdr.Saltum By, Saltum	1,1 0,6 <u>1,7</u>	1 1	1,1 alt				landbrug
		Ialt ca.	1289,23 ha.						

REG. NR. 7918.00.

A F G Ø R E L S E

af 22. december 1997

vedrørende erstatning i anledning af fredning af dele af Store Vildmose. (FS 23/1993.)

Ved en afgørelse truffet samtidigt hermed har fredningsnævnet besluttet at frede dele af Store Vildmose omfattende ca. 1289 ha, beliggende i Brønderslev og Pandrup kommuner. Af arealerne er ca. 524 ha (Ørnefenner) i offentligt eje som tilhørende Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, Strukturdirektoratet. Ca. 729 ha tilhører Birkelse Gods, medens de øvrige arealer, beliggende langs Ryå, nu tilhører 12 private lodsejere.

Fredningsnævnet har i februar 1996 til lodsejerne fremsendt en tilkendegivelse vedrørende fredningsbestemmelserne med en anmodning om at opføre erstatningskravene. 8 af lodsejerne ved Ryå har i april 1996 fremsat erstatningskrav. Dansk Skovforening har på vegne Birkelse Gods fremsendt krav i juni 1996, og Strukturdirektoratet har i marts 1996 påstået erstatning på lige fod med de private lodsejere. Den 31. juli 1996 har nævnet fremsendt kravene til sagsrejserne med anmodning om en udtalelse, der er modtaget ved skrivelse af 23. juni 1997 fra Nordjyllands Amt, efter at Skov- og Naturstyrelsen den 28. maj 1997 havde fremsat sine bemærkninger over for amtet.

I skrivelsen af 23. juni 1997 har Nordjyllands Amt anført følgende generelle bemærkninger til erstatningsfastsættelsen:

"Værditabet for den enkelte ejendom er sat efter, hvad fredningsbegrænsningen må antages at medføre for den enkelte ejendoms handelsværdi. Der ydes således ikke erstatning ud fra en kapitalisering af dækningsbidragstabet.

Der er taget udgangspunkt i 12 forskellige naturtypers værdi.

Handelspriserne er fastsat til følgende beløb:

- ager (omfattet af EU-reform)	35.000 kr.
- omdriftseng og Ørnefenner	20.000 kr.
- våd omdriftseng (ned mod Ryå)	18.000 kr.
- almindelig eng	17.000 kr.
- referenceområdet og højmoser	10.000 kr.
- kærmoser, overgangskær og afgravet højmoser	12.000 kr.
- Sandels Bjerg	6.000 kr.
- eng med fredningsrestriktioner	16.000 kr.
- omdriftseng med fredningsrestriktioner	18.000 kr.

Priserne er standardpriser pr. ha (eng omfattet af EU-reform er at betragte som ager erstatningsmæssigt), prisen på normal ager ligger højere, men prisen er justeret ned på grund af arealernes beskaffenhed.

Da jagtværdien af naturarealerne spiller en stor rolle for deres handelspris, fastsættes den til 6.000 kr. pr. ha på naturarealerne, som er almindelig handelspris på landbrugspligtige naturarealer uden anden reel værdi end jagt.

Forskellen på 1.000 kr. pr. ha på eng med og eng uden restriktioner skyldes blandt andet, at handyrpræmierne holder handelspriserne oppe på eng med restriktioner, det ses f.eks. i Tøndermarsken. Det forhold at enge normalt er §3 giver ingen reduktion i erstatningen. Erstatningen på 1.000 kr. pr. ha for eng til eng med restriktioner er inkluderet, at høslet eventuelt først må finde sted efter 15. juli, for omdriftseng til omdriftseng med restriktioner 2.000 kr. pr. ha og for om-

driftseng til eng 2-4.000 kr. pr. ha.

For arealer, der ved fredningssagens rejsning var beskyttet

efter den dagældende naturfredningslovs § 43, er der kun behov for erstatning i de tilfælde, hvor der pålægges væsentlige merindskrænkninger.

Arealer, der på tidspunktet for fredningssagens rejsning var omfattet af ordningen for miljøfølsomme områder (mfo), ydes erstatning som for en omdriftseng, med mindre arealet regelmæssigt har været drevet som ager forud for indtræden i mfo-ordningen. Arealerne kunne have opnået denne status, hvis fredningen ikke havde bremset dette.

Erstatningen for kravet om høslet i parallelle baner fra den ene side rammer individuelt ud fra, hvilket udstyr den enkelte landmand har, idet en frontmonteret slåmaskine ingen gener får, mens det er en rigtig ulempe for de sidehængte slåmaskiner. Hvis der gives tilladelse til at slå indefra midten og ud, er der ikke længere tale om væsentlige ulemper, hvilket beskyttelsesinteresserne ikke er til hinder for. Erstatningen kan sættes til 300 kr. pr. ha, hvis teksten fastholdes i afgørelsen. Denne erstatning er ikke indregnet i handelspriserne for eng/omdriftseng med fredningsrestriktioner, det er derimod de øvrige, så som begrænsning i gødningsforbrug og muligheden for en plejeplan.

Retten for Nordjyllands Amt, men ikke pligten til at leje 15% af arealerne skal ikke udløse nogen særskilt erstatning, men det bør præciseres i afgørelsen, at lejen følger f.eks. Strukturdirektoratets priser på udlejning af tilsvarende græsjord, således at ejeren er sikret markedslejen og dermed undgår tab ved denne restriktion."

Ad lodsejer nr. 1, Birkelse Gods:

Lodsejeren har påstået sig tillagt en erstatning opgjort til 10.218.916 kr. med tillæg af et beløb for bortfald af muligheden for at opnå tilladelse til indvinding af sphagnum og har henvist til følgende erstatningsberegning:

Erstatningsberegning, Store Vildmose - Birkelse Gods' Jorder

BILAG 4

Arealkategori	Referencer fra arealberegning	Arealstørrelse (ha)	Afvejet areal Ref. omr.+højmose)	Erstatning (kr)	Kapitaliseringsfaktor	Diskonterings- ringstid (år)	Gnsn erstatning pr ha (kr)	Samlet erstatning (kr)
Ager	7, 21, 22, 28	27,58		1.000 pr ha			1.000	27.580
Ager der overgår til naturtilstand - Kapitalisering af nedgang i DB	28	7,77		4.500 pr ha pr år	10		45.000	349.682
Ager der omlægges til eng - Kapitalisering af nedgang i DB	13	6,08		4.000 pr ha pr år	10		40.000	243.039
Ager der omlægges til omdriftseng - Kapitalisering af nedgang i DB	9, 12	19,92		3.500 pr ha pr år	10		35.000	697.293
Eng der fastholdes som eng	8, 14, 15, 17, 20	114,31		4.000 pr ha pr år	10		40.000	4.572.385
Omdriftseng der fastholdes som omdriftseng	11	27,08		3.500 pr ha pr år	10		35.000	947.738
Fradrag for udgift til dræning og kalkning af 50 ha eng/omdriftseng nær Ryå				-4.500 pr ha			-4.500	-225.000
Enge omfattet af §3 beskyttelse	del af 17	2,00		0 pr ha			0	0
Referenceområde	34	39,81					24.741	
- Kapitalisering af nedgang i DB								
Ubevokset (gnsn bev. kvot= 0,75 - tilgroning over 40-50 år)			2,17	2.000 pr ha pr år	25	45		18.817
Aldersklasse 1 (bevoksningskvotientafvejet areal)			2,13	2.000 pr ha pr år	25	35		27.009
Aldersklasse 2 (bevoksningskvotientafvejet areal)			2,18	2.000 pr ha pr år	25	25		40.969
Aldersklasse 3 (bevoksningskvotientafvejet areal)			10,74	2.000 pr ha pr år	25	15		298.063
Aldersklasse 4 (bevoksningskvotientafvejet areal)			14,48	2.000 pr ha pr år	25	5		595.258
Kærmose, overgangskær og afgravet højmose i henhold til fredningsbestemmelser	4, 23, 24, 32, 33, 36, 39, 8, 4, 10, 16, 44, 3, 43, 18, 19, 27, 2	294,01		500 pr ha			500	147.003
Højmose i henhold til fredningsbestemmelser	5, 25, 29, 30, 31, 35, 37, 38, 41, 42	185,68					13.343	
- Kapitalisering af nedgang i DB								
Ubevokset (gnsn bev. kvot= 0,75 - tilgroning over 40-50 år)			46,25	2.000 pr ha pr år	25	45		395.876
Aldersklasse 1 (bevoksningskvotientafvejet areal)			22,00	2.000 pr ha pr år	25	35		278.713
Aldersklasse 2 (bevoksningskvotientafvejet areal)			32,98	2.000 pr ha pr år	25	25		818.481
Aldersklasse 3 (bevoksningskvotientafvejet areal)			34,00	2.000 pr ha pr år	25	15		943.983
Aldersklasse 4 (bevoksningskvotientafvejet areal)			5,84	2.000 pr ha pr år	25	5		240.207
Parkeringsplads	del af 6	0,05		40.000 pr. ha			40.000	2.000
Sandels Bjerg	1	3,20		0 pr ha			0	0
Sum		727,28					14.051	10.218.916

Sagsrejserne har påstået erstatningen fastsat^s til 1.856.430
kr. beregnet således:

Arealkategori	Referencenr. fra arealberegning Dansk Skovforening	Arealstørrelse (ha)	Erstatning (kr. pr. ha)	Samlet erstatning (kr.)
Ager	7, 21, 22, 26	27,58	1.000	27.580
Ager der overgår til naturtilstand	28	7,77	29.000	225.330
Ager der omlægges til eng med restriktioner	13, del af 12	7,55	19.000	143.450
Ager der omlægges til omdriftseng med restriktioner	9, del af 12	18,45	17.000	313.650
Omdriftseng til eng med restriktioner	8	41,29	2-4.000	115.160
Eng til eng med restriktioner	14, 15, 17, 20	75,02	1.000	75.020
Omdriftseng der fastholdes som omdriftseng med restriktioner	11	27,08	2.000	54.160
Referenceområde	34	39,61	4.000	158.440
Kærmose, overgangskær og afgravet højmoser i henhold til fredningsbestemmelser	4,23,24,32,33,36,39,6,4,10, 16, 44, 3, 43, 18, 19, 27, 2	294,01	0	0
Højmoser i henhold til fredningsbestemmelser	5, 25, 29, 30, 31, 35, 37, 38, 41, 42	185,66	4.000	742.640
Parkeringsplads	del af 6	0,05	20.000	1.000
Sandels Bjerg	1	3,20	0	0
Sum		727,27		1.856.430

Dansk Skovforening har i skrivelse af 27. juni 1996 for lodsejeren anført følgende generelle synspunkter for erstatningsberegningen:

"M.h.t. de på de reviderede fredningskort angivne enge, har amtet anført, at disse er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Amtet har samtidig sondret mellem "enge" og "omdriftsenge".

Ca. halvdelen af de indtegnede enge har været omfattet af en MFO-aftale, hvorefter arealerne i aftaleperioden ikke har kunnet omlægges. Inden udløbet af denne periode rejstes fredningssagen, og en i øvrigt lovlig omlægning efter udløbet af aftaleperioden blev derfor forhindret. Dette på trods af, at man i § 2, stk. 3 i bekendtgørelse nr. 572 af 25. juni 1992 netop har søgt at imødegå en sådan situation, idet den hidtidige drift efter udløbet af en aftale med en offentlig myndighed inden for ét år kan genoptages på trods af, at arealet i aftaleperioden måske er vokset ind i en - efter lovens almindelige regler - beskyttet tilstand.

Resten af arealerne har været omlagt med jævne mellemrum.

Fredningssagens rejsning forhindrede således en inddragelse af arealerne under almindelig landbrugsmæssig drift. En inddragelse, der på tidspunktet for fredningssagens rejsning var fuldt lovlig, idet den generelle beskyttelse af ferske enge og overdrev først blev indført 1. juli 1992.

Dette ses også af det oprindelige fredningsforslags arealangivelser, hvoraf det fremgår, at de 209,63 ha af de 729,63 ha af Birkelse Gods, der er omfattet af fredningsforslaget, ikke er anført som § 43 - beskyttet.

Dette understøttes samtidig af en besigtigelse af de omhandlede "enge" i forbindelse med fredningssagens rejsning med deltagelse af ejer og amt. Under denne besigtigelse gav amtet udtryk for, at kun en ganske lille del af matr.nr. 111 og matr.nr. 110 (i alt ca. 1½ - 2 ha) kunne betegnes som § 43-beskyttet. I fredningsforslaget fra december 1991 er "engene" da heller ikke indtegnet på kortet som værende beskyttede.

At arealerne var tiltænkt inddraget under den almindelige landbrugsmæssige drift kan ses af det forhold, at der allerede fra 1979 er afholdt betydelige omkostninger til en kanal til afvanding af engene med henblik på opdyrkning.

En erstatningsudmåling for MFO-arealernes vedkommende må derfor tage udgangspunkt i, hvad der lovligt kunne ske efter aftaleudløbet, såfremt fredningssagen ikke i mellemtiden havde forhindret opdyrkning/genopdrykning, og ikke i, at arealerne ved fredningssagens rejsning ikke havde været omlagt inden for de seneste 7-10 år og dermed omfattet af den generelle beskyttelse. Tilsvarende for de øvrige engarealers vedkommende, idet man må huske på, at ferske enge og overdrev ikke var beskyttet før 1. juli 1992. Fredningssagens rejsning havde i mellemtiden forhindret en planlagt opdyrkning, hvortil der var taget de første skridt.

Erstatningskravet vil dog blive differentieret således, at dette bliver størst for arealer, der efter fredningens gennemførelse ikke må omlægges og mindst for arealer, der lovligt må omlægges, idet det fremtidige dækningsbidrag vil være størst fra disse arealer.

På fredningskortene er angivet forskellige kategorier af høj-mose således karmose, overgangskær, afgravet høj-mose og høj-mose.

For ejeren og for erstatningens størrelse spiller opdelingen i sig selv kun en mindre rolle, idet samtlige arealer er omfattet af naturbeskyttelseslovens generelle beskyttelse i § 3, og grænsedragningen ikke i alle tilfælde efterlader sig tydelige forskelle i vegetationen.

På trods af, at mosearealet i sin helhed er beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3 bør der ydes en erstatning byggede på en rimelig grundtakst pr. ha, idet handelsprisen på en ejendom pålagt fredningsbestemmelser er lavere end den tilsvarende ejendom uden sådanne bestemmelser. Efterspørgslen fra potentielle købere af ejendomme af denne kategori er påvirket i nedadgående retning ved pålæggelsen af en fredningskendelse.

Tilstedeværelsen af træopvækst spiller imidlertid en betydelig rolle, idet ejeren i dag lovligt udnytter denne til oparbejdning og afsætning af brænde. Markedet herfor er meget stort, idet afstanden til de meget store sommerhusområder er begrænset.

Træopvæksten fremkommer naturligt ved tilgroning, og udnyttelsen heraf er lovlig også efter naturbeskyttelseslovens almindelige beskyttelsesregler.

For arealer, der efter fredningsforslaget gennem pleje skal friholdes for træopvækst vil ovennævnte udnyttelse ikke kunne finde sted i fremtiden. Et dækningsbidrag herfra vil dog kunne diskonteres det antal år, der ville gå, førend udnyttelsen kunne finde sted.

For det udlagte referenceareal bortfalder enhver udnyttelse af arealet, idet udøvelsen af jagt samt kravet til betaling af ejendomsskatter dog tilbagestår, og erstatningskravet tager udgangspunkt i det i dag opnåelige dækningsbidrag ved salg af brænde.

For referenceområdet, hvor enhver hugst af træ forhindres, samt for arealer, der gennem pleje i fremtiden skal friholdes for opvækst, beregnes der en erstatning for den manglende mulighed for fortsat udnyttelse af træopvæksten.

For arealer hvor træopvæksten må udnyttes, fastsætter tilkendegivelsen om fredningsindholdet, at hugsten skal ske som plukhugst - dvs hugst på enkelttræsniveau. Skovforeningen skal foreslå, at det præciseres, at gruppevis foryngelse vil være tilladt.

M.h.t. den anvendelse, der kræver amtets forudgående dispensation fra naturbeskyttelseslovens generelle beskyttelse, kan nævnes gravning af sphagnum. Skovforeningen er opmærksom på, at ejeren ikke har et retskrav på en sådan tilladelse, hvorfor man normalt heller ikke kan påberåbe sig erstatning for en manglende gravemulighed, men enhver gravning af sphagnum i Danmark kræver dispensation, da der er tale om moseområder,

og der bliver meddelt gravetilladelser i beskyttede områder.

Sandsynligheden for, at en sådan tilladelse måtte blive givet efter fredningens gennemførelse er lig nul. Hvorvidt der ville være meddelt tilladelse, såfremt fredningen ikke forhindrede dette, kan ingen udtale sig om, men muligheden herfor foreligger i lighed med de adskillige gravetilladelser, der er meddelt."

Der er i skrivelsen angivet følgende erstatningsprincipper:

"Anvendt kapitaliseringsfaktor ved skovbrug: 25 svarende til en anvendt kalkulationsrentefod på 4%.

Anvendt kapitaliseringsfaktor ved landbrug: 10 svarende til en anvendt kalkulationsrentefod på 10%.

Ager

Arealet er undergivet regionplanens/landbrugslovens skovrejsningsforbud, hvorfor der alene er tale om manglende mulighed for tilplantning med juletræer. Der anvendes - i lighed med andre fredningssager en standardsats på 1.000 kr/ha for rådhedsindskrænkningen.

Ager, der omlægges til naturtilstand

Ethvert dækningsbidrag forsvinder fra arealet. Tilbage står herefter en fortsat mulighed for udøvelse af jagt samt pligten til at svare ejendomsskatter af arealet.

Fredningsindgrebet modsvarer derfor arealernes handelsværdi, idet jagtmuligheden og ejendomsskatterne forudsættes økonomisk at opveje hinanden.

Erstatningen kan fastsættes til 45.000 kr/ha svarende til et årligt tab i dækningsbidrag på 4.500 kr/ha.

Ager, der omlægges til eng

Erstatningen må modsvare tabet i værdi som følge af, at area-

let, der hidtil har kunnet drives som almindelig landbrugsjord, i fremtiden kun må drives med græsning og høslæt uden gødskning. Herudover er det et krav, at 15% af arealet skal drives med henblik på højt græs til sent i sommeren.

Arealer, der ikke må gødskes mister med tiden sin græsningsværdi. Dette sammen med de driftsmæssige regler for høslæt, der er opstillet, gør, at det fremtidige dækningsbidrag med tiden stort set forsvinder. Der regnes med et fremtidigt gennemsnitligt årligt dækningsbidrag på 500 kr/ha, svarende til et tab på 4.000 kr/ha.

Ager, der omlægges til omdriftseng

Erstatningen må modsvare tabet i værdi som følge af, at arealer, der hidtil har kunnet drives som almindelig landbrugsjord, i fremtiden kun må drives med græsning og høslæt, idet der må foretages gødskning i hidtidigt, begrænset omfang.

Alternativt kan en erstatning fastsættes til en kapitalisering af den årlige nedgang i arealets dækningsbidrag.

Da der efter fredningens gennemførelse kun må tilføres en begrænset kvælstofmængde, og da der er forbud mod græsslæt, vurderes det fremtidige dækningsbidrag at udgøre 1.000 kr/ha, svarende til et fald på 3.500 kr/ha.

Eng/omdriftseng, der fastholdes som eng/omdriftseng

Det er fredningsforslagets fremsættelse, der har forhindret opdyrkning, inden naturbeskyttelseslovens ikrafttræden indførte en generel beskyttelse af ferske enge og overdrev, der ikke havde været omlagt inden for de senest 5-7 år forud for lovens ikrafttræden. Derfor er erstatningen at fastsætte som ovennævnte "Ager, der omlægges til eng" og "Ager, der omlægges til omdriftseng".

Det skal dog tages i betragtning, at der forud for denne opdyrkning, på de arealer der ligger nærmest åen, skal foretages dræning og kalkning. Det drejer sig om ca. 50 ha eng/omdriftseng, ifølge opgivelser fra ejer Jørgen Skeel.

Derfor skal udgiften til dræning og kalkning af de 50 ha eng fradrages den erstatning, der fremkommer ved kapitalisering af tab i dækningsbidrag. Den gennemsnitlige omkostning pr. ha hertil har inden for de seneste tre år på ejendommen udgjort 3.600 kr. Der er i beregningerne lagt en udgift til grund på 4.500 kr/ha.

Referenceområde

I referenceområdet må al aktivitet ophøre. Kun muligheden for jagtudøvelse samt pligten til at betale ejendomsskatter tilbagestår.

En erstatning må derfor modsvare handelsprisen på arealet. Denne vurderes til ca. 25.000 kr/ha.

En alternativ erstatningsberegning kunne fremkomme ved en kapitalisering af det årlige netto fra arealet, som fremkommer ved hugst og salg af brænde.

Som det ses af erstatningsberegningen giver denne metode stort set samme resultat.

Kærmose, overgangskær, afgravet højmosse, hvor der ikke pålægges plejebestemmelser

For arealer, for hvilke der ikke beregnes særskilt erstatning, beregnes en grundtakst på 500 kr/ha.

Højmosse, der pålægges plejebestemmelser

De fremtidige muligheder for udnyttelse af træopvækst forsvinder. Erstatningen beregnes som for referenceområdet, idet der dog foretages diskontering af beløbet det antal år, der ville gå, førend en udnyttelse kunne finde sted. Der er som grundlag for erstatningsberegningerne foretaget en inddeling af træopvækssten i 4 aldersklasser, da udnyttelsen af den naturlige opvækst sker over en lang tidshorisont. Disse aldersklasser er lagt til grund ved valg af diskonterings-tid.

Sandels Bjerg

Der beregnes ikke selvstændig erstatning herfor, idet dog arealafståelsen til P-pladsen erstatningsmæssigt betragtes som salg. Det forudsættes samtidig, at ejer ikke har vedligeholdelsesforpligtelser af nogen art i forbindelse med offentlighedens adgang til Sandels Bjerg herunder også parkeringsplads.

.....
.....

Opgørelse af træbevoksede arealer og beregning af tilvækst

Det af fredningen berørte areal er blevet besigtiget før erstatningsberegningen er foretaget. Trævegetationen er overvejende birk. I beregningerne forudsættes trævegetation udelukkende at være birk. Træbevoksede arealer inden for kategorierne "Referenceområde" og "Højmose" er opgjort ved tolkning af flyfoto uafhængigt af to medarbejdere i Skovforeningen. Der er ikke foretaget efterfølgende markkontrol. På grundlag af kronediameter er de træbevoksede arealer inddelt i klassen "ikke bevokset", samt aldersklasserne et til fire, svarende til anslåede aldre fra 0-10, 11-20, 21-30 og 31-40 år. Aldre er anslået på grundlag af ejer Jørgen Skeels opgivelser vedrørende tilgroningsrater og fældningstidspunkter. Det antages, at udnyttelse af bevoksningerne i form af plukhugst påbegyndes af træer i aldersklasse fire. Når træerne er vokset ind i aldersklasse fire, er der herefter grundlag for en årlig udnyttelse svarende til ca. $4,5 \text{ m}^3$ salgbar masse pr. ha (se efterfølgende beregning).

Bevoksningsskvotient (bevokset areal i forhold til samlet areal) er skønnet på grundlag af flyfoto.

Arealer kategoriseret som ikke træbevoksede i dag, forudsættes inden for en tiårsperiode at overgå til bevokset areal, aldersklasse 1.

Når disse bevoksninger er blevet hugstmodne, antages de at

have en bevoksningskvotient på 0,75.

Aldersklasserelaterede arealer og produktivt areal korrigeret efter bevoksningskvotienter er angivet på kort 2 vedlagt i bilag som transparent, og beregnet i bilag 2.

Ansættelse af tilvækst er af Skovforeningen skønnet til 4-5 m³/ha/år hvilket understøttes af følgende oplysninger fra ejer Jørgen Skeel:

Renaftdrift af stående masse ved

bevoksningskvotient 100	360 rm/ha
omdriftstid	ca 40 år Årlig
tilvækst (salgbar masse)	9 rm
Fastmassetal	0,5
Ca årlig tilvækst (salgbar masse)	4,5 m ³

Dækningsbidragsberegning:

Db (jnf bilag 3) 9 rm/ha/år*312 kr/rm=	2496 kr/ha/år
- generalomkostninger (skønnede)	500 kr/ha/år
Overskud	2000 kr/ha/år"

Af bilag 2 til skrivelsen fremgår bevoksningskvotienterne for referenceområdet og højmossearealerne, der er anvendt ved opgørelsen af de afvejede arealer, ligesom der er redegjort for bevoksningens aldersklasse som grundlag for beregningens diskonteringsperiode.

Særligt vedrørende det af lodsejer 1 fremsatte krav har **sagsrejserne** bemærket:

"Lodsejeren finder at restriktionerne således, at der ikke kan dyrkes juletræer på agerjorden, bør udløse en erstatning, men da en juletræsproduktion på de pågældende arealer ikke vil give et større dækningsbidrag end almindelig drift (arealer med juletræer må ikke gødes med gylle), må erstatningen sættes til 0 kr., men det er normalt at der gives en minimumstakst på 1.000 kr.

Ager, der skal henligge som natur, må erstattes med handelspris før fredningen 35.000 kr. pr. ha minus den kapitaliserede jagtværdi (6.000 kr.pr. ha) eller 29.000 kr. pr. ha.

Erstatningen for ager til eng med restriktioner må udgøre forskellen i handelsværdi 35.000 kr. - 16.000 kr. = 19.000 kr. Når der er tale om ager til omdriftseng med restriktioner er regnestykket 35.000 kr. - 18.000 kr. = 17.000 kr. pr. ha.

Erstatningerne for eng til eng med restriktioner udgør 1.000 kr. pr. ha (uanset om engene er omfattet af §3 i naturbeskyttelsesloven), for omdriftseng til omdriftseng med restriktioner 2000 kr. pr. ha og for omdriftseng til eng med restriktioner 2-4.000 kr. pr. ha (2.000 kr. for de ringeste 25 ha ned mod Ryå).

Lodsejerens påstand om, at der var taget skridt til opdyrkning af engene på grund af afholdte omkostninger til en kanal, anses i det konkrete tilfælde ikke for at være en start på opdyrkning, da man har valgt at indgå i mfo-ordningen og kanalen afvander også andre landbrugsarealer. Endvidere har lodsejeren sparet investeringen, som i stedet for kunne være investeret i aktier med et væsentligt større udbytte.

Det bemærkes, at også restriktionen om at høslet eventuelt først må finde sted efter 15. juli, er med i fastsættelsen af handelsprisen af enge med restriktioner.

Der gives ingen erstatning for slåningsrestriktioner, da lodsejeren selv har bedt om at slåning skal foregå i parallelle baner fra den ene side.

Fredningen af Sandels Bjerg skal ikke udløse erstatning. Lodsejeren er enig heri.

Handelsprisen på referenceområdet antages at ligge på knap 10.000 kr. pr. ha, idet muligheden for en pejsebrændeproduktion ikke kan kapitaliseres fuldt ud, idet en køber vil erhverve jorden for jagten, og køberen er i grunden ikke interesseret i det øvrige udbytte, arealet kan give. Skov- og Naturstyrelsens vurdering af værdien af brændeproduktionen på

referenceområdet er sat til max. 8.000 kr. pr. ha. Handelsprisen med restriktioner (kun jagt tilbage) er 6.000 kr. pr. ha, hvilket giver en erstatning på knap 4.000 kr. pr. ha.

Højmosernes handelsværdi kan næppe overstige 10.000 kr. pr. ha med den eksisterende bevoksning, men prisen holder, hvis naturplejen ikke ophører. Bliver det derimod nødvendigt at stoppe plejen, og højmoserne skal være naturskov, er kun jagtværdien tilbage. Den kan kapitaliseres til 6.000 kr. pr. ha. Det giver en erstatning på 4.000 kr. pr. ha.

Kærmose, overgangskær og afgravet højmose udløser ingen erstatning, da der ikke sker nogen reel ændring på disse arealer, og handelsprisen er den samme. Der bør ikke gives en grundtakst på disse arealer. Uanset hugsten skal foregå som plukhugst som hidtil.

Parkeringspladsen på ca. 500 kvadratmeter erstattes med 1.000 kr. i alt inklusive gener. Beløbet svarer til halvdelen af lodsejerens krav. Beløbet er alt for højt, hvis der udelukkende ses på jordværdien, der er vurderet til 12.000 kr. pr. ha.

Med hensyn til arealstørrelserne for de enkelte naturområder er der taget udgangspunkt i Dansk Skovforenings arealsberegninger. Det bemærkes, at 1.47 ha er flyttet fra omdriftseng med restriktioner til eng med restriktioner. 1,4 ha er flyttet til eng, da arealanvendelsen var angivet forkert på fredningskortet. Endvidere skelnes der ikke mellem almindelig eng og § 3 eng."

Skov- og Naturstyrelsen har over for Nordjyllands amt i skrivelse af 28. maj 1997 anført:

"Styrelsens bemærkninger vedrører de områder, der i det medsendte fredningsforslag er benævnt henholdsvis "højmose" og "referenceområde".

For så vidt angår højmosen indebærer fredningsforslaget, at de arealer, der i dag er træbevoksede som følge af kulturindgreb i omgivelserne, kan ryddes for selvsået opvækst, hvor

det skønnes påkrævet af hensyn til bevarelse af biologiske eller landskabelige kvaliteter.

Skovforeningens erstatningskrav tager udgangspunkt i, at muligheden for udnyttelse af træopvæksten med henblik på hugst af brænde ophører.

I skovforeningens erstatningsopgørelse er der regnet med et mistet dækningsbidrag på 312 kr/rm eller 2000 kr/ha/år ved en bevoksningskvotient på 100, fordi der tages udgangspunkt i detailsalg af birkebrænde i sække. Tabet er herefter opgjort til 13.343 kr/ha.

Styrelsen finder ikke denne opgørelsesmetode acceptabel, fordi den inkluderer forædlingsgevinsten. Det er rigtigt, at Birkelse Gods sælger fuldt oparbejdet birkebrænde, men dette salg forudsætter ikke, at der kan skoves birk på ejendommen. I praksis vil en sådan biproduktion næppe blive opretholdt, hvis man skal til at indkøbe birkebrænde til oparbejdning, men muligheden foreligger.

I stedet for bør der tages udgangspunkt i en rimelig netto-på-rod pris for birk. Den kan sættes til ikke over 150 kr./m³. Dækningsbidraget bliver herefter 675 kr./ha/år ved en bevoksningskvotient på 100 (der foretages ikke korrektion for generalomkostninger), idet der er taget udgangspunkt i skovforeningens opgørelse af tilvæksten til ca. 4,5 m³/ha/år.

Idet styrelsen ikke har andre bemærkninger til den af skovforeningen benyttede opgørelsesmetode kan driftstabet herefter fastsættes til 4.500 kr/ha ($675/2000 * 13.343$ kr/ha).

Fredningsforslaget indebærer, at referenceområdet skal henligge uden nogen form for yderligere indgreb, som et naturvidenskabeligt referenceområde for vegetationens naturlige udvikling.

Det pågældende areal ligger tilsyneladende udyrket hen, idet skovforeningen anfører, at arealet uden fredning kun vil blive udnyttet til hugst af naturlig opvækst af birk.

Skovforeningen har foretaget en tilsvarende driftstabsberegning for arealet som følge af, at der efter en evt. fredning ikke længere kan hugges birkebrænde på dette. Tabet er opgjort til 24.741 kr/ha. Opgørelsen af det driftsmæssige tab svarer til beregningerne for højmosen, og er derfor ikke acceptabel.

Kapitalværdien af det driftsmæssige tab er snarere 8.350 kr/ha ($675/2000 \cdot 24.741$ kr/ha).

Når driftstabet i referenceområdet bliver højere end i højmosen skyldes det alene, at der står mere hugstmoden birk i referenceområdet.

Der foreligger ingen oplysninger om det faktiske omfang af hugsten af birk, men såfremt hele højmose- og referenceområdet skal anvendes til brænde hugst, som forudsat i erstatningsberegningerne, svarer det til en hugst på omkring 1520 rm om året. Selv om der ifølge skovforeningens oplysninger er et meget stort lokalt marked pga de nærliggende sommerhusområder, kan man stille sig tvivlende overfor afsætningsmulighederne til disse mængder.

Det skal bemærkes, at styrelsen ikke har besigtiget arealerne, men alene har foretaget de ovennævnte beregninger på baggrund af det foreliggende skriftlige materiale.

Styrelsen skal anføre, at der ved fredninger tilkendes erstatning for den nedgang i handelsværdien, som fredningen vil medføre. En opgørelse af driftstabet er et af flere elementer, der indgår i vurderingen af handelsværdinedgangen, men også en række andre faktorer, såsom arealernes herlighedsværdi og jagtinteresserne skal tages i betragtninger, når nedgangen i handelsværdien skal vurderes.

I forbindelse med den omhandlede fredning berøres alene muligheden for hugst af brænde, og det er herefter styrelsens opfattelse, at erstatningen bør ansættes til henholdsvis ca. 4.500 kr/ha for højmosearealet og ca. 8.000 kr/ha for referenceområdet svarende til det opgjorte driftstab som følge af, at brænde hugsten må ophøre. Dette tab er efter styrelsens

opfattelse udtryk for forskellen i handelsværdien før og efter fredningen i nærværende sag."

Ad lodsejer nr. 2 Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri:

Lodsejerne har påstået erstatning som private lodsejere.

Sagsrejserne har påstået kravet afvist under henvisning til, at arealerne er statsejede.

For så vidt angår ejendommene lb. nr. 3- 16 har sagsrejserne haft følgende bemærkninger:

"Lb. nr. 3.

Det faktum, at jorden er omfattet af EU-reform, betyder at udgangspunktet er 35.000 kr. pr.ha.

Efter fredningen vil arealet kun kunne indbringe 18.000 kr. pr. ha for en 2,4 ha (omdriftseng) vedkommende og 16.000 kr. pr. ha for ca. 7,5 ha (alm. eng).

Endvidere bør gives 300 kr. pr. ha for restriktioner om slåning.

Lb. nr. 4.

Da jorden ikke er omfattet af EU-reform er udgangspunktet 20.000 kr. pr. ha.

Efter fredningen er handelsværdien 16.000 kr.pr. ha hvilket giver erstatning på 4.000 kr.pr. ha.

Ulempen ved slåningsrestriktioner sættes til 300 kr.pr. ha.

Lb. nr. 7.

Arealet er almindelig eng, hvorfor udgangspunktet er 17.000 kr. pr. ha.

Handelsværdi efter fredning er 16.000 kr. pr. ha. hvorfor er-

statning er 1.000 kr. pr. ha.

Slåningsrestriktion 300 kr. pr. ha.

Lb. nr.8.

Arealet er almindelig eng, hvorfor udgangspunktet er 17.000 kr. pr. ha.

Handelsværdi efter fredning er 16.000 kr. pr. ha, hvorfor erstatning er 1.000 kr. pr. ha.

Slåningsrestriktion 300 kr. pr. ha.

Lb. nr. 9.

Da jorden ikke er omfattet af EU-reform er udgangspunktet 20.000 kr. pr. ha.

Efter fredningen er handelsværdien 16.000 kr. pr. ha, hvilket giver 4.000 kr. pr. ha.

Ulempen ved slåningsrestriktioner sættes til 300 kr. pr. ha.

Lb. nr. 10

Arealerne er almindelig eng, hvorfor udgangspunktet er 17.000 kr. pr. ha.

Handelsværdi efter fredning er 16.000 kr.pr. ha, hvorfor erstatning er 1.000 kr. pr. ha.

Slåningsrestriktion 300 kr. pr. ha.

Lb. nr. 5, 6, 11.

5,6 ha af arealet er almindelig eng, det giver udgangspunktet 17.000 kr. pr. ha.

Efter fredning 16.000 kr. pr. ha, hvilket giver en erstatning på 1.000 kr. pr. ha.

For 1,2 ha er udgangspunktet 20.000 kr., hvilket giver en erstatning på 4.000 kr. pr. ha.

Ulempen ved slåningsrestriktioner sættes til 300 kr. pr. ha.

Lb. nr. 12.

Arealet er almindelig eng, det giver udgangspunktet 17.000 kr. pr. ha.

Efter fredning 16.000 kr. pr. ha, hvilket giver en erstatning på 1.000 kr. pr. ha.

Ulempen ved slåningsrestriktioner sættes til 300 kr. pr. ha.

Lb. nr. 13.

Da jorden ikke er omfattet af EU-reform er udgangspunktet 20.000 kr. pr. ha.

Efter fredningen er handelsværdien 16.000 kr. pr. ha, hvilket giver 4.000 kr. pr. ha.

Ulempen ved slåningsrestriktioner sættes til 300 kr. pr. ha.

Lb. nr. 14.

Arealet er almindelig eng, det giver udgangspunktet 17.000 kr. pr. ha.

Efter fredning 16.000 kr. pr. ha, hvilket giver en erstatning på 1.000 kr. pr. ha.

Ulempen ved slåningsrestriktioner sættes til 300 kr. pr. ha.

LB.nr. 15.

Arealet er almindelig eng, det giver udgangspunktet 17.000 kr. pr. ha.

Efter fredning 16.000 kr. pr. ha, hvilket giver en erstatning på 1.000 kr. pr. ha.

Ulempen ved slåningsrestriktioner sættes til 300 kr. pr. ha.

Lb.nr. 16.

Der er tale om agerjord, hvorfor udgangspunktet her er 35.000 kr. pr. ha.

Med fredningens restriktioner er handelsværdien faldet til 16.000 kr. pr. ha, hvilket giver en erstatning på 19.000 kr. pr. ha.

Ulempen ved slåningsrestriktioner sættes til 300 kr. pr. ha."

Sagsrejserne har herefter påstået erstatningerne fastsat således:

lb.nr.	Arealkategori	Matr.nr.	Arealstørrelse ha	Erstatning pr. ha	Samlet erstatning
3	Ager til omdriftseng m/restrk. Ager til eng m/restrk.	del af 61b Hummelmosc Lejeenge	2,4 7,5	17.000 19.000	183.300
4	Omdriftseng til eng m/restrk.	34i smst.	3,6	4.300	15.480
7	eng til eng m/restrk.	34p og 3aa smst.	2,6		3.380
8	eng til eng m/restrk.	34q smst.	0,9	1.300	1.170
9	omdriftseng til eng m/restrk.	34r smst.	0,9	4.300	3.870
10	eng til eng m/restrk.	34s smst.	4,3	1.300	5.590
11	eng til eng m/restrk. omdriftseng til eng m/restrk.	34v og 34k smst. 34x smst.	5,6 1,2	1.300 4.300	12.440
12	eng til eng m/restrk.	34y smst.	1,2	1.300	1.560
13	omdriftseng til eng m/restrk.	34z smst.	1,2	4.300	5.160
14	eng til eng m/restrk.	34æ smst.	1,2	1.300	1.560
15	eng til eng m/restrk.	34ø smst.	1,1	1.300	1.430
16	ager til eng m/restrk.	34ac smst. og 79c Sdr. Saltum by	1,7	19.300	32.810

For lodsejerne lb.nr. 3, 4, 7, 10, 11, 12 og 14 har Landbo-centret Brønderslev generelt anført, at prisen for engjord omfattet af EU-reformens tilskudsordning er ca. 40.000 kr. pr. ha, at prisen for engjord uden dyrkningsrestriktioner er ca. 25.000 kr. pr. ha, og at prisen for engjord med gødskningsforbud kan ansættes til ca. 6.000 kr. pr. ha. Gødskningsforbudet medfører endvidere, at arealerne ikke kan anvendes til udbringning af gylle (harmoniarealer). De restriktioner, fredningen medfører ved høslettet, anslås at betyde en fordyrelse på 350 kr.pr. ha.

Herefter er erstatningskravene opgjort således:

LB.nr. 3:

Enge	Omdriftseng		
Ca 7,0	Ca 2,0		
Værditab af jorden (overgang fra agerjord til græs)			
		= 15000 kr/ha	15000 kr/ha
Årligt tab ved restriktioner på græseng,			
3500 FE/ha, (2000 FE/ha) á 1,00kr.=	3500 kr/ha	2000 kr/ha	
- sparret gødning	= 1400 kr/ha	-500 kr/ha	
- sparret ensilering	= -800 kr/ha	-800 kr/ha	
+ fordyret høslåning	= +350 kr/ha	+350 kr/ha	
I alt årligt tab	= 1650 kr/ha	1050 kr/ha	
Kapitaliseringsfaktor på 10	= 16500 kr/ha	10500 kr/ha	
Tab i alt/ha	31500 kr/ha	25500 kr/ha	

Lb.nr. 4:

Årligt tab:	2000 f.e./ha á 1,00 kr.	= 2000 kr/ha
- sparet gødning	= 800 kr/ha	
+ fordyret høslåning	= + 350 kr/ha	
Ialt årligt tab =	1550 kr/ha	

Hvis dette tab kapitaliseres med en faktor 10 (egentlig for lav p.t.) fås et enganserstatningskrav på 15500 kr/ha.

Lb.nr. 5 og 6, se lb. nr. 11.

Lb. nr. 7:.

Årligt tab:	2500 FE/ha á 1,00 kr.	= 2500 kr/ha
- sparet gødning	= - 500 kr/ha	
- sparet ensilering	= - 700 kr/ha	
+ fordyret høslåning	= + 350 kr/ha	

I alt årligt tab	1650 kr/ha
------------------	------------

Med en kapitaliseringsfaktor på 10 fås et erstatningskrav på 16.500 kr/ha.

I alt årligt tab	1650 kr/ha
------------------	------------

Lb.nr. 10:

Årligt tab:	2000 f.e./ha á 1,00 kr.	= 2000 kr/ha
- sparet gødning	= - 800 kr/ha	
+ fordyret høslåning	= + 350 kr/ha	

I alt årligt tab	= 1550 kr/ha
------------------	--------------

Hvis dette tab kapitaliseres med en faktor 10 (egenlig for lav p.t.) fås et engangserstatningskrav på 15500 kr/ha.

Lb. nr. 11:

Årligt tab:	3500 f.e./ha á 1,00 kr.	= 3500 kr/ha
- sparet gødning	= - 1400 kr/ha	
- sparet ensilering	= - 800 kr/ha	
+ fordyret høslåning	= + 350 kr/ha	

I alt årligt tab	= 1650 kr/ha
------------------	--------------

Hvis dette tab kapitaliseres med en faktor 10 (egentlig for lav p.t.) fås et engangserstatningskrav på 16500 kr/ha.

Det er særligt anført, at matr.nr. 34 v og en del af 34 k (oprindeligt 34 o) er omlagt i 1987-88 og derfor inden fredningen havde status af omdriftseng.

Lb.nr. 12:

Årligt tab:	2000 f.e./ha á 1,00 kr.	=	2000 kr/ha
- sparet gødning	= - 800 kr/ha		
+ fordyret høslåning	= + 350 kr/ha		
I alt årligt tab		=	1550 kr/ha

Hvis dette tab kapitaliseres med en faktor 10 (egentlig for lav p.t.) fås et engangserstatningskrav på 15500 kr/ha.

Lb.nr. 14:

Årligt tab:	2000 f.e./ha á 1,00 kr.	=	2000 kr/ha
- sparet gødning	= - 800 kr/ha		
+ fordyret høslåning	= + 350 kr/ha		
I alt årligt tab		=	1550 kr/ha

Hvis dette tab kapitaliseres med en faktor 10 (egentlig for lav p.t.) fås et engangserstatningskrav på 15500 kr/ha.

lb.nr. 16:

Under henvisning til, at arealerne er braklagte med et årligt tilskud på 2.781 kr./ha/år og efter braklægningens ophør vil le være taget i anvendelse som ager, er erstatningskravet opgjort på grundlag af et årligt afkast på 2800 kr/ha, og kapitaliseringsfaktor 10 til 28.000 kr/ha.

En del af arealerne under lb.nr. 1 samt de af fredningen omfattede arealer under lb.nr. 3, 4, 9, 11 og 13 har været

omfattede af MFO-aftaler, for lb. nr. 3 gældende fra 1. maj 1992 - 30 april 1997, for lb. nr. 13 fra den 1. juni 1991 til den 31. maj 1996 og for de øvrige lb.nr.^e fra den 1. juli 1990 til den 30. juni 1995. For en del af lb.nr. 1 og for lb.nr. 10 er for perioden 1. september 1995 til 31. august 2000 givet tilsagn om tilskud til miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger til miljøvenlig drift af græsarealer uden for omdriften.

Der er oplyst følgende om disse aftaler:

".....

Løbenr. 1, Jørgen Skeel, har indgået MVJ-aftale på 74,4 ha i verserende fredningssag. Tilskuddet udgør 1.115,00 kr./ha om året. I alt 82.956,00 kr. årligt. MVJ-aftalen har afløst tidligere MFO-aftale. Efter fredningens gennemførelse kan der formentlig, på baggrund af en ny ansøgning, ydes tilskud til driften af omdriftsengene inden for SFL-området. Arealet udgør 30,6 ha.

Løbenr. 10, G. Iversen, har indgået MVJ-aftale på 4,2 ha i verserende fredningssag. Tilskuddet udgør 815,00 kr./ha om året. I alt 3.423,00 kr. årligt. Arealet er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Der har ikke været indgået MFO-aftaler på denne ejendom.

.....
..."

Nordjyllands amt, Landskabskontoret, har nærmere redegjort for tilskudsordningerne. Tilskudstilsagnene vurderes årligt, og det må forventes, at fredningens gennemførelse vil bevirke, at fremtidige tilskud bortfalder.

Principper for fredningsnævnets erstatningsfastsættelse.

Erstatningerne indeholder dels en grundtakst på 1500 kr. pr. ha for fredningspålægget - for arealer omfattede af naturbeskyttelseslovens (naturfredningslovens) beskyttelseslinier dog kun 750 kr. pr. ha - dels en særtakst, der modsvarer den

nedgang i den enkelte ejendoms handelsværdi, som fredningsindgrebets indskrænkninger i udnyttelsen medfører.

Af vedhæftede reviderede ejendomsfortegnelse fremgår, hvilke arealer der nu er omfattede af naturbeskyttelseslovens § 3 og af beskrivelsen heraf, hvilke af disse arealer der var omfattede af den tidligere naturfredningslovs §§ 43 - 43a.

Der tillægges ikke disse sidstnævnte arealer grundtaksten, hvorimod de øvrige - nu af naturbeskyttelseslovens § 3 omfattede arealer - bør tillægges grundtakst under hensyn til, at bekendtgørelsen af fredningsforslaget - der fastlægger anvendelsen af arealerne - er sket den 27. marts 1992, og således inden ikrafttrædelsen af naturbeskyttelsesloven.

Fredningsnævnet har ved fastsættelsen af særtaksterne taget udgangspunkt i en vurdering af handelspriserne for de naturtyper, der omhandles af fredningen, således at arealerstatningerne er beregnet på grundlag af differenceværdierne mellem disse prisansættelser, hvor et areal overføres fra en naturtype til en anden, sammenholdt med en vurdering af værdinøgden som følge af fredningens restriktioner i udnyttelsen, hvor et areal i øvrigt fastholdes inden for den hidtidige naturtype.

Da prisfastsættelserne er udtryk for udnyttelsesmulighederne af arealerne, har nævnet ikke baseret erstatningsfastsættelsen på lodsejernes driftstabsberegninger. Dog er der ved fastsættelsen af erstatningen til Birkelse Gods, lb.nr. 1, for de dele af referenceområdet og højmosearealerne som nu er bevokset med selvsået opvækst, der hidtil har dannet grundlag for en produktion af brænde, fastsat en forhøjet arealerstatning, idet nævnet her har taget udgangspunkt i de erstatningsbeløb, der fastsættes for kategorien "anden skov" i aftaler efter skovloven om udlæg til urørt skov, sammenholdt med oplysningerne om bevoksningens alder og beregnet efter de af lodsejerne anførte "afvejede arealer". Erstatningen for højmosearealerne - hvor der, indtil plejen gennemføres, vil kunne ske udnyttelse af vedmassen - er sat noget lavere end for referenceområdet. For de i dag ubevoksede arealer inden for disse områder er for fredningsindgrebet fastsat en væsentligt lavere særtakst beregnet efter faktisk areal.

De MFO-aftaler, der har været indgået for en del af arealerne, er nu udløbne, og tilskud er ophørt. Disse aftaler får således ikke direkte betydning for erstatningsberegningen.

Tilskud i henhold til de aktuelle MVJ-aftaler må efter det oplyste antages at ophøre ved fredningens gennemførelse. Der er ikke påstået erstatninger i form af kapitalisering af de forventeligt bortfaldende tilskud for ejendommene lb.nr. 1 og 10. Under hensyn til usikkerheden om de fremtidige tilskudsmuligheder og under hensyn til, at der i niveauet for handelspriserne for de enkelte naturtyper indgår generelle forventninger om tilskudsmulighederne, har nævnet ikke fundet anledning til at foretage erstatningsberegninger direkte på grundlag af en tilskudskapitalisering.

Fredningsnævnet har herefter ved erstatningsfastsættelserne anvendt følgende handelspriser for de enkelte naturtyper:

ager	40.000 kr. pr. ha
omdriftseng	25.000 kr. pr. ha
eng	20.000 kr. pr. ha
arealer i naturtilstand	5.000 kr. pr. ha

Fredningsindgrebets restriktioner vurderes for de enkelte naturtyper at medføre følgende værdinedgang:

ager:	1.000 kr. pr. ha
omdriftseng:	2.000 kr. pr. ha
eng:	10.000 kr. pr. ha

Referenceområde:

ubevokset, faktisk areal	1.000 kr. pr. ha
bevokset, afvejet areal	12.000 kr. pr. ha

Højmose:

ubevokset, faktisk areal 1.000 kr. pr. ha

bevokset, afvejet areal 10.000 kr. pr. ha

kærmose, overgangskær og
afgravet højmoser: 500 kr. pr. ha

Under henvisning til oplysningerne i vedhæftede, reviderede lodsejerfortegnelse, Birkelse Gods' arealberegning, (foran pagina 4) og arealberegningerne for lodsejerne 3-16, (foran pagina 22) fastsætter fredningsnævnet følgende erstatningsbeløb, der er oprundede til hele tusinde kroner:

Lb. nr. 1:

Birkelse Gods,
Jørgen Skeel,
Kammerherrensvej 59,
9440 Aabybro.

Grundtakst:

areal i alt 727,26 ha, heraf

1. 520 ha omfattet af tidligere naturfredningslovs §§ 43-43 a a' 0 kr. pr. ha	kr.	0
2. 54,81 ha omfattede af beskyttelseslinjer a' 750 kr. pr. ha	kr.	41.107
3. 152,45 ha a' 1.500 kr. pr. ha	kr.	228.675
grundtakst i alt	kr.	269.782

Særtakst:

1. Ager bibeholdes som ager:

27,58 ha a' 1.000 kr. pr. ha kr. 27.580

2. Ager overgår til naturtilstand:

7,77 ha a 35.000 kr. pr. ha	kr.	271.950
-----------------------------	-----	---------

3. Ager, der overgår til eng med restriktioner:

6,08 ha a' 30.000 kr. pr. ha	kr.	182.400
------------------------------	-----	---------

4. Ager, der overgår til omdriftseng med restriktioner:

19,92 ha a' 17.000 kr. pr. ha	kr.	338.640
-------------------------------	-----	---------

5. Eng, der fastholdes som eng, men med restriktioner

114,31 ha a' 10.000 kr.	kr.	1.143.100
-------------------------	-----	-----------

6. Omdriftseng, der fastholdes som omdriftseng, men med restriktioner:

27,08 ha a' 2.000 kr.	kr.	54.160
-----------------------	-----	--------

7. Enge omfattede af § 3-beskyttelse

2,00 ha a' 0 kr.	kr.	0
------------------	-----	---

8. Referenceområde

a. ubevokset, faktisk areal

2,89 ha a' 1.000 kr.	kr.	2.890
----------------------	-----	-------

b. bevokset, afvejet areal

29,83 ha a' 12.000 kr.	kr.	357.960
------------------------	-----	---------

9. Højmose:

a. ubevokset, faktisk areal

64,33 ha a' 1.000 kr.	kr.	64.330
b. bevokset, afvejet areal		
94,82 ha a' 10.000 kr.	kr.	948.200
10.Kærmose, overgangskær, afgravet høj- mose:		
294,01 ha a' 500 kr.	kr.	147.005
11.Parkeringsplads, 0,05 ha	kr.	2.000
12.Sandels Bjerg	kr.	0
13.Under hensyn til at mosearealerne ved sagens rejsning var omfattede af natur- fredningslovens §§ 43-43a og beliggende uden for regionale råstofområder tillæg- ges der ikke erstatning for mistet spaghnumindvinding.	kr.	<u>0</u>
i alt	kr.	3.809.997
afrundet til	kr.	3.810.000

Der tillægges lodsejeren til delvis dækning af advokat- og konsulentbistand 75.000 kr.

Lb. nr. 2.

Matr.nr. 3 a Vildmosen, Tise m.fl.
Landbrugs- og Fiskeriministeriet,
Strukturdirektoratet,
Allerødgade 24,
6270 Tønder.

Fredningsnævnet finder ikke, at fredningsindgrebet betyder så væsentlige indskrænkninger i udnyttelsen af ejendommen, at der findes grundlag for undtagelsesvist at tillægge lodsejeren som statsinstitution erstatning.

kr. 0

Lb. nr. 3.

Del af matr.nr. 61 b Hammelse lejeenge,
Karl Søndergaard Kristensen,
Kærholt Bredningen 152,
Manna,
9700 Brønderslev.

Grundtakst:

7,7 ha a' 1.500 kr.	kr.	11.550
2,2 ha a' 750 kr.	kr.	<u>1.650</u>
grundtakst i alt	kr.	13.200

Særtakst:

ager til omdriftseng med restriktioner		
2,4 ha a 17.000 kr.	kr.	40.800
ager til eng med restriktioner		
7,5 ha a' 30.000 kr.	kr.	<u>225.000</u>
særtakst i alt	kr.	265.800
erstatning i alt	kr.	279.000

Der tillægges lodsejeren til konsulentbsitand 2.000 kr.

Lb.nr. 4:

matr.nr. 34 i Hammelse lejeenge,
Erik Møller Gade,
Storgårdsvej 44,
9493 Saltum.

Grundtakst:

1,5 ha a' 1.500 kr.	kr.	2.250
2,1 ha a' 750 kr.	kr.	<u>1.575</u>
grundtakst i alt	kr.	3.825

Særtakst:

omdriftseng til eng med restriktioner

3,6 ha a' 15.000 kr.	kr.	54.000
----------------------	-----	--------

erstatning i alt	kr.	57.825
------------------	-----	--------

afrundet til	kr.	58.000
--------------	-----	--------

Der tillægges lodsejeren til konsulentbistand 1.000 kr.

Lb. nr. 5 og 6 : se lb. nr. 11.

Lb. nr. 7:

matr.nr. 34 p og 34 aa Hammelse lejeenge,
Jan Hartmann Hansen,
Storengvej 598,
9700 Brønderslev.

grundtakst:

1,3 ha a' 1.500 kr.	kr.	1.950
---------------------	-----	-------

1,3 ha a' 750 kr.	kr.	975
-------------------	-----	-----

grundtakst i alt	kr.	2.925
------------------	-----	-------

særtakst:

eng til eng med restriktioner

2,6 ha a' 10.000 kr.	kr.	26.000
----------------------	-----	--------

erstatning i alt	kr.	28.925
------------------	-----	--------

afrundet til	kr.	29.000
--------------	-----	--------

Der tillægges lodsejeren til konsulentbistand 1.000 kr.

Lb. nr. 8:

matr.nr. 34 q Hammelse lejeenge,
Jørgen Sørensen,
Møllebækvej 20,

Ingstrup,
9480 Løkken.

grundtakst:

0,5 ha a' 1.500 kr.	kr.	750
0,4 ha a' 750 kr.	<u>kr.</u>	<u>300</u>
grundtakst i alt	kr.	1.050

særtakst:

eng til eng med restriktioner		
0,9 ha a' 10.000 kr.	<u>kr.</u>	<u>9.000</u>
erstatning i alt	kr.	10.050
afrundet til	kr.	10.000

Lb. nr. 9:

matr.nr. 34 r Hammelmose lejeenge,
boet efter Erna Andersen Mortensen,
Skifteretten,
Brønderslev.

grundtakst:

0,5 ha a' 1.500 kr.	kr.	750
0,4 ha a' 750 kr.	<u>kr.</u>	<u>300</u>
grundtakst i alt	kr.	1.050

særtakst:

omdriftseng til eng med restriktioner		
0,9 ha a' 15.000 kr.	<u>kr.</u>	<u>13.500</u>
erstatning i alt	kr.	14.550
afrundet til	kr.	15.000

Lb. nr. 10:

matr.nr. 34 a Hammelmose lejeenge,

Tove B. Iversen,
Stridevej 9,
V. Hjerimitslev,
9700 Brønderslev.

grundtakst:

2,5 ha a' 1.500 kr.	kr.	3.750
1,8 ha a' 750 kr.	kr.	<u>1.350</u>
grundtakst i alt	kr.	5.100

særtakst:

eng til eng med restriktioner		
4,3 ha a' 10.000 kr.	kr.	43.000
erstatning i alt	kr.	48.100
afrundet til	kr.	48.000

Der tillægges lodsejeren til konsulentbistand 1.000 kr.

Lb. nr. 11:

matr.nr. 34 v, 34 x og 34 k Hammelmose
lejeenge,
Jens Vilhelm Jonstrup,
Sdr. Saltumvej 43,
9493 Saltum.

grundtakst:

3,8 ha a' 1.500 kr.	kr.	5.700
3,0 ha a' 750 kr.	kr.	<u>2.250</u>
grundtakst i alt	kr.	7.950

særtakst:

eng til eng med restriktioner		
5,6 ha a' 10.000 kr.	kr.	56.000
omdriftseng til eng med restriktioner		
1,2 ha a' 15.000 kr.	kr.	<u>18.000</u>

særtakst i alt	kr.	74.000
erstatning i alt	kr.	81.950
afrundet til	kr.	82.000

Der tillægges lodsejeren til konsulentbistand 1.500 kr.

Lb. nr. 12:

matr.nr. 34 y Hammelmose lejeenge,
Claus Guldager,
Sdr.Saltumvej 23,
9493 Saltum.

grundtakst:

0,8 ha a' 1.500 kr.	kr.	1.200
0,4 ha a' 750 kr.	kr.	<u>300</u>
grundtakst i alt	kr.	1.500

særtakst:

eng til eng med restriktioner		
1,2 ha a' 10.000 kr.	kr.	12.000
erstatning i alt	kr.	13.500
afrundet til	kr.	14.000

Der tillægges lodsejeren til konsulentbistand 1.000 kr.

Lb. nr. 13:

matr.nr. 34 z Hammelmose lejeenge,
Helga Marie Christiansen,
V. Hjertmitslev Plejehjem,
9700 Brønderslev.

grundtakst:

0,8 ha a' 1.500 kr.	kr.	1.200
0,4 ha a' 750 kr.	kr.	<u>300</u>
grundtakst i alt	kr.	1.500

særtakst:

omdriftseng til eng med restriktioner		
1,2 ha a' 15.000 kr.	kr.	18.000
erstatning i alt	kr.	19.500
afrundet til	kr.	20.000

Lb. nr. 14:

matr.nr. 34 æ Hammelse lejeenge,
Børge Christensen,
Dyrehaven 114,
9700 Brønderslev

grundtakst:

0,8 ha a' 1.500 kr.	kr.	1.200
0,4 ha a' 750 kr.	kr.	<u>300</u>
grundtakst i alt	kr.	1.500

særtakst:

eng til eng med restriktioner		
1,2 ha a' 10.000 kr.	kr.	12.000
erstatning i alt	kr.	13.500
afrundet til	kr.	14.000

Der tillægges lodsejeren til konsulentbistand 1.000 kr.

Lb. nr. 15:

matr.nr. 34 ø Hammelse lejeenge,
Anders Kjølgaard,
Dyrehaven 102,
9700 Brønderslev

grundtakst:

0,7 ha a' 1.500 kr.	kr.	1.050
0,4 ha a' 750 kr.	kr.	<u>300</u>

grundtakst i alt	kr.	1.350
------------------	-----	-------

særtakst:

eng til eng med restriktioner

1,1 ha a' 10.000 kr.	kr.	11.000
----------------------	-----	--------

erstatning i alt	kr.	14.350
------------------	-----	--------

afrundet til	kr.	14.000
--------------	-----	--------

Lb. nr. 16:

matr.nr. 34 ac Hammelmose lejeenge,
og 79 c Sdr. Saltum,
Erik Schmidt Thomsen,
Alstrupvej 45, V. Hjerimitslev,
9700 Brønderslev

grundtakst:

1,7 ha a' 750 kr.	kr.	1.275
-------------------	-----	-------

særtakst:

ager til eng med restriktioner

1,7 ha a' 30.000 kr.	kr.	51.000
----------------------	-----	--------

erstatning i alt	kr.	52.275
------------------	-----	--------

afrundet til	kr.	52.000
--------------	-----	--------

Erstatningsbeløbene - men ikke godtgørelsen for konsulentbi-stand - forrentes, jfr. naturbeskyttelseslovens § 39, stk. 3, fra afgørelsens dato med en rente svarende til Nationalbankens diskonto.

Erstatnings- og godtgørelsesbeløbene udredes af statskassen med tre fjerdedele og af Nordjyllands Amtskommune med en fjerdedel, jfr. naturbeskyttelseslovens § 49, stk. 3.

Sagen forelægges for Naturklagenævnet i medfør af naturbeskyttelseslovens § 42 som følge af erstatningsbeløbenes størrelse.

Erstatningsafgørelsen kan skriftligt påklages til Naturklage-

nævnet, Frederiksborggade 15, 1360 København K af den, der anset sig berettiget til en større erstatning eller af den myndighed, der skal udrede erstatning. Klagefristen er 4 uger fra det tidspunkt, meddelelse om afgørelsen er modtaget.

Holger L. Holm

Otto Ziegler

Jens Valdemar Jørgensen

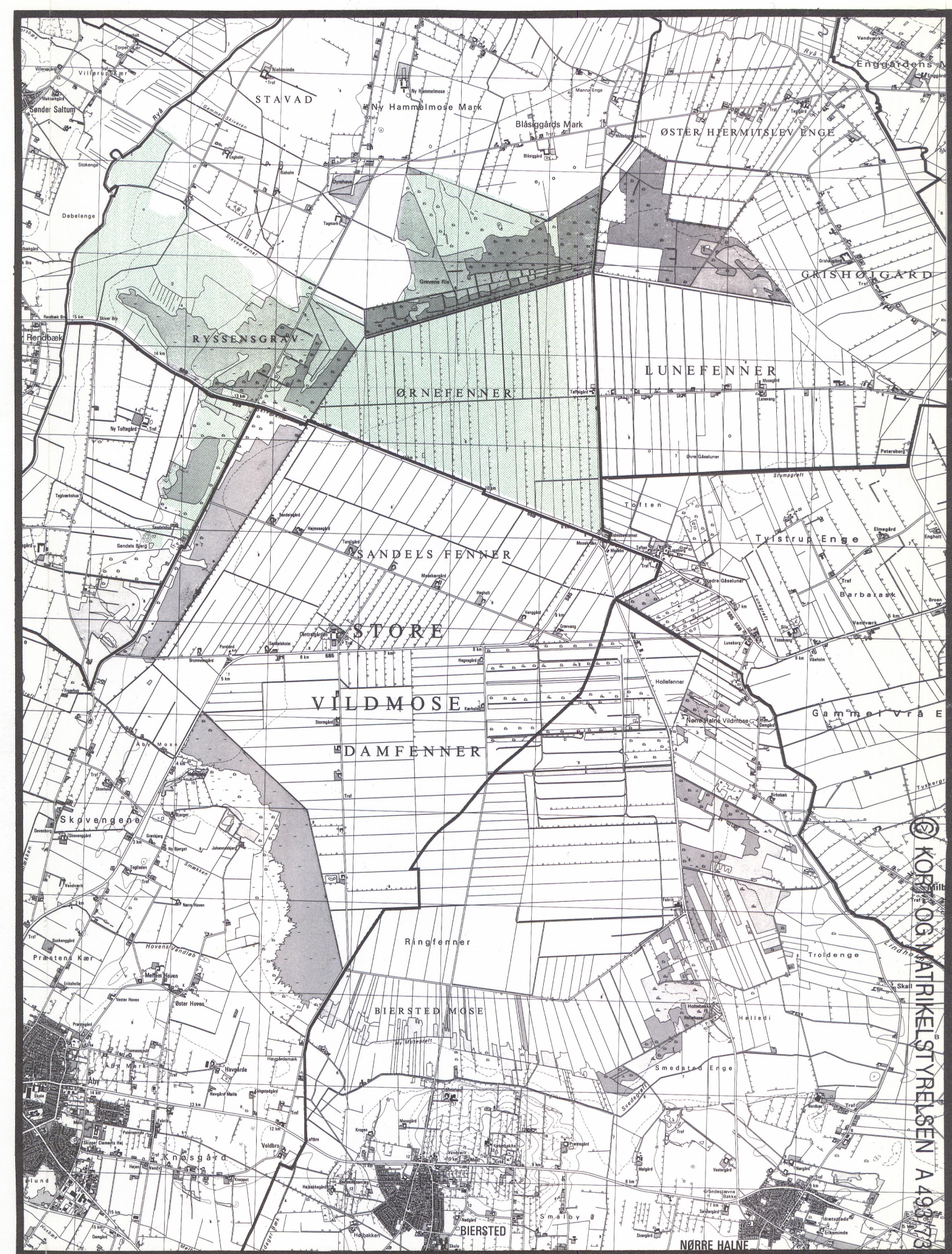
Sortsøe Jensen

I.b.nr.	Ejer	Matr.nr. og ejerlav	Ønskes fredet		Heraf omfattet af naturbeskyttelseslovens bestemmelser om:				Bemærkninger
			ca. ha.	Antal lodder	Beskyttelseslinier strand, sø/h og fortidsminder § 15, 16 og 18 ca. ha.	Beskyttelseslinier skov og kirke-omgivelser § 17 og 19 ca. ha.	Soer, heder og moser § 3 ca. ha.	Ferske enge og overdrev § 3 ca. ha.	
1.	Jørgen Chr. Skeel Kammerherrensvvej 59 9440 Aabybro	1 Hammelrose Lejeenge,	11,1	1					MF0-aftale på matr.nr.3-28 dele af 29a, 2a 71-85 ialt 76 ha
		2a	1,9	2	0,6				
		2b	0,03	2					
		3	2,2	1	0,5				
		4	2,5	1	0,5				
		5	4,9	1	1,0				
		6	2,6	1	0,5				
		7	2,1	1	0,5				
		8	4,4	1	1,4				
		9	3,3	1	1,1				
		10	1,7	1	0,6				
		11	1,9	1	0,5				
		12	4,4	1	1,1				
		13	4,2	1	1,2				
		14	2,1	1	0,6				
		15	2,2	1	0,7				
		16	2,2	1	0,6				
		17	1,7	1	0,4				
		18	5,1	1	1,1				
		19	5,1	1	1,1				
		20	2,4	1	0,5				
		21	2,2	1	0,5				
		22	2,3	1	0,6				
		23	2,0	1	0,5				
		24	2,0	1	0,5				
		25	1,8	1	0,4				
		26	3,4	1	1,1				
		27	3,1	1	1,2				
		28	1,6	1	0,6				
		29a	6,9	1	4,2				
		68b	1,3	1					
		71	2,1	1	1,1				
		72	2,4	1	1,1				
		73	1,2	1	0,6				
		74	1,0	1	0,5				
		75	2,3	1	0,2				
		76	1,0	1					
		77	1,8	1					
		78	1,0	1					
		79	0,9	1					
		80 smst.	0,8	1					

Lb.nr.	Ejer	Matr.nr. og ejerlav	Ønskes fredet		Heraf omfattet af naturbeskyttelseslovens bestemmelser om:				Bemærkninger
			ca. ha.	Antal lodder	Beskyttelsesmier strand, sø/å og fortidsminder § 15, 16 og 18 ca. ha.	Beskyttelsesmier skov og kirke-omgivelser § 17 og 19 ca. ha.	Søer, heder og moser § 3 ca. ha.	Ferske enge og overdrev § 3 ca. ha.	
		81 Hammelrose Lejeenge, Tise	0,9	1					
		82	1,6	1					
		83	1,1	1					
		84	0,6	1					
		85	0,6	1					
		86	0,8	1					
		87	0,5	1					
		88	0,5	1					
		89	1,1	1					
		90	1,7	1					
		91	1,6	1					
		92	12,1	1					
		93	3,2	1					
		94	2,4	1					
		95	2,5	1					
		96	1,4	1	0,08				
		97	1,7	1	0,1				
		98	4,2	1	1,3				
		99	1,7	1	0,03				
		100	1,6	1					
		del af 106	0,2	1					
		del af 107	0,1	1					
		108	1,6	1	0,2				
		del af 109	2,9	1	1,2				
		110	1,1	1	0,4				
		111	4,3	1	0,2				
		112	4,4	1	0,4				
		113	2,9	1					
		114	0,7	1					
		115	1,8	1					
		116 og	6,5	1	1,2				
		117 smst.	8,2	1	5,2				
		del af 2f	0,2	1	alt				
		Toftegård, Jetsmark							
		del af 1g	274,5	2	6,7				
		Vildmosen, Tise							
		del af 2a	118,0	2	2,5				
		1æe	30,1	1	0,7				
		1ag smst.	9,3	1					
		del af 1au	29,2	1					
		Hammelrose Hgd., Tise							

I.b.nr.	Ejer	Matr.nr. og ejerlav	Ønskes fredet		Heraf omfattet af naturbeskyttelseslovens bestemmelser om:				Bemærkninger
			ca. ha.	Antal lodder	Beskyttelseslinier strand, sø/h og fortidsminder § 15, 16 og 18 ca. ha.	Beskyttelseslinier skov og kirke-omgivelser § 17 og 19 ca. ha.	Soer, heder og moser § 3 ca. ha.	Ferske enge og overdrev § 3 ca. ha.	
		lak Vildmosen, Jetsmark	17,9	1					
		del af lan	54,9	1					
		del af lag	6,1	1		3,0			
		del af lah smst. og	1,4	1		alt			
		del af 2a	2,4	1		alt			
		Toftegård, Jetsmark							
			729,63				520,0	70,6	Referenceområde 40,2 ha
2.	Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri Strukturdirektoratet Toldbodgade 29 1253 København K	del af 3a Vildmosen, Tise	270,3	1					
		lc	6,7	1	0,7				Naturtilstand 0,3 ha
		2u	205,8	1	10,7				do 4,7 ha
		2ac	25,3	1					do 0,6 ha
		2ab smst. og	13,0	1					do 0,3 ha
		lc	3,1	1	0,8				do 1,0 ha
		Hammelse Hgd., Tise						219,0	
			524,2						
3.	Karl Søndergård Kristensen. Adr. Kørholt Bredningen 152 Manna 9700 Brønderslev	del af 6lb Hammelse Lejeenge, Tise	9,9	2	2,2				landbrug MFO-aftale
4.	Erik Møller Gade Storgaardsvej 44 9493 Saltum	34i smst.	3,6	1	2,1				landbrug MFO-aftale
5.	udgået, inddraget under lb. nr. 11								
6.	udgået, inddraget under matr.nr. 34 k smst. lb. nr. 11								
7.	Jan Hartmann Hansen Starengvej 598 9700 Brønderslev	34p og 34aa smst.	0,9 1,7 2,6	1 1	0,4 0,9			0,9 1,7 2,6	landbrug do

I.b.nr.	Ejer	Matr.nr. og ejerlav	Ønskes fredet		Heraf omfattet af naturbeskyttelseslovens bestemmelser om:				Bemærkninger
			ca. ha.	Antal lodder	Beskyttelseslinier strand, sø/å og fortidsminder § 15, 16 og 18 ca. ha.	Beskyttelseslinier skov og kirke-omgivelser § 17 og 19 ca. ha.	Søer, heder og moser § 3 ca. ha.	Ferske enge og overdrev § 3 ca. ha.	
8.	Jørgen Sørensen Møllebækvej 20 Ingstrup 9480 Løkken	34q Hammelse Lejeenge, Tise	0,9	1	0,4			0,9	landbrug
9.	Boet efter Erna Andersen Mortensen Skifteretten Banegårdspladsen 4 9700 Brønderslev	34r smst.	0,9	1	0,4				landbrug MFO-aftale
10.	Tove Bergliot B.Iversen Stridevej 9 V. Hjermitzlev 9700 Brønderslev	34s smst.	4,3	1	1,8			4,3	landbrug
11.	Jens Vilhelm Jonstrup Sdr. Saltumvej 43 9493 Saltum	34v 34x og 34k smst.	1,2 1,2 <u>4,4</u> 6,8	1 1 1	0,4 0,4 2,2			1,2 <u>4,4</u> 5,6	landbrug do MFO-aftale do
12.	Claus Guldager Sdr. Saltumvej 23 9493 Saltum	34y smst.	1,2	1	0,4			1,2	landbrug
13.	Helga Marie Christiansen V.Hjermitzlev plejehjem 9700 Brønderslev	34z smst.	1,2	1	0,4				landbrug MFO-aftale
14.	Børge Christensen Dyrehaven 114 9700 Brønderslev	34aa smst.	1,2	1	0,4			1,2	landbrug
15.	Anders Kjelgård Dyrehaven 102 9700 Brønderslev	34ab smst.	1,1	1	0,4			1,1	landbrug
16.	Erik Schmidt Thomsen Alstrupvej 45 V.Hjermitzlev 9700 Brønderslev	34ac smst. og 79c Sdr.Saltum By, Saltum	1,1 0,6 <u>1,7</u>	1 1	1,1 alt				landbrug
Ialt ca. =====			1289,23 ha. =====						

Bilag A

ST. VILDMOSE

REG. NR. 7918.00.

Del af
Vildmosen, Tise
Hammelmose Hgd., Tise
Hammelmose Lejeenge, Tise
Brønderslev Kommune

Vildmosen, Jetsmark
Tofttegård, Jetsmark
Sdr. Saltum By, Saltum
Pandrup Kommune

Nordjyllands Amt

Kortbilag til FN's
afgørelse i sagen
FS 23/1993

Signaturforklaring

- fredningsgrænse
- ejerlagsgrænse
- sognegrænse
- skovbyggelinie
- åbesskyttelseslinie og beskyttelseslinie omkring fortidsminder
- fortidsminder
- høchstand
- læhegn der skal bevares
- Ørnefæner
- Sandels Bjerg
- begrænset offentlig kørende adgang
- offentlig gående adgang til oldtidsvej
- el-ledning master kabel
- henvisning til areallisten
- alle øvrige matr.nre. indenfor fredningen
- areal, der kan heges og afgræsses
- hegngennemgang

Udfærdiget i 1991 af
Danmarks Naturfredningsforening og
Nordjyllands Amt, Landskabskabskontoret.

Ajournført nov. 1996

Signaturforklaring

- A > N ager, der omlægges til natur
- ager, der omlægges til eng
- ager, der omlægges til omdriftseng
- ager
- natur
- omdriftsenge
- enge
- område med indplantet nål
- kærmose - K, overgangskær - OK, afgraved højmoser - AH, § 3 arealer
- højmoser, § 3 areal
- grænse for naturvidenskabeligt referenceområde
- vildtuger
- græsningssenge
- enge / overdrev § 3 arealer

0 100m 1 10000 1km

Fredningsnævnet for Nordjylland
Nordlige del, Badehusvej 17,
9000 Aalborg, tlf. 96307000

Aalborg den 13. maj 2009

Brønderslev kommune
Miljø, Vand & Natur
Ny Rådhusplads 1
9700 Brønderslev

**FS 30/2009 - vedr. jnr. 08/17973 - Nedgravning af kabel langs
Tagmarksvej /Dalgasvej i St. Vildmose**

De har den 16. april 2009 på vegne Nyfors ansøgt om tilladelse til nedgravning af el-kabler langs Tagmarksvej - Dalgasvej som angivet på kortmateriale.

Nedgravningen berører arealer omfattede af Naturklagenævnets afgørelse af 21. december 2000 om fredning af Store Vildmose.

Sagen har været behandlet skriftligt.

Idet det fremgår, at nedgravningen indenfor fredningen sker i vejrabat tillades det ansøgt på vilkår, at terrænet fuldstændig etableres.

Tilladelsen der er meddelt i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1 kan inden 4 uger påklages til Naturklagenævnet. Skriftlig klage fremsendes til fredningsnævnet til videre foranstaltning.

Tilladelsen må ikke udnyttes inden klagefristens udløb og bortfalder, såfremt den ikke udnyttes inden 3 år.

Det er en betingelse for Naturklagenævnets behandling af en klage, at der indbetales et gebyr på 500 kr. Naturklagenævnet vil opkræve gebyret, når klagen er modtaget fra fredningsnævnet og behandlingen af klagen bliver først påbegyndt, når gebyret er modtaget. Gebyret bliver tilbagebetalt, hvis der gives medhold i klagen.

Sortsøe Jensen

Kopi sendt til:

1. Jonna Petersen
2. Kim Toft
3. Nyfors, Saltumvej 22, 9700 Brønderslev
4. Miljøcenter Aalborg, Att. Nils Schou
5. By- og Landskabsstyrelsen
6. Danmarks Naturfredningsforening
7. Danmarks Naturfredningsforening v/ Lars Schønberg-Hemme

Fredningsnævnet for Nordjylland
Nordlige del, Badehusvej 17,
9000 Aalborg, tlf. 96307000

Aalborg den 22. november 2010

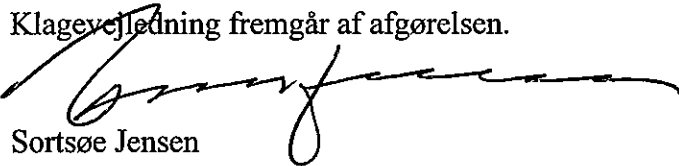
Modtaget i
By- og Landskabsstyrelsen
24 NOV. 2010

By- og Landsskabsstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø.

FS 20/2010 - befæstning af vandanlæg i Hammelmose lejeenge

Vedlagt fremsendes fredningsnævnets afgørelse i ovennævnte sag. Protokol-udskrift vedlægges.

Klagevejledning fremgår af afgørelsen.

Sortsøe Jensen

Fredningsnævnet for Nordjylland,
Nordlige del,
Badehusvej 17, 9000 Aalborg,
Telefon 96 30 70 00

Birkelse Gods
Jørgen Skeel
Kammerherrensvej 62
9440 Aabybro

Aalborg, den 22. november 2010

FS 20/2010 - befæstning af vandanlæg i Hammelmose lejeenge

Ved skrivelse af 23. marts 2010 har De ansøgt fredningsnævnet om tilladelse til befæstning omkring vandingssteder i Hammelmose lejeenge samt etablering af fangefold og nedgravning af vandledning. Arealerne er omfattede af Naturklagenævnets afgørelse af 21. december 2000 om fredning af Store Vildmose.

Nævnet har foretaget besigtigelse den 14. juni 2010. Det fremgår heraf, at der er meddelt tilladelse til fangefold og nedgravning af vandledning.

For så vidt angår befæstningerne har Danmarks Naturfredningsforening ikke udtalt sig.

Sagen er iøvrigt skriftligt behandlet.

Fredningsnævnet kan herefter meddele tilladelse til befæstningen i overensstemmelse med det i vedlagte protokoludskrift anførte og på vedlagte luftfotoudsnit viste med hensyn til placeringen.

Tilladelsen er truffet i medfør af naturbeskyttelseslovens 50, stk.1 kan inden 4 uger påklages til Naturklagenævnet. Skriftlig klage fremsendes til fredningsnævnet til videre foranstaltning.

Det er en betingelse for Naturklagenævnets behandling af en klage, at der indbetales et gebyr på 500 kr. Naturklagenævnet vil opkræve gebyret, når klagen er modtaget fra fredningsnævnet og behandlingen af klagen bliver først påbegyndt, når gebyret er modtaget.

Gebyret bliver tilbagebetalt, hvis der gives medhold i klagen.

En tilladelse må ikke udnyttes inden klagefristens udløb og bortfalder, såfremt den ikke udnyttes inden 3 år.

Sortsøe Jensen

Kopi er fremsendt til :

1. Jonna Petersen,
2. Bjarne Lykkenshede
3. Miljøcenter Aalborg, att. Nils Schou,
4. Danmarks Naturfredningsforening, København,
5. Danmarks Naturfredningsforening v/Lars Schønberg-Hemme
6. By- og Landskabsstyrelsen,
7. Brønderslev kommune

Mandag, den 14. juni 2010 afholdt fredningsnævnet for Nordjylland, nordlige del besigtigelse i

FS 20/2010:

Ansøgning om tilladelse til befæstning af vandanlæg på matr. nr. 19, 83 og 84 Hammelse Lejeenge, Tise, der er omfattet af Naturklagenævnets afgørelse af 21. december 2000 om fredning af dele af Store Vildmose.

Nævnet var mødt ved formanden, dommer Sortsøe Jensen, der bemærkede, at der ved en fejl var sket indkaldelse som arealerne var beliggende i Jammerbugt kommune.

For Brønderslev Kommune mødte Karin Lorenzen og Anette Christensen,

For Miljøcenter Aalborg mødte Nils Schou.

Der fremlagdes ansøgning af 23. marts 2010 med bilag 1 - 2 fra Jørgen Skeel samt skrivelse af 27. maj 2010 fra Miljøcenter Aalborg.

Nævnens formanden redegjorde indledningsvist for fredningskendelsen, hvoraf fremgår, at der med fredningsnævnets tilladelse kan etableres nødvendige vandingsanlæg for husdyr. Hegning er ikke tilladt, dog må der på arealer, der efter fredningen er angivet som enge, omdriftsenge eller ager samt i Ørnefælder anbringes nødvendige og sædvanlige trådhegn for heste, kreaturer og får.

Jørgen Skeel anførte, at lejere af græsningsarealerne i område 60, 60-1, 61, 61-1, 62, 62-1, 63 og 64 har anmodet om, at der befæstes vandingsanlæg for kreaturerne, således at der skabes en fast bund omkring drikkestedet for derved at forhindre, at dyrene ved at gå i et sumpet område inficeres med klovbrandbylder. Han henviste i den forbindelse til bilag 2 og anførte at der ønskes befæstning ved 5 vandingssteder, der tænkes udført ved udgravning af knust beton på ca. 5x6 cm, som overdækkes med 20-25 cm jord, hvilket vil sikre en tilstrækkelig dræning af arealerne, således at græsdække kan opretholdes. Den nærmere placering fremgår af vedhæftede kortbilag.

Derudover ansøges om tilladelse til etablering af en fangefold på 15 x 25 meter (matr.nr. 19), hvor hegning etableres med stolper i træ og med sædvanligt hjortehegn/dyrehegn stabiliseret med et rør. Hele arealet ønskes befæstes med knust jorddækket beton.

Nils Schou bemærkede, at en placering ca. 20-30 meter mod vest langs med vejen vil bringe anlægget uden for de væsentligste beskyttelsesinteresser i Natura 2000. Jørgen Skeel tiltrådte denne placering, som er angivet på kortbilaget.

Brønderslev Kommune bemærkede, at man ikke havde betænkeligheder for så vidt angår vandingsanlæg og fangefold, men tog forbehold for, at arealerne er omfattet af naturbeskyttelseslovens §3.

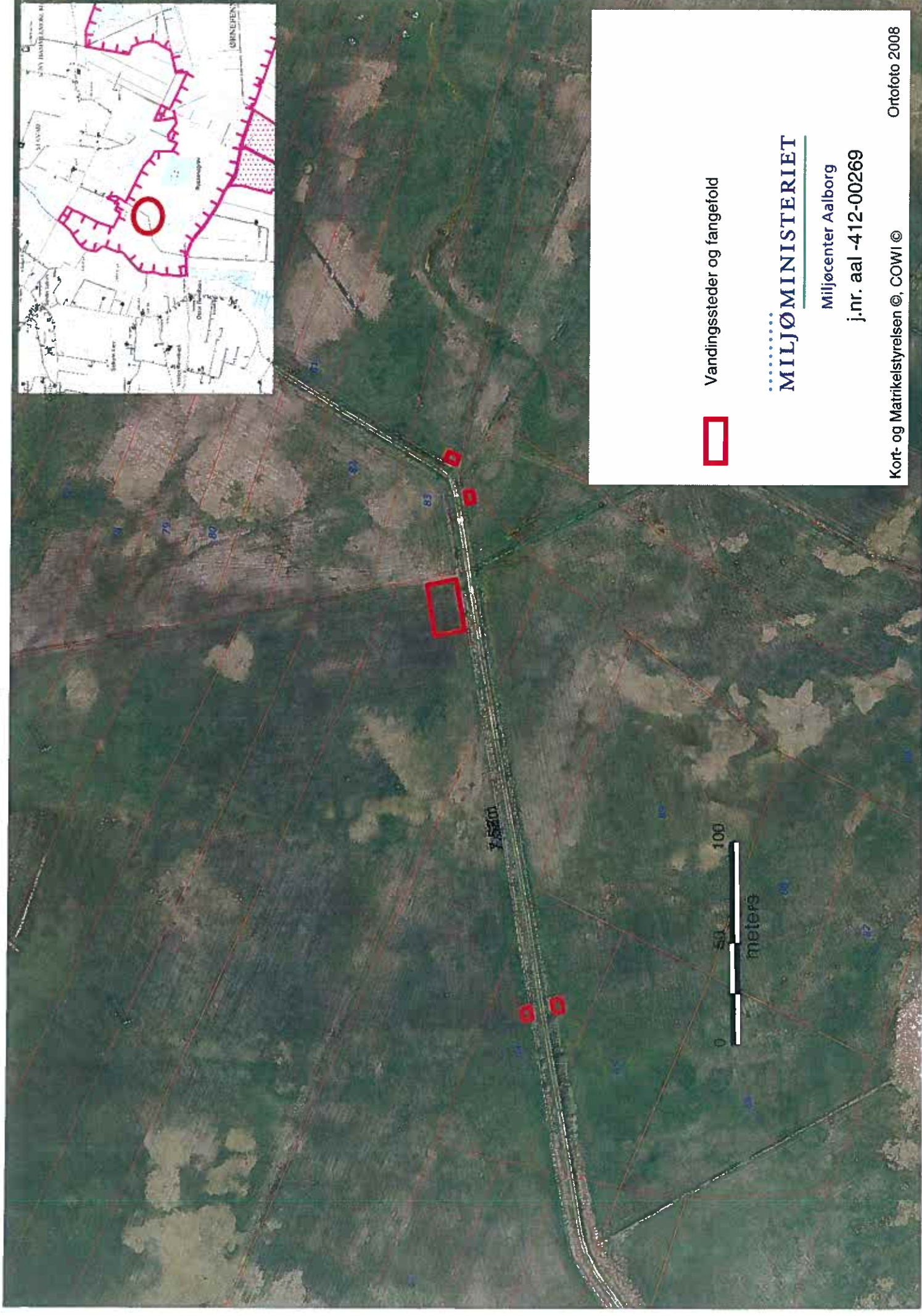
Nævnensformanden besluttede, jfr. forretningsordenens § 10, stk. 5, jfr. fredningens indhold, efter det oplyste om fangefolden, at denne kan tillades. Der er ikke herved taget stilling til befæstning.

Formanden bekræftede endvidere sin telefoniske godkendelse af fremføring af vandledning i markvejen. Dette arbejde er nu udført med kabelplov.

Sagen forelægges herefter for nævnensmedlemmerne samt for Danmarks Naturfredningsforening.

Sagen udsat herpå.

Sortsøe Jensen.

Vandingsssteder og fangefold

MILJØMINISTERIET

Miljøcenter Aalborg

j.nr. aal -412-00269

Kort- og Matrikelstyrelsen ©, COWI ©

Ortofoto 2008

Fredningsnævnet for Nordjylland, nordlig del,
Badehusvej 17, 9000 Aalborg,
telefon 9968 8461
mail:nordjyllandnord@fredningsnaevn.dk

Den 12. september 2017

Brønderslev Kommune

FN-NJN-53-2017: Høhække i Store Vildmose.

Fredningsnævnet har den 21. august 2017 fra Brønderslev Kommune modtaget ansøgning om lovliggørelse af opstillet høhæk på matr.nr. nr. 29a, Hammelmose Lejeenge, Tise samt om dispensation til endnu én på matr.nr. 14 Hammelmose Lejeenge, Tise og 1p Vildmosen, Tise i ét år. Ansøgningen er indsendt af Jørgen Skeel og landbrugskonsulent Poul Madsen på vegne ejeren Malou Skeel.

Fredningsnævnet har behandlet sagen som en formandsafgørelse i medfør af forretningsordenen § 10, stk.5.

Sagens baggrund

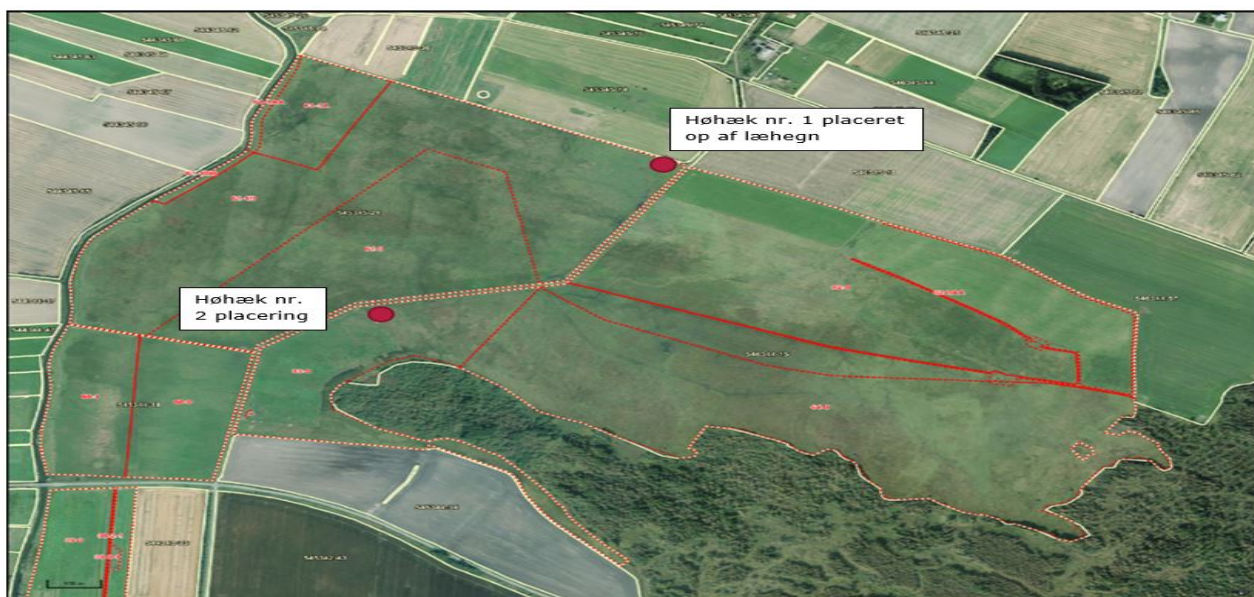
Arealerne er omfattet af Naturklagenævnets afgørelse af 21. december 2000 om fredning af arealer i Store Vildmose, der har til formål at bevare arealerne i den tilstand, de havde på fredningstidspunktet samt

- at bevare, opretholde og forbedre de landskabelige og naturvidenskabelige værdier, herunder navnlig området enge samt området øvrige eksisterende naturtyper, højmoser, kærmose, overgangskær, afgravede højmoser og overgangstyper mellem disse samt i Ørnefemnerne opretholde områdets åbne, fenneopdelte landskabskarakter og minimere omsætningen i tørvelagene,
- at sikre de kulturhistoriske/kulturgeografiske interesser, herunder forhistoriske dyrkningsspor, vold- og vej forløb, grøfter, opladser m.v.,
- at skabe mulighed for naturvidenskabelige og arkæologiske undersøgelser og
- at skabe mulighed for rekreativ anvendelse.

Fredningsafgørelsen har bestemmelser om, at opførelse af bygninger herunder opstilling af skure, boder, jagthytter o.lign. må ikke finde sted.

Det er om den allerede opstillede høhæk oplyst, at den er 2x3 m og udarbejdet i metal. Fredningsnævnet forudsætter, at den høhæk, der ønskes opsat, er af samme materialer og størrelse.

Placering af de to høhække fremgår af nedenfor viste foto:

Brønderslev Kommune har oplyst, at kommunen påtænker at meddele dispensation efter naturbeskyttelseslovens § 3 for 2017 på vilkår, at der kun må fodres med slæt fra de enkelte marker og at høhækkene placeres på et begrænset areal. Der må ikke tilføres arealerne udefrakommende næringsstofforøgelse. Kommunen har vurderet, at dette vil mindske næringstofmængden på dele af arealerne, herunder de mest sårbare. Arealerne er for vandfyldte til afgræsning med den kvædtype, der er på arealerne, og uden dispensation vil kvæget blive hentet hjem.

Brønderslev Kommune har også oplyst, at arealerne er beliggende i Natura 2000-område, men har vurderet, at de viste placeringer ikke vil have nogen særlig betydning for naturen. Høet kommer fra de enkelte marker og vil derfor ikke bidrage yderligere til næringsstoffer i området.

Fredningsnævnets afgørelse

Fredning af arealer i Store Vildmose betyder at projektet kræver fredningsnævnets dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke strider mod fredningens formål.

Det fremgår endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2, at fredningsnævnet kun kan meddele dispensation fra en fredning i eller uden for et internationalt naturbeskyttelsesområde, hvis det ansøgte ikke indebærer en forringelse af naturtyper og levesteder for arter eller betydelig forstyrrelse af arter, som området er udpeget for. Fredningsnævnet kan endvidere i medfør af § 50, stk. 3 kun meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke kan ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i bilag 3 til loven, eller ødelægge de plantearter, der er nævnt i bilag 5 til loven, i alle livsstadier.

Fredningsnævnet lægger efter sagens oplysninger til grund, at en dispensation ikke er i strid med naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2 eller 3.

På baggrund af de foreliggende oplysninger, herunder oplysningen om, at Brønderslev Kommune med ejeren vil forsøge at finde en løsning, således at det ikke er nødvendigt at hjemtage kvæget, der går på fugtige arealer, kan fredningsnævnet meddele lovliggørende dispensation og dispensation til og med udgangen af 2017.

Klagevejledning

Der kan klages over denne afgørelse til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Klagen skal ifølge naturbeskyttelseslovens § 87 indgives via Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening, jf. vejledningen på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk. Klagefristen udløber ved midnat på dagen for klagefristens udløb. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller en helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- Adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond,
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Det er en betingelse for Miljø- og Fødevareklagenævnets behandling af en klage, at den, der klager, indbetaler et gebyr på 900 kr. for privatpersoner og 1.800 kr. for virksomheder og organisationer (2016-niveau). Klagegebyret reguleres den 1. januar hvert år efter den af Finansministeriet fastsatte sats for det generelle pris- og lønindeks som løbende offentliggjort i forslag til finanslov med virkning for klager, der modtages i Miljø- og Fødevareklagenævnet fra og med den 1. februar 2017. Miljø- og Fødevareklagenævnet offentliggør størrelsen af klagegebyret på sin hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret opkræves i forbindelse med klagens oprettelse i Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening. Klagen behandles først, når gebyret er betalt. Vejledning om gebyrbetalingen kan ligeledes findes på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret tilbagebetales, hvis klagesagen fører til, at den påklagede afgørelse ændres eller ophæves, hvis klageren får helt eller delvis medhold i klagen, eller hvis klagen afvises som følge af overskredet klagefrist, manglende klageberettigelse eller fordi klagen ikke er omfattet af Miljø- og Fødevareklagenævnets kompetence. Det bemærkes, at hvis den eneste ændring af den påklagede afgørelse er forlængelse af en frist for efterkommelse af en afgørelse som følge af den tid, der er medgået til at behandle sagen i Miljø- og Fødevareklagenævnet, så tilbagebetales gebyret dog ikke.

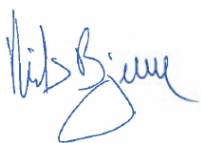
Miljø- og Fødevareklagenævnet kan også beslutte at tilbagebetale klagegebyret, hvis der er indledt forhandlinger med afgørelsens adressat og/eller førsteinstansen om projektilpasninger, og disse forhandlinger fører til, at klager trækker sin klage tilbage, eller hvis klager i øvrigt trækker sin klage

tilbage, før Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse i sagen. Gebyret tilbagebetales dog ikke, hvis Miljø- og Fødevareklagenævnet vurderer, at der er forhold, der taler imod at tilbagebetale gebyret, f.eks. hvis klagen trækkes tilbage meget sent, herunder efter at klager har haft et afgørelsesudkast i partshøring.

En dispensation må i henhold til naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 3, ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet, eller behandling af en eventuel klage måtte være afsluttet.

Det følger endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, jf. § 66, stk. 2, at dispensationen bortfalder, hvis den ikke udnyttes inden 3 år efter, at den er meddelt.

Med venlig hilsen

Niels Bjerre

Denne afgørelse sendes til:

1. Tage Leegaard,
2. Frede Hansen,
3. Malou Skeel,
4. Jørgen Skeel,
5. Landbrugskonsulent Poul Madsen,
6. Miljøstyrelsen, København,
7. Danmarks Naturfredningsforening, København,
8. Danmarks Naturfredningsforening v/ Lars Schønberg-Hemme,
9. Dansk Ornitologisk Forening, København,
10. Dansk Ornitologisk Forening v/ Thorkild Lund,
11. Dansk Botanisk Forening v/ Flemming Thorning-Lund.